

Vlaams
Parlement

stuk **817** (2009-2010) – Nr. 4
ingediend op 1 maart 2011 (2010-2011)

Conceptnota voor nieuwe regelgeving

van de heer Dirk Van Mechelen

over onroerend erfgoed

Nota van de Vlaamse Regering

Conceptnota Onroerend Erfgoed

ingediend door de heer Geert Bourgeois,
viceminister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur,
Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand

Hoorzittingen

Verslag

namens de Commissie voor Leefmilieu, Natuur,
Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed
uitgebracht door mevrouw Karin Brouwers

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Bart Martens.

Vaste leden:

de heren Robrecht Bothuyne, Lode Ceysens, de dames Tinne Rombouts, Valerie Taeldeman;
mevrouw Agnes Bruyninckx-Vandenhoudt, de heer Pieter Huybrechts, mevrouw Marleen Van den Eynde;
de dames Gwenny De Vroe, Mercedes Van Volcem;
mevrouw Michèle Hostekint, de heer Bart Martens;
mevrouw Tine Eerlingen, de heer Wilfried Vandaele;
de heer Ivan Sabbe;
de heer Hermes Sanctorum.

Plaatsvervangers:

de dames Karin Brouwers, Veerle Heeren, de heren Johan Sauwens, Jan Verfaillie;
mevrouw Katleen Martens, de heren Stefaan Sintobin, Wim Wienen;
de heren Karlos Callens, Dirk Van Mechelen;
de heer Philippe De Coene, mevrouw Els Robeyns;
de dames Danielle Godderis-T'Jonck, Liesbeth Homans;
de heer Boudewijn Bouckaert;
de heer Dirk Peeters.

Stukken in het dossier:

817 (2009-2010) – Nr. 1: Conceptnota voor nieuwe regelgeving
– Nr. 2: Advies van de Strategische Adviesraad Ruimtelijke Ordening – Onroerend Erfgoed
– Nr. 3: Advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen

818 (2009-2010) – Nr. 1: Nota van de Vlaamse Regering

INHOUD

I.	Hoorzitting van 8 december 2010.....	4
1.	Strategische Adviesraad Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed ...	4
1.1.	Inleidende uiteenzetting.....	4
1.2.	Vragen van de commissieleden en antwoord van de sprekers	7
2.	Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen.....	8
2.1.	Inleidende uiteenzetting.....	8
2.2.	Vragen van de commissieleden en antwoord van de sprekers	10
3.	Vereniging van Vlaamse Provincies.....	13
3.1.	Inleidende uiteenzetting.....	13
3.2.	Vragen van de leden en antwoord van de spreker	15
4.	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten.....	16
II.	Hoorzitting van 12 januari 2011	19
1.	Forum voor Erfgoedverenigingen.....	19
1.1.	Inleidende uiteenzetting.....	19
1.2.	Vragen van de leden en antwoorden van de spreker	24
2.	Monumentenwacht Vlaanderen.....	26
3.	Vlaams Overleg Regionale Landschappen.....	30
3.1.	Inleidende uiteenzetting.....	30
3.2.	Vragen van de leden en antwoorden van de sprekers.....	35
4.	Boerenbond.....	36
4.1.	Inleidende uiteenzetting.....	36
4.2.	Vragen van de leden en antwoorden van de sprekers.....	39
III.	Hoorzitting van 26 januari 2011	41
1.	Vlaamse Confederatie Bouw	41
1.1.	Inleidende uiteenzetting.....	41
1.2.	Vragen van de leden en antwoorden van de spreker	44
2.	Beroepsvereniging van de Vastgoedsector.....	48
2.1.	Inleidende uiteenzetting.....	48
2.2.	Vraag van een lid en antwoord van de spreker	49
3.	Forum Vlaamse Archeologie	50
3.1.	Inleidende uiteenzetting.....	50
3.2.	Vragen van de leden en antwoorden van de sprekers.....	53
4.	Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie	54
4.1.	Inleidende uiteenzetting.....	54
4.2.	Vragen van de leden en antwoord van de spreker	57
	Gebruikte afkortingen	58

De Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed hield op 8 december 2010 en 12 en 26 januari 2011 hoorzittingen over de conceptnota voor nieuwe regelgeving van de heer Dirk Van Mechelen over onroerend erfgoed (*Parl. St. VI. Parl. 2009-10, nr. 817/1*) en de conceptnota Onroerend Erfgoed, ingediend door de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand (*Parl. St. VI. Parl. 2009-10, nr. 818/1*).

I. HOORZITTING VAN 8 DECEMBER 2010

De heer Bart Martens, voorzitter: De commissie start vandaag met de hoorzittingen over de conceptnota's Onroerend Erfgoed van de heer Van Mechelen en minister Geert Bourgeois. De vandaag uitgenodigde adviesinstanties hebben zich officieel uitgesproken over de conceptnota van Vlaams minister Geert Bourgeois, maar het staat hen vrij om ook bedenkingen te formuleren bij de conceptnota die door Vlaams volksvertegenwoordiger Dirk Van Mechelen werd ingediend.

1. Strategische Adviesraad Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed

1.1. Inleidende uiteenzetting

SARO-adviezen

De heer Filiep Loosveldt, voorzitter van de Strategische Adviesraad Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed: De SARO moet zich over heel wat thema's uitspreken en heeft er daarom voor gekozen met werkgroepen te werken. Een van die werkgroepen buigt zich over de problematiek van het onroerend erfgoed. Op 30 oktober 2009 heeft de SARO advies gegeven over het ontwerp van decreet houdende instemming met het Europese Verdrag van Valetta inzake het beschermen van onroerend erfgoed. Op 16 november 2009 heeft de raad advies gegeven over de beleidsnota Onroerend Erfgoed. Vervolgens werd op 31 maart 2010 op hoofdlijnen advies uitgebracht over de visienota Onroerend Erfgoed. Het voorlopig laatste advies van de SARO dateert van 29 september 2010 en gaat over de conceptnota Onroerend Erfgoed. Voor een goed begrip moet dat advies samen worden gelezen met het advies van 31 maart 2010.

Algemene bemerkingen

De heer Karel Dendooven, voorzitter van de werkgroep onroerend erfgoed van de SARO: Net zoals de conceptnota start het advies met een aantal opmerkingen van algemene aard. Volgens de SARO geeft de conceptnota onvoldoende duiding over de hoofdlijnen van het geplande decreet. De conceptnota is te veel een amalgaam van losstaande feiten en ideeën en maakt onvoldoende duidelijk waarom er een nieuw eenheidsdecreet nodig is en waarom het niet volstaat de bestaande decreten en uitvoeringsbesluiten aan te passen. De conceptnota identificeert ook te weinig de actuele problemen en behoeften waarvoor er een nieuw decreet nodig is.

De nota werkt bepaalde elementen zeer technisch en gedetailleerd uit, bijvoorbeeld archeologie, maar spreekt nauwelijks over andere elementen zoals landschappen. Door die hiaten is de nota onsamenhangend. Ten slotte is het een spijtige zaak dat de conceptnota nageen niet voortbouwt op de adviezen van de SARO.

Deze algemene bedenkingen klinken misschien wat negatief, maar het mag duidelijk zijn dat de conceptnota ook heel wat positieve en vernieuwende aspecten bevat.

Negen beginselen

De SARO hanteert negen basisaanbevelingen voor onroerend erfgoed, vooral het eerste en het vierde zijn voor de raad heel belangrijk. De eerste aanbeveling is 'vernieuw en

breek de bestaande concepten en patronen open'. De nota start met een betoog voor meer samenhang en voor een geïntegreerd en integraal beleid, maar in de werkgroep onroerend erfgoed bestaat de indruk dat de uitvoering van de conceptnota tot meer versnippering zal leiden. Daarom heeft de SARO daar grote reserves bij. Ingevolge de staatshervorming van 1989 is het erfgoedbeleid verdeeld in onroerend erfgoed, momenteel onder de bevoegdheid van minister Bourgeois, en roerend en immaterieel erfgoed, nu onder de bevoegdheid van minister Schauvliege. Die onnatuurlijke verdeling, die trouwens niet bestaat bij provincies en gemeenten, komt het erfgoed helemaal niet ten goede en ook de burger heeft er geen boodschap aan. Daarom pleit de SARO er nadrukkelijk voor die verkokering weg te werken.

De conceptnota gaat nog steeds te veel uit van een materiaal-technische behandeling van de materie en houdt te weinig rekening met de evoluties van de laatste tien à twintig jaar, onder meer onder invloed van de conventies van Europa (Faro, Firenze, Granada enzovoort). Die conventies pleiten voor een opentrekken van het recht van het erfgoed tot een recht op erfgoed, waarbij de erfgoedgemeenschap centraal komt te staan. Als erfgoed voor en door de gemeenschap en het proces van draagvlakverbreding niet centraal komen te staan, dreigt Vlaanderen, dat voorheen tot de koplopers op het vlak van erfgoedbeleid behoorde, achter te geraken op de andere Europese landen. Kortom, het internationale erfgoeddiscours moet meer geïntegreerd worden in de concepten. De nota start weliswaar met het opsommen van de conventies, maar die worden uiteindelijk niet vertaald in de teksten.

Een tweede aanbeveling van de SARO luidt: 'vereenvoudig en integreer'. De conceptnota leidt niet tot vereenvoudiging want er worden tal van nieuwe begrippen en concepten geïntroduceerd die soms de bestaande overlappen. Het is daarenboven niet duidelijk welke aspecten behouden blijven, welke gewijzigd worden en welke nieuw zijn. Een aantal belangrijke concepten zoals een openmonumentvereniging worden helemaal niet toegelicht in de conceptnota, waardoor het niet duidelijk is of dat concept wordt afgeschaft, behouden blijft of versterkt wordt. De conceptnota vervangt bijvoorbeeld het vrij recente begrip 'ankerplaats' dat net ingang begon te vinden, door de nieuwe term 'erfgoedrichtplan'. De SARO meent dat dit verwarring zal veroorzaken. Belangrijke termen als erfgoedwaarde en cultuurgoederen die behoren tot het onroerende erfgoed, worden niet toegelicht. Nochtans hebben die termen juridisch, fiscaal en financieel grote betekenis. De draagwijdte ervan is niet in te schatten en dat creëert onduidelijkheid.

Een derde aanbeveling betreft de band tussen onroerend erfgoed en ruimtelijke ordening. De SARO pleit voor een sterkere wisselwerking. De voorstellen in de conceptnota zijn echter eerder beperkt. Op het vlak van de verankering van erfgoed in het ruimtelijke beleid stelt conceptnota voor om een aantal begrippen niet langer te gebruiken, bijvoorbeeld ankerplaats. Er wordt dus wel een aantal ideeën naar voren gebracht, maar wat die concreet zullen inhouden, blijft onduidelijk.

De SARO stelt in een vierde aanbeveling voor om op lange termijn te streven naar een erfgoedcodex, om de al vermelde verkokering tegen te gaan. De raad pleit sterk voor een integrale benadering van het culturele erfgoed, zijnde zowel roerend, onroerend en immaterieel erfgoed. De centrale definitie van onroerend erfgoed in de conceptnota heeft een duidelijk raakvlak met de cultuurgoederen, die voor de roerende en immateriële aspecten onder de gemeenschapsbevoegdheid vallen. Maar net op dat vlak is de wisselwerking bijzonder beperkt. De minister streeft wel naar samenwerking met andere beleidsdomeinen, maar net de meest natuurlijke partner, het roerende en immateriële culturele erfgoed, wordt stiefmoederlijk behandeld. De raad pleit ervoor om het cultureelerfgoedbeleid als eerste partner te zien en pleit voor een gezamenlijke aanpak. Als er (inter)gemeentelijke onroenderfgoeddiensten komen, mogen ze niet naast de bestaande erfgoedcellen komen te staan. Beiden moeten minstens samenwerken maar bij voorkeur gewoon één geheel vormen.

De vijfde aanbeveling is ‘streef naar één inventaris van erfgoed’. Dat mag niet beperkt zijn tot het zomaar samenvoegen van de bestaande inventarissen. Die inventarissen hebben trouwens een verschillend doel en zijn ook op een verschillende manier tot stand gekomen. Het is dan ook onmogelijk ze zomaar samen te gooien. In zijn advies van 31 maart 2010 pleit de SARO er trouwens ook voor om geen rechtsgevolgen te verbinden aan de inventaris. Een inventaris moet vrij, wetenschappelijk en objectief zijn, zonder dat daar bepaalde rechtsgevolgen aan verbonden zijn. De inventaris Bouwkundig Erfgoed bijvoorbeeld bestaat al decennia zonder rechtsgevolgen. Pas sinds de vaststelling van die inventaris op 14 december 2009 is dat veranderd, zo heeft de stad Brugge nu zelfs voorschriften voor het wijzigen van het interieur van de geïnventariseerde gebouwen. Sinds die vastlegging is er bijzonder veel negatieve commentaar op gekomen, wat de steun voor erfgoed niet ten goede is gekomen. De inventaris zou net moeten meehelpen aan een draagvlakverbreding.

Het zesde beginsel is de bescherming van erfgoed als tweede spoor, niet in de chronologische of hiërarchische zin, maar parallel bestaand naast de ruimtelijke verankering. Dat idee bestond al in de vorige regeerperiode maar is nog onvoldoende uitgewerkt. De nota neemt duidelijk stelling over de rol van de Vlaamse overheid, de gemeenten en de provincies, waarbij het Vlaamse niveau en de gemeenten de belangrijkste rol zullen vervullen. Met betrekking tot de ruimtelijke ordening spelen de provincies momenteel in ieder geval ook een belangrijke rol. Hoe de actoren zich in de toekomst gaan verhouden tot elkaar, is onvoldoende uitgeklaard.

Een zevende aspect is de nood aan aandacht voor de grote groep actoren. In de Verklaring van Portoroz van 2001 bijvoorbeeld stelden de ministers dat erfgoed geen zaak is van overheden alleen, maar dat ook het middenveld een belangrijke rol speelt. Dat aspect blijft in de ogen van de SARO onderbelicht. Er moet meer aandacht gaan naar de private en openbare eigenaars en beheerders, de vrijwilligers, de verenigingen, de erfgoedcellen, de erfgoeddeskundigen, de gemeenten en de provincies. Zoals al gezegd komt het zwaartepunt van het erfgoedbeleid bij de Vlaamse overheid en bij de gemeenten te liggen. Maar de rol op gebied van draagvlakvorming blijft onduidelijk. Inventarisatie en bescherming zitten op het Vlaams niveau, terwijl het beheer naar de gemeenten gaat en de handhaving dan weer in Vlaamse handen blijft. De raad vreest voor een verbroken relatie tussen de verschillende aspecten die zal zorgen voor heel wat fricties, onduidelijkheden, vertraging bij behandeling van dossiers. De conceptnota stelt ook voor om de net opgerichte expertencommissie samen met de KCML te verenigen in een nieuwe technische adviescommissie, maar voor de SARO is het nut daarvan onvoldoende aangetoond.

Als de verantwoordelijkheid verdeeld wordt over de verschillende niveaus, zal een burger niet meer weten tot wie zich te richten. Doordat ook de gemeenten bevoegd worden, kan er een enorme diversiteit ontstaan. De provincies hebben nu elk een eigen aanpak van erfgoed: de provincie Oost-Vlaanderen bijvoorbeeld zet al jaren sterk in op kerkelijk erfgoed, terwijl West-Vlaanderen daar de nadruk niet op legt. De vrees bestaat dat als de gemeenten bevoegd worden, die verschillen zich dan per gemeente zullen aftekenen. Dat zal leiden tot versnippering in plaats van tot vereenvoudiging.

De achtste aanbeveling zal door de voorzitter worden toegelicht. Het negende beginsel is een pleidooi om erfgoed te gebruiken voor kennisopbouw, tewerkstelling en integratie. Dat aspect wordt door de conceptnota stiefmoederlijk behandeld. Niet alleen de theoretische kennisontwikkeling in de onderzoekscentra, maar ook de technische vakkennis moet gesteund worden. De technische kennis van bijvoorbeeld smeedwerk, verdwijnt immers zienderogen. De steunpunten en expertisecentra gebaseerd op het Cultureelerfgoed-decreet, kunnen ook dienstig zijn voor onroerend erfgoed. Dat zou de band tussen roerend, immaterieel en onroerend erfgoed versterken. Als de lokale besturen het beheer toegewezen krijgen, zijn er geen voorzieningen getroffen om hen te ondersteunen inzake kennisopbouw. Vlaanderen moet daarvoor zorgen.

De heer Filiep Loosveldt: De achtste aanbeveling van de SARO is het koppelen van een geïntegreerd erfgoedbeheer aan een geïntegreerde mix van maatregelen. Ter financiering van het archeologisch onderzoek zal een fonds opgericht worden. De SARO steunt in principe dat idee maar de conceptnota legt een heel aantal details vast die toch vragen oproepen. Zo is de solidariteitsbijdrage pas verschuldigd vanaf een bepaald aantal vierkante meter en dus beperkt tot een aantal personen. Er zou een strikte scheiding moeten zijn tussen de onderzoeksplicht en de bijdrageplicht, die bij zoveel mogelijk personen zou moeten worden gelegd. Ook de Vlaamse overheid zou moeten bijdragen tot het fonds, zeker bij de start ervan.

De opgravings- en vergunningsprocedures zijn zeer zwaar en complex. De SARO pleit dan ook voor transparantie en vereenvoudiging. Vooral voor grote projecten ligt een voorafgaand terreinonderzoek moeilijk. Vaak is de aanvrager immers maar eigenaar onder opschortende voorwaarde van vergunning en zal hij bijzondere onderhandelingen moeten voeren om toestemming te krijgen voor een terreinonderzoek.

De raad is positief over de voorgestelde integratie en vernieuwing van de beschermingsinstrumenten. De beschermde stads- en dorpsgezichten herevalueren heeft weliswaar een enorme impact onder meer op de werkmethode. De raad vraagt dan ook dat er toch een zekere rangorde, gebaseerd op objectieve indicatoren, bepaald wordt. Er bestaan in andere domeinen al goede praktijken met beheersplannen, onder meer voor het Bosdecreet. De raad adviseert de regering daar zoveel mogelijk bij aan te sluiten. Een eenvormige beheersplanning voor alle domeinen past ook in een geïntegreerd beleid.

2.1. *Vragen van de commissieleden en antwoord van de sprekers*

Mevrouw Mercedes Van Volcem: De stad Brugge heeft reeds in 2006 in de bouwverordening de onroerenderfgoedtoets ingeschreven. De stad geeft subsidies en elke eigenaar van een pand op de inventaris werd aangeschreven en ingelicht over de rechtsgevolgen. Nu een en ander in één beslissing in september gebeurt, weten veel mensen niet dat hun pand op de lijst staat. De stad Brugge heeft de minister dan ook aangespoord werk te maken van de communicatie dienaangaande.

De heer Bart Caron: Ik begrijp de motieven van de raad om te pleiten voor een inventaris met een louter wetenschappelijke betekenis en dus zonder rechtsgevolgen. Het belangrijkste rechtsgevolg vandaag is dat er bij een potentiële afbraak een afweging moet gebeuren. Hoe zou de raad dat dan opvangen?

De heer Karel Dendooven: Het voorbeeld van Brugge was louter illustratief. Het is goed dat de stad consequenties verbindt aan de vaststelling van de inventaris, de opmerking gold eerder voor de Vlaamse overheid.

Het advies om geen rechtsgevolgen aan de inventaris te verbinden, is gebaseerd op twee argumenten. Bij de start van de inventaris is er gesteld dat er geen rechtsgevolgen aan verbonden zouden worden. Nu verbindt bijvoorbeeld de stad Brugge er wel consequenties aan voor het interieur, wat initieel niet de bedoeling was. Daarenboven moet een inventaris een objectief wetenschappelijk instrument zijn. In een volgende stap en met een specifiek instrumentarium, kunnen er wel gevolgen aan verbonden worden. De toets die moet gebeuren vooraleer een sloopvergunning kan worden afgeleverd, is in ieder geval positief.

De heer Filiep Loosveldt: De aanbevelingen van de SARO moeten zoals al vermeld samen gelezen worden met het advies van maart over de visienota. In het vijfde punt van dat advies stelt de raad duidelijk dat als er toch rechtsgevolgen aan een inventaris worden verbonden, er inspraakmogelijkheden nodig zijn. Het gaat niet op eerst te zeggen dat inventarisatie geen rechtsgevolgen heeft en er daarna toch aan te koppelen. Een open debat leidt tot meer draagvlak.

De heer Dirk Van Mechelen: Ik betreur het dat de SARO geen woord zegt over mijn conceptnota, die al in juli werd ingediend.

De heer Bart Martens, voorzitter: De sprekers hebben beide conceptnota's gekregen, maar de meeste instanties hebben alleen advies uitgebracht over de conceptnota van minister Bourgeois. Zoals al bij de aanvang werd gezegd, staat het hen vrij om ook op de andere conceptnota in te gaan.

De heer Filiep Loosveldt: De SARO heeft de nota maar zeer recent ontvangen, samen met de uitnodiging voor deze hoorzitting. Het was onmogelijk om op die korte termijn nog een officieel standpunt van de raad te geven. Ik nodig de heer Van Mechelen uit om een toelichting over zijn conceptnota te komen geven aan de werkgroep Onroerend Erfgoed van de SARO. Desgevallend kan de raad zich daar nadien dan over uitspreken.

De heer Bart Martens, voorzitter: Ik stel voor de werkwijze voor de behandeling van door parlementsleden ingediende conceptnota's te bespreken bij de regeling van de werkzaamheden. Misschien kan de commissie een voorstel doen aan het Bureau om ook voor dergelijke conceptnota's te voorzien in een openbare consultatie via de website. Het Reglement bepaalt dat strategische adviesraden om advies kunnen worden gevraagd over voorstellen van decreet als een meerderheid van de commissieleden dat goedkeurt en de voorzitter van het parlement dat bekrachtigt. Misschien moet er een vergelijkbare procedure komen voor conceptnota's. De bedoeling van dergelijke nota's is immers in een vroeg stadium van de besluitvorming een maatschappelijk debat los te weken.

De heer Dirk Van Mechelen: Ik ben het eens met dat voorstel.

De heer Bart Caron: Wat de inventaris betreft: geldt de inspraak bij rechtsgevolgen dan voor de bewoner of de eigenaar? Een wetenschappelijke benadering van een inventaris vereist mijns inziens toch dat de classificatie en de beschrijving ongeacht de eigenaar gebeuren en louter gebaseerd zijn op wetenschappelijke gronden. Hetzelfde geldt voor beschermingen. De eigenaar mag een mening hebben en mag gehoord worden, maar de afwegingsgrond moet wetenschappelijk zijn. De fout is echter dat de eigenaar vaak niet geïnformeerd wordt. Ik denk trouwens niet dat het schrappen van rechtsgevolgen bij de inventaris tot draagvlakverbreding zal leiden. De doorsnee Vlaming wil immers liefst zo weinig mogelijk stedenbouwkundige verplichtingen.

2. Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen

2.1. Inleidende uiteenzetting

Mevrouw Anne Mie Draye, voorzitter Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen: De toelichting is gebaseerd op een nota van de KCML met een aantal bedenkingen bij de conceptnota Onroerend Erfgoed van minister Bourgeois. De KCML is zeker niet tegen een overkoepelend decreet voor de bescherming van onroerend erfgoed, maar dergelijk decreet moet dan wel een verbetering én vereenvoudiging zijn ten opzichte van de bestaande toestand. De huidige regelgeving is bijzonder ingewikkeld. De overige gewesten en ook de Duitstalige Gemeenschap werken al een aantal jaren met een zogenaamd eenheidsdecreet. Het zou bijzonder interessant zijn om hun ervaringen te kennen.

Algemene bedenkingen

De KCML heeft de indruk dat de huidige regelgeving onvoldoende werd geëvalueerd bij de voorbereiding van de nieuwe teksten. Het is onmogelijk om zonder gefundeerde keuzes tussen de diverse regels een nieuwe eenvormige procedure voor de verschillende componenten van het erfgoed tot stand te brengen. In die zin is de conceptnota, die overigens het enige document is waarover de KCML formeel een standpunt heeft kunnen innemen, niet

zeer evenwichtig samengesteld. Bepaalde onderdelen, bijvoorbeeld over archeologie, zijn heel gedetailleerd uitgewerkt, andere zijn dat veel minder. Over de vage onderdelen kon de KCML zich dan ook niet echt uitspreken.

Een eerste essentiële bedenking is dat de commissie in beide teksten te weinig aandacht vindt voor een aantal inhoudelijke aspecten die de bescherming van het erfgoed moeten ondersteunen. Kwaliteitszorg en kwaliteitsbewaking vormen een essentieel onderdeel van erfgoedbeheer. De zorg moet ondersteund worden door onderzoek, deskundigheid in restauratie en conservatie en door trajectbegeleiding voor archeologische opgravingen. Er gaat wel veel aandacht naar inventarissen, maar een inventaris is slechts een aanzet tot onderzoek en reflecteert in hoofdzaak feiten.

De conceptnota houdt geen rekening met een aantal ontwikkelingen. Zo zijn er al ankerplaatsen afgebakend, en het aantal stijgt gestaag. Toch worden ze vervangen door erfgoedrichtplannen waarvan de betekenis als beschermingsinstrument niet duidelijk is. De conceptnota voert heel wat nieuwe termen, begrippen en definities in die in een aantal gevallen vaag zijn en tot grote rechtsonzekerheid kunnen leiden.

De rol van de twee voornaamste actoren in de zorg voor het erfgoed, het gewestelijke en het gemeentelijke niveau, blijft onduidelijk. Men wil aan de gemeenten vrij grote bevoegdheden toekennen, maar toch de zogenaamde koppelsubsidies afschaffen. De koppelsubsidies zijn een oud zeer. Als het gewest een restauratiepremie goedkeurt, engageert dat, zonder veel inspraak, ook de gemeente en de provincie. Maar die premies zonder meer afschaffen gaat ook niet op. De gemeentelijke verantwoordelijkheid moet gepaard gaan met een financiële verantwoordelijkheid. De KCML betreurt ook dat sinds 19 november 2010 de onderhoudspremies niet langer gelden voor lokale en samenhangende besturen. Kortom, er is enige dubbelzinnigheid en er ontbreekt ook informatie over een ondersteuning van het gemeentelijke niveau voor erfgoedzorg.

Verdere integratie en maximale afstemming tussen de beleidsdomeinen Ruimtelijke Ordening en Erfgoedzorg vormt een belangrijk aandachtspunt, maar het voorstel vertaalt deze idee slechts in beperkte mate naar concrete voorstellen. De Vlaamse Codex ruimtelijke ordening heeft al een aantal wijzigingen tot stand gebracht die op het eerste zicht niet doorgetrokken zijn in dit document. De KCML vindt ook heel weinig afstemming met andere beleidsdomeinen, bijvoorbeeld het natuurbehoud. Voor het onbebouwd erfgoed, de landschappen, is er een afstemming op de wetgeving Natuurbehoud en eventueel ook het Bosdecreet nodig. Deze algemene bedenkingen zijn meer uitgewerkt in de nota die de KCML opmaakte.

Specifieke aandachtspunten

Ik zal voorts nog een aantal specifieke zorgen van de commissie toelichten. De eerste betreft de situatie van de KCML zelf. De conceptnota wil een technische adviesraad oprichten, die zou ontstaan door de samenvoeging van de expertencommissie en de KCML. De commissie kan zich niet akkoord verklaren met dergelijke fusie omdat de decretale taken van de KCML aanzienlijk verschillen van de taken die aan de expertencommissie werden toevertrouwd in de decreten over monumentenzorg en ruimtelijke ordening. De KCML heeft momenteel vijf afdelingen. Elke afdeling speelt een rol in de diverse decreten die momenteel het behoud van het erfgoed regelen. De afdelingen Gebouwd Erfgoed, Landschappen, Archeologie, Varend Erfgoed, Heraldiek geven allemaal advies over voorstellen tot bescherming van het onroerend erfgoed. De KCML kan ook te allen tijde door de minister om advies gevraagd worden en kan ook op eigen initiatief advies uitbrengen.

De adviezen van de KCML dragen bij tot de rechtsbescherming van de burger die, als eigenaar van een onroerend goed, redenen van algemeen belang moet onderkennen aan

de basis van een latere bescherming. Alleen op grond daarvan zal hij beperkingen van zijn eigendomsrecht kunnen accepteren. Het advies van de commissie staat in feite borg voor een soort onafhankelijke eindbeoordeling van een beschermingsdossier, onder meer over adviezen van de administratie maar ook over opmerkingen van de eigenaar. De commissie pleit voor het behoud van een dergelijk onafhankelijk advies, verstrekt door een onafhankelijke commissie bestaande uit deskundigen, hoe die commissie dan ook moge heten. Dat onafhankelijke advies geeft een soort van additionele waarde aan de beschermingsprocedure. De commissie ziet geen heil in het voorgestelde facultatieve advies omdat heel moeilijk te bepalen valt in welke dossiers het advies van de commissie zal worden gevraagd. Er is immers geen belangrijk en minder belangrijk erfgoed.

De expertencommissie heeft de specifieke taak om de minister, de deputatie en de raad voor vergunningenbetwistingen te adviseren bij betwistingen over machtigingen die aan eigenaars of beheerders van beschermd bouwkundig erfgoed werden geweigerd. Het fuseren van beide organen houdt zelfs een onverenigbaarheid in. De nieuwe adviesraad zou dan immers moeten oordelen over betwistingen omtrent de rechtsgevolgen van beschermingen waarover hij vooraf advies uitbracht.

De KCML pleit zeer sterk voor het behoud van een of ander werkzaam instrument voor de bescherming van ruimere gebouwde gehelen. Er is heel wat discussie over het instrument stads- en dorpsgezichten. Er zijn ook problemen met de toepassing van dat instrument, onder meer voor de beperkte sloop in een beschermd stadsgezicht. Dat wordt geregeld aangevochten voor de Raad van State, meestal om redenen die niets te maken hebben met het behoud van het erfgoed. De KCML heeft daarom een voorstel gedaan om het huidige decreet tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten beperkt aan te passen. De ruimtelijke uitvoeringsplannen bieden momenteel onvoldoende garanties, dus moet er een specifiek instrument blijven bestaan.

De experts in de verschillende afdelingen van de commissie vonden dat een aantal internationale verplichtingen, onder meer deze die het gevolg zijn van de Europese Landschapsconventie, onvoldoende omgezet worden in de conceptnota. Ook op dat vlak is enig bijkomend studiewerk nodig.

De KCML vindt dat bijzonder moet worden ingezet op regelmatig onderhoud van monumenten. De wijziging aan het onderhoudspremiebesluit valt dus zeer te betreuren. De commissie wil daarnaast aandacht voor de financiering van het zo nodig geachte wetenschappelijke onderzoek dat elke bescherming zou moeten schragen.

Voor de handhaving wordt terecht de administratieve weg gekozen. Dat systeem werkt immers goed in andere sectoren. Voor de sector van het erfgoed zou heel veel aandacht moeten gaan naar de zogenaamde preventieve handhaving. Meer nog dan in andere sectoren is een controle, een stopzetting van werken die buiten of zonder vergunning uitgevoerd worden, zeer belangrijk. De waarde, de authenticiteit dreigt immers verloren te gaan. Daarnaast gelooft de commissie ook in remediërende, bestuurlijke handhaving, maar voor alles pleit ze voor een effectief handhavingsbeleid. Dat ontbreekt momenteel. De parketten halen als een van de redenen voor een niet steeds daadkrachtig optreden aan dat de regelgeving bijzonder ingewikkeld is. De KCML pleit voor een aantal duidelijke decretale bepalingen die eenvoudig toepasbaar zijn en dan ook toegepast worden.

2.2. *Vragen van de commissieleden en antwoord van de sprekers*

De heer Johan Sauwens: Welke drie aspecten van de regelgeving moeten volgens de KCML zeker worden aangepakt?

Mevrouw Anne Mie Draye: De eerste Monumentenwet van 1931 telde 24 artikelen en regelde de bescherming van het roerend en het onroerend erfgoed. Op dat moment werden archeologie en varend erfgoed nog uitgesloten. Vlaanderen heeft nu ook behoefte aan een heldere wetgeving. Eén decreet kan dat zeker in de hand werken, maar men mag niet vergeten dat er steeds met categorieën van erfgoed zal gewerkt worden waarvoor andere rechtsgevolgen gelden. Ik ben een groot voorstander van een eenvormige procedure. In de huidige stand van zaken gelden andere termijnen voor een voorlopige en definitieve bescherming. Soms zijn die termijnen verlengbaar, soms ook niet. Ook voor de instrumenterende ambtenaren gelden licht afwijkende rechtsgevolgen. Het is nodig dat alles te vereenvoudigen en eenvormig te maken. Diezelfde vereenvoudiging kan ook doorgetrokken worden in de uitvoeringsbesluiten. Momenteel zijn de uitvoeringsbesluiten te uitgebreid, ze willen ook alle hypothesen tot in detail regelen. In een aantal gevallen werkt dat contra-productief. Vereenvoudiging is dus een eerste grote noodzaak.

Een tweede noodzaak is een duidelijke en efficiënte taakverdeling tussen de verschillende beleidsniveaus. De bescherming en inventarisatie zijn vooral gewestelijke aandachtspunten, maar anderzijds wil men de gemeenten sterk betrekken bij het beleid. De manier waarop blijft echter onduidelijk. Er zit al enige betrokkenheid in het systeem van machting/vergunning dat ingevoerd is in de VCRO. Men dringt ook op aan op intergemeentelijke samenwerking. Ook daar ontbreekt ondersteuning en is niet echt goed gekeken naar de ervaringen met de enkele intergemeentelijke erfgoeddiensten. De commissie vreest ook dat niet alle gemeenten vrijwillig in het nieuwe model van erfgoedgemeente zullen stappen, zeker als ze niet langer financieel verantwoordelijk zijn voor restauratie.

Een derde punt is de integratie met de Ruimtelijke Ordening maar ook met sectoren als Natuurbehoud, Bosbehoud en -beheer. In bepaalde decreten worden aarzelande stappen gezet die niet consequent worden doorgetrokken. Dat is niet in het voordeel van de burger en het dient de rechtszekerheid niet.

Een laatste punt is ook in andere gewesten en Europese landen een teer punt, namelijk de handhaving. Ook in het huidige decreet op de bescherming van het gebouwd erfgoed wordt gestreefd naar integratie met de Ruimtelijke Ordening, ook op administratief vlak. Heel wat overtredingen op het vlak van erfgoed worden echter op geen enkele manier bestraft.

De heer Bart Caron: Er wordt terecht opgemerkt dat de rol van de gemeenten wat onduidelijk is. Wat zou de toekenning van verantwoordelijkheid aan de gemeenten kunnen betekenen volgens de KCML? Zullen zij dan bijvoorbeeld zelf kunnen prioriteren bij restauratie, of kan dat een enveloppegewijze financiering zijn?

Mevrouw Anne Mie Draye: De conceptnota van de minister geeft niet systematisch aan wat precies van de gemeenten wordt verwacht en zegt niet duidelijk wat zal afgedwongen worden en wat niet. In tegenstelling tot het gewest krijgen de gemeenten geen expliciete taken toegewezen. Persoonlijk denk ik dat een gemeentebestuur zeer veel kan doen. De vraag blijft echter open in welke mate gemeenten op dit vlak een beleid zullen kunnen voeren zoals voor andere grondgebonden materies. Men kan stimuleren, gemeentelijke verordeningen maken of gemeentelijke subsidies invoeren, maar blijven dat vrijblijvende instrumenten?

De commissie vreest dat gemeenten, als zij minder financiële verantwoordelijkheid krijgen voor restauraties, die ook minder zullen opvolgen en minder actief zullen optreden in het beheer. In welke mate zullen zogenaamde erfgoedgemeenten machtigingen kunnen afleveren zonder dat de hogere overheid tussenkomt? Dat blijft allemaal onduidelijk. Ik wijs verder op de ervaringen in Nederland, waar men nu terugkomt op de vrij sterke decentralisering die sinds 1988 bezig was. Een andere vraag is of er aparte gewestelijke en stedelijke lijsten van beschermde monumenten kunnen komen.

Mevrouw Linda Van Santvoort, ondervoorzitter van de eerste afdeling van de KCML: De zorg van de KCML gaat uit naar een coherent beleid over het hele gewest. De vraag is welke coherentie er nog zal zijn bij verdere decentralisering. De vraag is bovendien of de gemeenten, zeker de kleinere, wel vragen om dergelijke bevoegdheden. Als gemeenten de mogelijkheid krijgen om in hun ruimtelijke ordening bepaalde aspecten van bescherming en inventarisatie te integreren, zijn in elk geval duidelijke richtlijnen en afspraken nodig.

Mevrouw Mercedes Van Volcem: Het pleidooi voor een gecoördineerd beleid ten aanzien van de gemeenten is begrijpelijk, maar een kleine gemeente kan ook niet zomaar worden vergeleken met een stad. Wat is de visie van de KCML over het UNESCO-statuuut? Vergt een erkenning als werelderfgoed geen speciaal beheer? Men kan dat toch niet vergelijken met het Vlaamse gemiddelde?

U merkt op dat de jongste vijf jaar geen enkel landschap meer werd beschermd. Wat is uw visie over de invoering van het begrip ‘urban landscape’? Biedt dat meer garanties dan het vroegere stadsgezicht?

Mevrouw Karin Brouwers: Wat is de stand van zaken precies in de Duitstalige Gemeenschap? Gaat het alleen over roerend erfgoed? Is dat gewest wel bevoegd om ook onroerende elementen mee te nemen? Wat hebben zij al gerealiseerd?

De heer Bart Caron: De nota verwijst naar de Raad van State als motief om de stads- en dorpsgezichten uit het decreet te halen. Is er dan geen legistische oplossing?

De heer Bart Martens: U vermeldde als vierde prioriteit de handhaving. De nota is redelijk expliciet over administratiefrechtelijke handhaving door last onder dwangsom of bestuursdwang: is dat wat u wilt, of verkiest u andere klemtonen?

Mevrouw Anne Mie Draye: Ik spreek nu ook als erfgoedjurist en lid van het comité Wetgeving van ICOMOS, dat de UNESCO ondersteunt. De Belgische gewesten ontwikkelen, in tegenstelling tot andere landen, geen specifieke wetgeving voor het werelderfgoed. Ik ben het daar persoonlijk mee eens. De gewestelijke beschermingsmechanismen moeten op zich afdoende zijn en dat zijn ze ook. De werelderfgoedconventie stelt zelf in artikel 12 dat het niet is omdat een goed niet ingeschreven is op de lijst van het werelderfgoed dat het niet belangrijk is.

De UNESCO bereidt momenteel een verordening voor over ‘urban landscapes’. Deze verordening bevat principes die de inschrijving van een historisch centrum op de werelderfgoedlijst moeten ondersteunen en adequaat laten verlopen.

Er wordt de laatste jaren inderdaad zeer weinig gebruikgemaakt van de mogelijkheid om landschappen te beschermen en de zeer ingewikkelde procedure is daar waarschijnlijk niet vreemd aan. De KCML blijft pleiten voor de mogelijkheid van landschapsbescherming. De zonering in het gewestplan volstaat niet, want die heeft niet altijd aandacht voor de bekommernissen voor de bescherming van een zogenoemd cultureel landschap.

De Duitstalige Gemeenschap heeft via twee parallelle decreten van zichzelf en het Waalse Gewest de volledige bevoegdheid over het onroerend erfgoed herwonnen. Dat gebeurde in twee fasen: in 1993 voor het erfgoed uitgezonderd de archeologie, in 2000 voor de archeologie. Het eigen decreet over Denkmalschutz, dat in werking trad op 1 januari 2009, miste echter de historische kans om ook het roerend erfgoed bij dat decreet te betrekken.

Met bepaalde stadsgezichten, onder meer in Lier en Leuven, is er inderdaad een probleem gerezen bij de Raad van State. De Raad stelde dat de bescherming van een bepaalde eenheid als stadgezicht impliceert dat niets mag worden gesloopt. Dat gaat echter in tegen oudere rechtspraak van de Raad van State zelf, die accepteerde dat in een stadsgezicht

waardevolle en minder waardevolle gebouwen worden beschermd en dat voor de minder waardevolle gebouwen met vergunningen mogelijk verbeteringen kunnen gebeuren. De jongste jaren is het standpunt van de Nederlandstalige kamers echter verstrakt. De KMCL suggereert om het probleem uit de wereld te helpen door in het decreet zelf op te nemen dat binnen een beschermd stadsgezicht beperkt slopen mogelijk is, in de mate dat het de waarde van het stadsgezicht niet aantast. Het Waalse Gewest heeft overigens het probleem ondervangen met een dergelijke bepaling in zijn decreet.

De richting die de conceptnota aangeeft voor administratieve handhaving is voor ons aanvaardbaar. Zij is nu al trouwens beperkt toepasbaar voor gebouwd erfgoed, maar wij stellen vast dat ze weinig wordt toegepast.

Mevrouw Mercedes Van Volcem: Ik heb de oplossing van de KCML voor de stadsgezichten als voorstel van decreet ingediend en wil oproepen om dat voorstel te steunen.

De heer Bart Martens: Wat is het standpunt van de KCML over de door de conceptnota voorgestelde afschaffing van de figuur van de beschermde dorps- en stadsgezichten? Verkiest zij het behoud ervan, mits de voorgestelde aanpassing dat voor minder belangrijke gebouwen nog verbeteringen mogelijk moeten zijn?

Mevrouw Anne Mie Draye: De KCML wenst een instrument te behouden dat de bescherming van ruimere gehelen als stads- en dorpsgezicht mogelijk maakt. Die mogelijkheid wordt volgens ons niet geboden door de definities in de conceptnota. In punt 9 van de nota met bedenkingen van de KCML wordt expliciet ingegaan op de problematiek van de stads- en dorpsgezichten. Op dit ogenblik is dat een begrip met een dubbele betekenis. Voor de tweede betekenis, die van de overgangszone rond een beschermd monument, is er een oplossing geboden, maar niet voor de eerste, historische betekenis. Ook de erfgoedrichtplannen geven geen duidelijke garantie. Daarom stellen wij voor de strakke houding van de Raad van State op een andere manier te beantwoorden, namelijk met een beperkte wijziging.

De heer Wilfried Vandaele: De minister is bezig met de opname van een regeling die beperkte sloop toestaat.

3. Vereniging van Vlaamse Provincies

3.1. *Inleidende uiteenzetting*

Situering

De heer Gunter Pertry, gedeputeerde provincie West-Vlaanderen: Ik ga vooral in op de bestuurlijke aspecten van beide conceptnota's. De provincies vragen al langer om nieuwe regelgeving voor het onroerend erfgoed. Onze boodschap is: creëer ruimte voor het voeren van een complementair erfgoedbeleid op de drie niveaus door de koppelsubsidies af te schaffen. Daar moet, zoals professor Draye ook al stelde, inderdaad een financieel engagement tegenover staan. Voor het cultureelerfgoedbeleid bestaat trouwens al een dergelijk protocol.

In zijn beleidsnota streeft minister Bourgeois naar een sterk partnerschap met de lokale en provinciale besturen, op basis van gelijkwaardigheid, en spreekt hij over de afschaffing van de koppelsubsidies. Zijn administratie zou focussen op restauraties en bescherming, en de provincies en gemeenten zouden aandacht kunnen besteden aan het onderhoud. De interne staatshervorming gaat dan weer uit van een toekomstig provinciaal profiel dat gebaseerd is op grondgebonden aangelegenheden. Het ligt in de lijn van de verwachtingen dat het onroerenderfgoedbeleid, een grondgebonden zaak bij uitstek, hiertoe zou behoren. Kortom, wij bleven uitgaan van meer beleidsruimte die de provincies moest toelaten mee te werken aan een complementair erfgoedbeleid in Vlaanderen.

Het creëren van meer beleidsruimte hangt samen met het creëren van meer financiële ruimte. Vandaar de vraag voor het afschaffen van de koppelsubsidies. De provincies besteedden in 2008 samen een bedrag van 13,3 miljoen euro aan koppelsubsidies, meer bepaald in de vorm van restauratiepremies. Met het vrijgekomen geld willen de provincies een complementair erfgoedbeleid voeren.

Uitgangspunten voor een provinciaal erfgoedbeleid

Het eerste accent is preventie. Nu al besteden de Vlaamse provincies samen 2 miljoen euro per jaar aan hun monumentenwacht en 100.000 euro aan Monumentenwacht Vlaanderen. Het gewest trekt respectievelijk 717.000 euro en 422.000 euro uit. Dat geeft aan dat de werking van monumentenwacht wel degelijk door de provincies wordt gedragen. Naast deze speerpunt van de uitbouw van een preventief beheer, verlenen sommige provincies ook onderhoudspremies. Met een provinciale focus op preventie en onderhoud, kan het gewest zich concentreren op restauratie en herbestemming.

Daarnaast willen de provincies met de vrijgekomen middelen inzetten op erfgoed als meerwaarde voor de ruimtelijke ordening. Het belang van het wereldoorlogserfgoed in de Westhoek is daarvan een illustratie. Verder mikken de provincies op trajectbegeleiding bij bovenlokale erfgoedprojecten en ondersteuning van bovenlokale erfgoedactoren. De provincies hebben ter zake heel wat expertise. De vraag is, naast de eenheid van het beleid, of alle gemeentebesturen daarvoor zelf voldoende expertise in huis hebben.

De provincies willen ook sensibiliseren voor erfgoed door middel van een streek-, context- of themagerichte aanpak. Mogelijke onderwerpen daarbij zijn herbestemming, cultuurtoerisme en publiekswerking. Voorbeeld hiervan is de werking rond cultuurtoeristische projecten in West-Vlaanderen: de provincie ondersteunde er sinds 1996 32 gemeenten mee en dat bracht ook Europees geld mee. De provincies werken ook actief mee aan de openmonumentendagen.

In het genoemde protocol over het cultureelerfgoedbeleid kregen de provincies van de Vlaamse overheid een regierol voor het depotbeleid. Het lijkt ons dan ook logisch dat dit wordt doorgetrokken van roerend naar onroerend erfgoed.

Tot slot zouden de provincies het vrijgekomen geld nog aanwenden voor het beheer van hun eigen patrimonium. Daarbij gaat het niet alleen om administratieve gebouwen, maar ook om andere gebouwen waarvoor de provincies verantwoordelijk zijn, zoals kerkgebouwen en molens.

Complementair beleid

Tot zover onze uitgangspunten. Van heel dat complementaire erfgoedbeleid is echter niet veel terug te vinden in beide voorliggende documenten. Wat het bestuurlijk landschap betreft, wordt in beide conceptnota's zwaar ingezet op de tweelagenlogica, waarin de gemeentelijke en intergemeentelijke erfgoeddiensten de opdracht krijgen een complementair beleid te voeren. Dit borduurt verder op het groenboek Interne Staatshervorming, maar helaas gaat men voorbij aan een ander element uit dat groenboek: de grondgebonden aard van de beleidsmaterie en de mogelijkheden die dit creëert naar provinciaal gebiedsgericht beleid.

De provincies worden in de conceptnota van minister Bourgeois ten onrechte slechts beperkt vermeld. Nochtans biedt het instrument van de erfgoedlandschappen de provincies de mogelijkheid om hierrond te werken vanuit hun beleid inzake ruimtelijke ordening. Ook de monumentenwachtwerking kan een rol spelen, bijvoorbeeld in de context van de erfgoedbeheersplannen. Wij pleiten ook voor een uitbreiding van de provinciale rol inzake het depotbeleid naar de totaliteit van het erfgoedbeleid, en dus niet alleen voor het cultu-

reelerfgoedbeleid. In de nota worden bij de subsidies voor de ondersteuning van erfgoedverenigingen de monumentenwachten niet vermeld. De provincies willen nochtans graag de taakverdeling en financiële verantwoordelijkheid ten aanzien van die wachten met het Vlaamse niveau bespreken.

Dat de koppelsubsidies in de nota van minister Bourgeois worden afgeschaft, is verheugend. Minder plezierig is echter dat de aldus vrijgekomen middelen van de provincies overgeheveld worden naar de Vlaamse pot. Bij die van de gemeenten is dat trouwens niet het geval. Er wordt dus met twee maten gemeten.

De afschaffing van de onderhoudspremies ten slotte is geen groot probleem voor de provincies, die daar weinig gebruik van maakten. Dat ze blijven bestaan, is wel belangrijk. Voor de werking van de monumentenwachten is de onderhoudspremie echter wel van belang omdat ze aanspoorde tot een preventief beleid inzake onderhoud en bescherming van monumenten. We hopen dat de minister het lokale draagvlak om in te staan voor onderhoudswerken niet overschat. Wordt met de afschaffing al aangekondigd dat de lokale en provinciale besturen later niet alleen voor het onderhoud maar ook voor de restauratie financieel verantwoordelijk zullen zijn?

Besluit

Ik heb het gevoel dat de teneur van het groenboek Interne Staatshervorming sterk wordt doorgetrokken in beide conceptnota's. In die tweelagenlogica wordt voorbijgegaan aan de mogelijkheden voor de inschakeling van de provincies als volwaardige partners voor een complementair beleid, maar ook aan de prestaties die op dit vlak vandaag al geleverd worden. Wij kunnen dan ook moeilijk zomaar instemmen met beide documenten. We betreuren dat de doelstelling om een complementair erfgoedbeleid uit te bouwen tussen drie overheidsniveaus niet wordt meegenomen in de discussie. Hopelijk zal dat in de verdere discussies nog kunnen worden meegenomen.

3.2. *Vragen van de leden en antwoord van de spreker*

De heer Wilfried Vandaele: De door de afschaffing van de koppelsubsidies vrijgekomen middelen opnieuw toekennen aan de provincies zou het totale beschikbare budget voor restauraties aanzienlijk verminderen, aangezien een verhoging van het budget aan Vlaamse kant op dit moment niet voor de hand ligt.

De heer Gunter Pertry: Het voorstel is voor een deel ook ingegeven door de overweging dat als meer wordt ingezet op preventie, men na verloop van tijd minder geld zal moeten vrijmaken voor restauratie. Het klopt echter dat er in de beginfase een moeilijke situatie zal bestaan, maar op termijn zou er een positief resultaat moeten zijn.

De heer Pieter Dielis, stafmedewerker VVP: De opmerking is bovendien ook gekomen vanuit de vaststelling dat de conceptnota de gemeenten wel toelaat om de middelen vrij te besteden. Dezelfde redenering wordt daar dus niet gemaakt.

De heer Bart Caron: De voorstellen van de VVP ter vervanging van de koppelsubsidies zijn coherent, zelfs met het genoemde principe van de grondgebonden materies. Kunnen de gemeenten en de provincies niet verantwoordelijk worden gemaakt voor eigen taken, zonder dat ze met elkaar concurreren? Grote steden kunnen zelf een rol in het erfgoedbeleid aan, maar kleine gemeenten kunnen dat moeilijker. De provincies zouden dat kunnen overnemen of coachen, weliswaar met een duidelijke taakverdeling, maar in een driedelingheid.

De heer Gunter Pertry: Volledig akkoord.

4. Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

Mevrouw Hilde Plas, stafmedewerker cultuur en erfgoed VVSG: Na consultatie van haar directiecomité heeft de VVSG een standpunt ingenomen over de conceptnota van minister Geert Bourgeois. Vervolgens zijn de raad van bestuur en de leden daarvan op de hoogte gebracht. De reactie wordt binnenkort ook op de website geplaatst.

De conceptnota van Vlaams volksvertegenwoordiger Dirk Van Mechelen heeft niet hetzelfde consultatieproces doorlopen. Pas in een laat stadium bleek immers dat ook die tekst onderwerp was van deze hoorzitting. Dit document is bij gebrek aan tijd enkel door de stafmedewerkers doorgenomen. Wat ik daarover zeg, is dan ook louter een persoonlijke duiding en appreciatie.

Analyse versterken en doelstellingen verduidelijken

De VVSG vraagt om te beginnen een sterkere analyse en duidelijkere doelstellingen. De beide conceptnota's hebben alvast de verdienste de reorganisatie van het beleidsveld op de agenda te plaatsen. Lokale besturen zijn daarbij betrokken als beleidsmaker, uitvoerder, eigenaar en beheerder.

Voorafgaand aan de conceptnota vonden een aantal bilaterale gesprekken plaats met het departement, waarbij de VVSG namens de gemeenten input kon leveren en vragen stellen bij de voorstellen. De vereniging waardeerde die gesprekken en ervoer ze als een aanzet tot verder overleg met het oog op de vernieuwing en verbetering van de regelgeving. De plotse, formele indiening van de conceptnota kwam dan ook als een verrassing. Wij hopen dat het wel degelijk gaat om voorstellen en nog niet om de krijtlijnen van de nieuwe regelgeving.

De VVSG erkent de redenen voor het opstellen van de conceptnota, en daarmee de behoefte aan een wijziging van de regelgeving, maar vindt dat de visie en de doelstellingen van de reorganisatie beter geëxpliciteerd moeten worden. Bij de lezing van de documenten is immers onvoldoende duidelijk wat de bestaande regelgeving is, wat ongewijzigd blijft, wat wordt aangepast, wat wordt geschrapt, wat echt nieuw is, wat de reden daarvoor is en welke winst de vernieuwing oplevert. De tekst is soms gedetailleerd en op andere momenten juist erg vaag. Dat komt noch het maatschappelijke, noch het bestuurlijke draagvlak ten goede en evenmin de begrijpbaarheid van het concept en later van de regelgeving.

De voorliggende teksten veronderstellen bijzonder veel voorkennis en gespecialiseerde vakkennis. De VVSG betreurt dat, omdat een toegankelijke tekst belangrijk is voor het debat. Het hoge gehalte van technische specialisatie zet feitelijk elke leek buitenspel, hoe betrokken die ook is. Reële inspraak van de lokale besturen wordt daarmee ontmoedigd. Het bemoeilijkt ook de adequate inschatting van de voorstellen en van de gevolgen voor de lokale besturen. De VVSG vreest dat men aldus de erfgoedzorg verheft maar tegelijk ook verengt tot een zaak van experts.

Dat staat trouwens haaks op de waardevolle intenties in beide documenten om het maatschappelijk draagvlak voor erfgoed te vergroten, en op de sterke onderstroom en de brede publieksinteresse die bestaat voor de zorg voor ons sociale en culturele erfgoed. De publieksbelangstelling die telkens weer blijkt op openmonumentendagen, en de vorming van spontane erfgoedgemeenschappen zoals recent rond de archeologische site te Leuven, geven aan hoe betrokken burgers zich bij dit beleidsveld voelen. Een nieuwe regelgeving moet die maatschappelijke onderstroom weten te verzilveren als meerwaarde, maar we missen daartoe aanknopingspunten en instrumenten in het voorliggende concept.

Bovendien blijft de conceptnota van de minister een strak onderscheid hanteren tussen de beleidsterreinen onroerend en cultureel erfgoed, terwijl dat voor het lokale beleid niet werkbaar is. Daarmee bepleiten wij overigens niet de ontkenning van het ene of het

andere domein, integendeel. Dat beide conceptnota's het raakvlak tussen beide erkennen is een eerste stap, maar wel ruimschoots onvoldoende om een integraal erfgoedbeleid op de sporen te zetten in Vlaanderen.

Op het lokale niveau wordt het onderscheid tussen een cultureel en een onroerenderfgoedbeleid weinig gemaakt. Een grotere gemeentelijke rol voor erfgoedzorg, zoals de conceptnota van de minister bepleit, is maar interessant als de kansen voor een integraal lokaal erfgoedbeleid er groter door worden. Er dient dan ook meer aansluiting te zijn tussen de zorg voor patrimonium (monumenten, landschappen, archeologie, varend erfgoed) enerzijds en cultureel erfgoed (erfgoedcellen, musea en erfgoedgemeenschappen) anderzijds.

De Vlaamse regelgeving zou minstens de afstemming in de regelgeving zo naadloos mogelijk moeten maken en een hertekening van de regelgeving biedt daar kansen voor. Beide conceptnota's onderschrijven die intentie, maar zij beperken zich tegelijkertijd tot vage uitspraken en gentleman's agreements tussen de ministers en hun agentschappen. Voor de concrete overbrugging of aanzet tot een integrale erfgoedzorg zal dit niet volstaan. De VVSG mist reële hefboomen en doorbraken voor een lokaal integraal erfgoedbeleid in de voorliggende teksten en voorstellen.

Grotere gemeentelijke rol onder voorwaarden

De VVSG vindt een grotere gemeentelijke rol prima, maar niet onvoorwaardelijk. De vereniging onderschrijft het uitgangspunt dat gemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden – die verlengde lokale besturen zijn – een grotere rol krijgen. Maar de conceptnota van de minister koppelt daar zware criteria aan, die niet alle gemeenten halen. De VVSG vindt een grotere gemeentelijke stem in het erfgoedbeleid niettemin een goede zaak en omarmt de idee van de erkenning als erfgoedgemeente, maar verwacht dat de criteria en de bepaling als onderhandelde overeenkomst kunnen worden ontwikkeld en gerealiseerd.

Nieuwe regelgeving moet rekening houden met een aantal randvoorwaarden indien ze de verantwoordelijkheid wil overdragen aan lokale besturen. De conceptnota van de minister wekt de indruk dat het Vlaamse Gewest een aantal taken wil overdragen zonder de bijhorende middelen. De VVSG pleit niet zozeer voor de overdracht van administratieve bevoegdheden als wel inhoudelijke bevoegdheden. Voorbeeld is de afweging welk erfgoed in de context van de lokale gemeenschappen de status van beschermd monument verdient, het ontwerp van het beheersplan daarvoor en de opvolging. Dat zijn vragen die lokaal leven en niet alleen bij de gemeenteraad, maar ook bij de bevolking.

Het up-to-date houden van de inventaris daarentegen is een boeiende klus voor kunst-historici en als database een bijzonder nuttig instrument voor het Vlaamse beschermingsbeleid, maar biedt niet automatisch beleidsruimte aan een gemeentebestuur. Een erfgoedinventaris wordt immers pas interessant lokaal als er een visie is waarvoor de inventaris effectief als lokaal beleidsinstrument kan worden ingezet. Lokaal een inventaris moeten onderhouden als input voor een Vlaamse databank, loont niet in verhouding tot de investering die wordt gevraagd van lokale besturen.

De erkenning als erfgoedgemeente, gekoppeld aan een grotere gemeentelijke verantwoordelijkheid, mag niet als een uniek kwaliteitslabel gehanteerd worden. Ook gemeenten die niet aan de criteria beantwoorden en dus het label niet kunnen verwerven, moeten een erfgoedbeleid kunnen voeren. In sommige gemeenten bereikt de omvang van het erfgoed niet de kritische massa die nodig is om personeel daarvoor in dienst te nemen. Zij moeten dat combineren met andere functies in het gemeentebestuur.

In die zin vinden wij ook dat een vergelijking met het beleidsdomein Ruimtelijke Ordening niet helemaal opgaat. Daar is het de bedoeling dat op termijn alle gemeenten ontvoegd

raken op het vlak van stedenbouwkundige vergunningverlening. Die ontvoogding houdt in dat gemeenten een grotere beleidsruimte hebben bij het beoordelen van aanvragen. Ook voor erfgoedbeleid en -zorg moeten gemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden een grotere verantwoordelijkheid kunnen opnemen, maar ze hoeven niet allemaal ontvoogd te raken. De VVSG is het er wel mee eens dat Vlaanderen een stimulerings- en handhavingsbeleid kan voeren. Bovendien heeft die grotere verantwoordelijkheid van gemeenten zeer belangrijke financiële consequenties. Bij de wijziging van de regelgeving zullen die volledig in kaart moeten worden gebracht en voorwerp moeten worden van onderhandeling.

Financiële gevolgen nieuwe regelgeving

De twee conceptnota's stellen voor de koppelsubsidies af te schaffen. Dat vindt ook de VVSG een goede zaak. Maar we wijzen er tegelijk op dat de globale hervorming van de regelgeving lijkt te betekenen dat gemeenten meestal een aanzienlijk grotere bijdrage zullen moeten leveren voor het onderhoud en de restauratie van hun beschermd patrimonium.

In de bijlagen van de conceptnota van de minister staat immers dat Vlaanderen in de meeste gevallen een lagere basispremie voor restauratie ter beschikking stelt dan nu. Dat komt bovenop de recente afschaffing van de onderhoudspremie voor lokale besturen. Kerkbesturen zijn ook lokale besturen, maar zij kunnen bij gemeenten aankloppen als hun finances ontoereikend zijn. De gemeente betaalt dus twee keer de rekening voor onderhoud van beschermd patrimonium. De VVSG verzocht – zoals Monumentenwacht en andere actoren – de minister dat wijzigingsbesluit in beraad te houden, maar hij antwoordde per brief dat hij ons standpunt niet onderschrijft. Wij blijven echter vrezen dat de afschaffing op middellange termijn eerder verlies dan winst zal opleveren, zowel voor de erfgoedzorg als voor de financiën.

De grote financiële druk die volgt uit de afschaffing van de koppelsubsidies, de afschaffing van de onderhoudspremie, de verlaging van de restauratiepremie, en de taakkosten ten gevolge van de erkenning als erfgoedgemeente, houden aanzienlijke meerkosten in voor de gemeenten, zonder dat de lokale beleidsruimte evenredig lijkt te groeien. Dat dit niet zomaar en zonder meer kan, zal iedere beleidsverantwoordelijke begrijpen.

Overleg en afspraken, maatwerk samen met planmatig beleid, zullen kritische succesfactoren zijn om voldoende steun te creëren bij de lokale besturen als partner en medeuitvoerder van het nieuwe Vlaamse beleidsconcept. Een eerlijk en transparant financieel meerjarenplan, dat de reële kosten voor de verschillende besturen becijfert en waarover open gecommuniceerd wordt, is absoluut nodig. Een gefaseerde implementatie, die rekening houdt met de bestuurskracht van gemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, is nog een kritische succesfactor. De opdrachten van gemeentebesturen moeten in verhouding staan tot hun capaciteit.

De vastlegging van Vlaamse beleidsopties met belangrijke consequenties voor lokale besturen vergt dialoog, overleg, goede afspraken en een onderhandelde overeenkomst. De VVSG is enthousiast over de idee erfgoedgemeente, omdat ze mogelijkheden biedt in die richting. Maar ze moet dan wel bottom-up in de plaats van top-down worden ontwikkeld en gemonteerd. 'Vlaanderen bepaalt, lokaal betaalt' is een contraproductieve houding, die niemand nog met woorden durft te verdedigen, maar die in de geesten helaas nog merkwaardig aanwezig blijft. Dat merken we opnieuw in deze teksten. Als die geest in de nieuwe regelgeving zit, zit het fout.

Archeologie

In de nota van de minister gaat veel aandacht naar de archeologie. Die conceptnota legt het zwaartepunt van het erfgoedbeleid bij de Vlaamse en de gemeentelijke overheid en

beschouwt inventarisatie, bescherming en preventief archeologisch onderzoek als prioritaire Vlaamse taken. Dat laatste verwondert ons en is ook wat tegenstrijdig, omdat de verantwoordelijkheid voor beslissingen en financiën niet evenredig wordt verdeeld.

Met name inzake archeologie bepleiten we de valorisatie van de aanwezige expertise bij steden, gemeenten en intergemeentelijke archeologische diensten. Zij kennen het bestuurlijke instrumentarium, het gemeentelijke kader en de sector. Dat is hun meerwaarde in vergelijking met private actoren. Archeologen in dienst van een lokaal bestuur zouden als eerste in aanmerking moeten worden genomen voor een certificatie als erfgoedondernemer, maar dat staat niet in de conceptnota van de minister.

Gemeenten, autonome gemeentebedrijven en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden die zelf veel ruimtelijke projecten ontwikkelen, doen regelmatig archeologische vondsten. Het Archeologiedecreet verplicht hen nu al, overigens in tegenstelling tot de privésector, een archeologisch vooronderzoek te doen. Het vooronderzoek zelf en de vertraging die kan ontstaan als gevolg van de opgravingen, kunnen veel geld kosten. De conceptnota stelt daarom een solidariteitsfonds voor, waaraan publieke en private ontwikkelaars een bijdrage leveren. Dat is een goede zaak, maar als beide daar een bijdrage aan leveren, moet het ook door beide beheerd worden en niet alleen door private ontwikkelaars.

II. HOORZITTING VAN 12 JANUARI 2011

1. Forum voor Erfgoedverenigingen

1.1. *Inleidende uiteenzetting*

De heer Karel Dendooven, algemeen coördinator: In mijn hoedanigheid van voorzitter van de werkgroep Onroerend Erfgoed van de SARO heb ik ook de zitting van 8 december 2010 bijgewoond. Vandaag zit ik hier als algemeen coördinator van het Forum voor Erfgoedverenigingen, dat ook lid is van de SARO. De SARO is een vrij heterogeen samengesteld orgaan met vertegenwoordigers van commerciële en niet-commerciële belangen, publieke en privébelangen. Ik vertegenwoordig enkel de erfgoedsector en de belangen van het erfgoed.

Het forum is opgericht in 1993 door een veertiental erfgoedorganisaties in Vlaanderen en Brussel. Sinds dan is het uitgegroeid tot 278 verenigingen uit Vlaanderen en Nederlandstalig Brussel. In 1993 droeg het forum nog de naam Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg. De naamswijziging is tekenend voor de evolutie in de sector: van klassieke monumentenzorg naar een veel bredere werking rond erfgoed in de ruimste zin.

Het forum is een ngo in die zin dat het een vrij aanzienlijke subsidie ontvangt van de Vlaamse overheid en nauw samenwerkt met andere overheidsinstellingen. Er zijn evenwel geen vaste vertegenwoordigers in de bestuursorganen, in tegenstelling tot onder meer Erfgoed Vlaanderen en Monumentenwacht, die structureel verankerd zijn in de Vlaamse overheid of provincies.

De leden van het forum zijn actief op het Vlaamse niveau, onder meer rond molens. Het gros zijn gebruikersleden die sterk gespreid zijn over Vlaanderen. Er zijn grote verenigingen zoals Natuurpunt, maar ook kleine, zoals de heemkundige kringen. Ook bijvoorbeeld kathedraal- en kerkfabrieken en abdijen zijn leden.

Het forum wil als primair doel een optimaal kader creëren voor verenigingen in de erfgoedsector en dat op basis van vijf elementen. Er worden allerlei evenementen en overleg georganiseerd om de leden samen te brengen en daarnaast wordt er aan netwerking gedaan. Ook aan de uitwisseling van informatie wordt gewerkt. Ten derde wordt er ook dienstverlening aangeboden. Zo wordt er bijvoorbeeld geantwoord op vragen als hoe richt je een vzw op, hoe kan de werking daarvan geoptimaliseerd worden en wat met erfpacht?

De leden worden ook vertegenwoordigd in allerlei organen, zoals bij deze hoorzitting. Voorts is er nog projectwerking. Zo zijn er heel wat projecten opgezet met betrekking tot varend, rijdend en vliegend erfgoed, of erfgoed van vermaak. Een laatste taak is die van spreekbuis tussen de verenigingen en de diverse overheden.

Het Forum voor Erfgoedverenigingen heeft over de conceptnota van minister Bourgeois een nota opgesteld, in de vorm van een beperkte analyse en memorandum. Dat rapport werd afgerond in oktober vorig jaar, na input van alle leden.

Algemene bedenkingen

Het is zeer positief dat de sector een uitnodiging heeft ontvangen om rond het thema samen te zitten met de beleidsmakers en we hopen dat dit een gewoonte zal worden. De conceptnota omvat ongetwijfeld heel wat vernieuwende ideeën die een stap voorwaarts kunnen betekenen voor de sector. Zo is onder meer de vereenvoudiging van het financieringssysteem positief, net als een daadkrachtig handhavingssysteem – vandaag zo goed als onbestaand. Subsidies voor partners via samenwerkingsovereenkomsten en beheersovereenkomsten zijn volkomen nieuw, maar zeer interessant als instrument ter professionalisering van de sector. Ook draagvlakverbreding is een belangrijk aandachtspunt, maar het concept wordt in de nota jammer genoeg niet verder toegelicht. Ook de beheersdoelstellingen in voorschriften en beschermingsbesluiten worden als nieuw element geïntroduceerd en keren ook in de nota van de heer Van Mechelen terug. Ze zijn een reuzenstap voorwaarts voor het beter beheer van het onroerend erfgoed.

Ondanks al de positieve zaken, kwamen er ook veel opmerkingen binnen. Zoals ook al door de SARO werd gesteld, vertoont de conceptnota nog heel wat hiaten en blijkt hij soms onsamenhangend. Concreet is er veel aandacht voor archeologie, maar tegelijk bijzonder weinig tot niets voor landschappen. Het is ook niet duidelijk wat behouden blijft aan instrumentarium en regelgeving, en wat gewijzigd of afgeschaft wordt. Dat is niet opgelijst.

Een nieuw decreet maken vergt in eerste instantie een grondige analyse van de noden en verzuchtingen van de sector zelf, op basis waarvan in het decreet dan oplossingen naar voren kunnen worden geschoven. Die werkwijze is echter niet terug te vinden. Een algemene conclusie vanuit het forum was daarom dat de nota geen echte afspiegeling is van een consistent en doordacht erfgoedbeleid, hoewel er heel wat positieve elementen in vervat zitten die zo'n beleid kunnen schragen. De nota zoals die nu voorligt, kunnen we echter niet steunen.

De memorie van toelichting zou moeten ingaan op fundamentele vragen als: wat is de zin, het hoe en waarom van erfgoedzorg en wat is de rol van erfgoed in de maatschappij? De conceptnota gaat ook te veel uit van een zekere verworvenheid voor de erfgoedsector, terwijl dat in de praktijk absoluut niet zo is. Ook een visie over waarom erfgoed beschermd moet worden, ontbreekt. Is bescherming nog een goed instrument? Over al die vragen staat niets in de conceptnota. Daarentegen in de memorie van toelichting van het decreet Cultureel Erfgoed van 2007-2008, was er wel degelijk visie in dat verband. Ook onroerend erfgoed vereist visievorming. We stellen daarom voor een overkoepelende visie rond onroerend erfgoed en erfgoedzorg uit te werken.

Internationale context

Het eerste deel van de conceptnota van de minister behandelt de stand van zaken en in eerste instantie de internationale context, met een aantal zeer relevante Europese en andere conventies. De ICOMOS-charters vinden we echter niet terug, terwijl die in de sector nochtans meer aan zet zijn. De Europese verdragen zijn vooral gericht op een sociaal-cultureel politiek engagement, een Europese identiteitsvorming, terwijl de ICOMOS-charters veel neutraler zijn en puur erfgoedgericht. In 2008 deed het forum zelf tijdens

een studiedag rond kerkelijk erfgoed en het Charter van Burra een voorstel over de interpretatie van cultureel erfgoed, in samenwerking met Monumentenwacht Vlaanderen. De evolutie in de laatste jaren stapt duidelijk af van de materieeltechnische benadering van erfgoed om tot een vorm van omgang met erfgoed te komen. Het Charter van Burra legt tevens de nadruk op het belang van erfgoedgemeenschappen voor de waardebeoordeling en de creatie van een draagvlak.

De Conventie van Faro wordt in de conceptnota wel vermeld, maar een cruciaal punt daaruit, het concept van de erfgoedgemeenschap, komt er niet in voor.

Het forum wil ook de Verklaring van Portoroz van 2001 in het bijzonder aanhalen, een verklaring die is opgesteld door alle Europese ministers voor onroerend erfgoed. Ze pleiten voor een structurele samenwerking met het middenveld, meer specifiek en in het bijzonder met de vrijwilligersorganisaties. De verklaring is achteraan in onze nota opgenomen. In het regeerakkoord van de Vlaamse Regering wordt overigens dezelfde link gelegd, en wij hopen dat daarmee rekening wordt gehouden en dat er concrete aspecten in het decreet zullen worden opgenomen. Vooralsnog is er echter niets van terug te vinden.

Wij vragen om al die conventies en verklaringen effectief naar het decreet te vertalen. Ze worden wel opgesomd in de inleiding, maar springen er veel te weinig uit in de verdere tekst.

In het kader van de Vlaamse context vraagt het forum om werk te maken van een nota voor rollend, rijdend, varend en vliegend erfgoed. De nota stelt terecht dat die materies niet worden behandeld omdat het kader anders te groot wordt. Wij vrezen echter dat alles op de lange baan geschoven blijft en vragen daarom eens het decreet af is, ook stappen te ondernemen voor die materies.

Ook over levend erfgoed, erfgoed van vermaak, aardkundig erfgoed en natuurkundig erfgoed vinden we niets terug in de conceptnota van minister Bourgeois.

Het forum roept er bovendien uitdrukkelijk toe op om af te stappen van de kunstmatige en voorbijgestreefde scheiding tussen gewest- en gemeenschapsbevoegdheden en meer bepaald de strakke scheiding tussen roerende en onroerende en persoonsgebonden en grondgebonden materies. We vragen vooral echt werk te maken van een integrale aanpak van cultureel erfgoed. De link tussen de sectoren immaterieel en roerend erfgoed enerzijds en onroerend erfgoed anderzijds is er in die zin niet, al willen beide die integrale aanpak. Men is eerder geneigd om met andere materiesferen samen te werken dan met de natuurlijke partners.

Begrippen

Het voorstel om de bevoegdheden te delegeren, met name aan de lokale besturen, is positief omdat op die manier elke gemeente of intergemeentelijke samenwerking geresponsabiliseerd wordt. Hun rol wordt geactiveerd en ze kunnen een eigen beleid ontwikkelen. Wij zien wel vier belangrijke hinderpalen.

Ten eerste staat dat voorstel haaks op het doel om te vereenvoudigen. Het bevordert de versnippering als naast de provincies ook alle gemeenten nog eens hun eigen ding gaan doen.

Ten tweede worden op die manier taken en verantwoordelijkheden verdeeld. Het Vlaamse niveau staat momenteel voor alles in: inventariseren, beschermen, beheer, handhaving enzovoort. Delegeren van bepaalde taken aan het lokale niveau zal vermoedelijk tot problemen leiden inzake transparantie, opvolging, overleg tussen lokaal en Vlaams niveau. Dat zal de transparantie zeker niet ten goede komen.

Ten derde is uit de ervaring in Nederland al gebleken dat de druk op erfgoed veel groter is als de verantwoordelijkheid bij het lokale niveau wordt gelegd. Economische belangen zijn bijvoorbeeld heel belangrijk op elk niveau, maar op lokaal niveau moet erfgoed in die strijd vaak het onderspit delven. In Nederland heeft men daarom bewust de decentralisatie teruggeschroefd.

Ten vierde kan ook het doorschuiven van de financiering een probleem vormen. De conceptnota stelt voor om bevoegdheden door te spelen, maar we hebben sterk de indruk dat de financiering die evolutie niet zal volgen. Dat was ook in Nederland een knelpunt.

Bepaalde ideeën in de conceptnota staan volgens het forum bovendien haaks op bepalingen van het groenboek interne staatshervorming. Het is de taak van de overheid om de juiste keuzes te maken en beide documenten op elkaar af te stemmen.

Als er bevoegdheden naar de lokale overheden worden doorgeschoven, dan lijkt het vanzelfsprekend dat Vlaanderen een compleet en uniform minimumpakket moet bepalen. De ontvoogding inzake onroerend erfgoed moet op een uniforme manier doorgevoerd worden voor alle gemeenten. Het Vlaamse niveau lijkt ons het meest aangewezen om dat minimum vast te leggen. Zodra een gemeente in staat is dat pakket te behalen, kan ze eigen accenten leggen. Wij stellen daarom voor om de mogelijkheid te creëren voor een gemeente om zelf een gemeentelijke monumentencategorie in te stellen. Als een voorstel tot bescherming door de Vlaamse overheid wordt afgeketst wegens een te groot lokaal belang, dan zou een gemeente alsnog kunnen beslissen het statuut van gemeentelijk monument toe te kennen.

Met betrekking tot het delegeren van bevoegdheden en het waardevolle voorstel om intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten op te richten, vraagt het forum die te enten op de bestaande structuur van de erfgoedcellen of de intergemeentelijke archeologische diensten. Dat moet de samenwerking onroerend en roerend erfgoed garanderen.

Instrumenten en stimulansen

Voor wat instrumenten en stimulansen betreft, wordt voorgesteld om het uiterst zinvolle principe van vooroverleg ook toe te passen in de procedures van inventarisatie en bescherming, net zoals dat voor beheer en handhaving gebeurt.

Voorts doet het forum ook het voorstel om ook eens een negatief-inventaris op te maken voor bouwkundig erfgoed, bijvoorbeeld in het kader van stadsontwikkeling. Met dergelijke inventaris zou er een consensus zijn over gebouwen, sites enzovoort zonder erfgoedwaarde. Dat kan een extra stimulans betekenen voor de stadsontwikkeling en ook de vastgoedsector zal ermee gediend zijn. Het kan bovendien voor een stuk de druk op erfgoed verlichten.

Wat de toelating betreft, daar moeten objectieve criteria voor ontwikkeld worden. Het forum vraagt ook meer praktijkondersteuning ten behoeve van de erfgoedconsulenten van het agentschap Ruimte en Erfgoed. Er zijn grote verschillen inzake adviezen en toelatingen. In de conceptnota van de heer Van Mechelen wordt dat probleem duidelijk aangekaart. De erfgoedconsulenten die met de concrete dossiers bezig zijn, hebben hoe dan ook degelijke ondersteuning nodig.

In de conceptnota van minister Bourgeois ontbreekt inzake beheersplanning alles wat met onderhoudsplanning te maken heeft. Nochtans is dat een cruciale stap in het beheer. Vermoedelijk gaat het dan ook om een vergetelheid. In de regeling met betrekking tot openmonumentenverenigingen is overigens in het beleidsplan een verplichting opgenomen voor een onderhoudsplanning.

Vanuit de ervaring van de archeologische verenigingen die bij het forum aangesloten zijn en vanwege de vrijetijdsarcheologen, vragen we uitdrukkelijk om die mensen een actieve rol te geven binnen het nieuwe archeologische bestel. We zijn het ermee eens dat opgravingen geleid moeten worden door gediplomeerde archeologen, maar daarnaast moet ook een rol weggelegd zijn voor de vrijetijdsarcheologen.

Er is nood aan een publieke databank voor gecertificeerde dienstverleners. Het certificeren van de dienstverleners is een goede zaak, maar dan moeten ze nog wel gebundeld worden in een databank. Dat maakt de nuttige informatie toegankelijk, want de Vlaamse overheid mag geen namen vrijgeven als iemand bijvoorbeeld om een goede restauratiearchitect of iemand voor een bouwhistorisch onderzoek vraagt.

Een nieuw decreet impliceert ook een verdere professionalisering van de erfgoedsector. Er is vooral ook inhoudelijke en technische ondersteuning nodig voor de kleine spelers. Die hebben daar vaak meer behoefte aan dan aan extra middelen. Het forum kan ter zake wel hulp bieden, maar dat zal op basis van de voorstellen in de nota, in de toekomst nog veel meer nodig blijken.

Met betrekking tot de instrumenten en stimulansen, houdt het forum tot slot ook een intens pleidooi voor een veel grotere nadruk op publiekswerking. De kansen liggen daar voor het grijpen. Waarom bijvoorbeeld geen verplicht informatiepaneel of educatief werfdoek op restauratiewerven? Daar worden nu wel grote panelen of doeken gezet met de namen van de architecten, aannemers en veiligheidscoördinatoren, maar de burger heeft veel meer aan wat historische informatie of achtergrond. Die informatie moet trouwens aanwezig zijn in het restauratiedossier en kan dus eenvoudig gebruikt worden. Met het oog op draagvlakverbreding kan dat echter een hele stap zijn. Restauratiewerven worden nu doorgaans afgesloten. Wij pleiten ervoor ze open te stellen voor het publiek: 'Open wegens restauratie'. Een restauratieproject kan ook beschouwd worden als een evenement dat het publiek uitnodigt en de lokale erfgoedgemeenschap betreft bij de restauratie.

De ontsluiting van een opgraving biedt ook mogelijkheden voor informatieverstrekking. Waarom zou voor landschappen de publiekswerking geen vast onderdeel kunnen uitmaken van de beheersplanning?

Als er een nieuw decreet komt, vragen wij om een informatie- en sensibiliseringscampagne vanwege de overheid, in de eerste plaats ter ondersteuning van de erfgoedconsulenten. Rond de vastlegging van de inventaris is er heel wat negatieve commentaar geuit. Dat gaf de sector een flinke knauw. Een degelijke campagne voor het brede publiek kan dan ook een positieve bijdrage zijn.

Financiering en financiële ondersteuning

Dat het onderscheid tussen restauratie en onderhoudspremie wordt afgeschaft, is begrijpelijk. De afschaffing van de onderhoudspremie in 2010 was overigens een fout signaal. De conceptnota van de heer Van Mechelen stelt terecht dat de voorbije twee decennia steeds meer is ingezet op onderhoud, dat alsmaar belangrijker wordt geacht om dure restauraties te vermijden. Uit de conceptnota kan ik moeilijk opmaken of het opnieuw zou worden opgenomen in het decreet, maar onderhoud is hoe dan ook belangrijk.

De leden van het forum willen ook graag weten wat er met de openmonumentverenigingen gebeurt. Wij vragen met nadruk dat het statuut van openmonumentvereniging behouden blijft, inclusief de dubbele premie van 80 percent. Het is ook duidelijk dat als het eigen aandeel voor erfgoedverenigingen zou opgetrokken worden tot 40 of 60 percent, zonder bijkomende inhoudelijke en technische ondersteuning, dat zeker voor kleinere erfgoedverenigingen een onhaalbare kaart wordt. Zij zouden dan ook nog eens weggeconcentreerd worden door grotere erfgoedverenigingen met personeel.

Met betrekking tot het vooronderzoek, bijvoorbeeld inzake bouwhistorisch onderzoek, willen we graag weten wat ermee gebeurt. Daar is niets van terug te vinden, terwijl een goed vooronderzoek essentieel is voor een definitief restauratiedossier. Wij pleiten dan ook voor het behoud en de financiering van het vooronderzoek.

Het forum wil de Vlaamse overheid de raad meegeven ervoor te zorgen dat een combinatie van Vlaamse subsidies mogelijk wordt gemaakt, waarbij er een combinatie is van erfgoed en andere beleidsmateries zoals natuur, mobiliteit, onderwijs, landbouw, sport, wonen, jeugd, sociale economie of de natuurlijke partners roerend en immaterieel erfgoed. We vragen dat een nieuw decreet de samenwerking ook financieel zonder meer mogelijk maakt. Een erfgoedvereniging die een integrale benadering wil hanteren, mag daar niet financieel voor gestraft worden, zoals nu het geval is. Inzake financiering doen we tot slot, op basis van de ervaringen van de voorbije jaren, een aantal voorstellen voor fiscale maatregelen. Die voorstellen werden al naar voren geschoven naar aanleiding van de vorige federale verkiezingen. Zo zou het verlaagd btw-tarief voor renovatie van woningen doorgetrokken kunnen worden naar onderhoud en restauratie van onroerend erfgoed. De vrijstelling van patrimoniumtaks voor erkende erfgoedverenigingen kan gelden naar analogie met wat al van kracht is voor natuurverenigingen. Dat zet een anomalie recht in de federale wetgeving. De fiscale aftrek van de kosten voor inspectie van bouwkundig en archeologisch patrimonium – denk aan de mogelijkheden van Monumentenwacht Vlaanderen –, de opmaak van beheers- en onderhoudsplanning, vrijstelling van successierechten voor onroerend erfgoed bij vererving, vrijstelling van registratierechten bij overdracht van onroerende goederen aan erkende erfgoedverenigingen, vrijstelling van onroerende voorheffing voor beschermd onroerend erfgoed, vrijstelling van schenkingsrechten, een fonds voor onroerend erfgoed en het faciliteren van een ‘tax shelter’ voor de sector onroerend erfgoed. We beseffen zeer goed dat dit een waslijst is die onmogelijk op de korte termijn integraal gerealiseerd kan worden, maar op lange termijn kunnen die mogelijkheden de sector zeker ten goede komen.

Het forum heeft de voorbije drie jaar al zwaar ingezet op een overzicht van alle mogelijke alternatieve financieringsvormen voor de sector van het onroerend erfgoed. Dat overzicht werd al aan het kabinet aangeboden om het samen te bekijken. Er zijn nog tal van andere opties, afgezien van die welke in de conceptnota worden opgenoemd.

1.2. *Vragen van de leden en antwoorden van de spreker*

De heer Bart Caron: Ik wil graag enige verduidelijking bij de punten die volgens de spreker haaks staan op bepalingen van het groenboek interne staatshervorming. Voorts heeft u het over het eigen aandeel van erfgoedverenigingen dat bij restauratie te groot wordt, maar zegt u niets over de veranderende percentages zoals in de conceptnota voorzien. Heeft het forum het ook daarover gehad? Het aandeel voor lokale besturen verschuift naargelang het om een eigen gebouw gaat of niet en ook het aandeel voor privéactoren verandert.

De heer Wilfried Van Daele: We kijken blijkbaar allemaal uit naar meer financiële fiscale stimuli en dergelijke. We hopen met u dat dit wordt doorgezet.

U lijkt bang te zijn voor het doorschuiven van meer verantwoordelijkheden naar de lokale besturen. Daaraan moeten we dan ook de nodige aandacht blijven besteden.

Mevrouw Karin Brouwers: Ik schrik wat van het grote aantal leden dat het forum telt en van de enorme diversiteit daarbij. Hoe gaat men met al die verschillen en de uiteenlopende belangen om?

Wat het gedetailleerd uitgewerkte voorstel rond archeologie betreft uit de conceptnota van minister Bourgeois wil ik graag weten hoe uw leden, vaak vzw's, die zelf actief zijn in de monumenten- en landschapszorg, tegenover de nieuwe archeologiekosten staan.

Met alle begrip voor de opmerking dienaangaande, vrees ik dat we nog wel enige tijd met het onderscheid tussen gewest- en gemeenschapsbevoegdheden zullen moeten leven. Het lijkt me wel aangewezen dat op het lokale niveau inderdaad niet mee te sleuren.

De gecertificeerde dienstverlening is nog zo'n verhaal. Nu moeten de aannemers federaal erkend worden. Als Vlaanderen een extra certificatie doet voor wie met onroerend erfgoed mag bezig zijn, dan wordt weer dubbel werk geleverd. Is dat nodig? Waarom dan wel?

Het voorstel voor een negatiefinventaris is iets nieuws. Zullen we dan echte beschermde monumenten hebben, gebouwen op de inventaris, gebouwen op de negatiefinventaris en een boel gebouwen die nergens op staan? Dat lijkt nodeloos ingewikkeld. Ik heb zelf grote vragen bij de inventaris zoals die vandaag bestaat, maar de inventaris zou voor een deel toch een voorafname moeten zijn op beschermingen en gedeeltelijke beschermingen enzovoort. Het is de taak van de Vlaamse administratie om met die inventaris te werken en die niet zomaar te laten liggen. Moet daarvan geen werk gemaakt worden?

De heer Karel Dendooven: Op pagina 117 van het groenboek Interne Staatshervorming staan een aantal zeer gedetailleerde bepalingen rond de taakstelling van de Vlaamse overheid die men wil behouden. Twee punten daarvan zijn in strijd met bepalingen in de conceptnota van minister Bourgeois. Wij vragen ons af welke ideeën dan prioritair worden geacht.

Met betrekking tot het eigen aandeel maken we gewoon de opmerking dat de regeling niet duidelijk is. Een vzw die een restauratie wil beginnen, heeft momenteel recht op 40 percent in verband met de restauratiesubsidie. Wie erkend is als openmonumentvereniging, heeft recht op de dubbele premie van 80 percent. Aangezien er niet langer sprake is van de openmonumentvereniging, vragen we ons af wat er met die regeling dan gebeurt. Als die 40 percent behouden blijft, wordt het alvast niet slechter maar dat is vooralsnog niet duidelijk. Het enige waarvoor we wel pleiten is het behoud van de openmonumentvereniging.

De heer Bart Caron: Is er ook nagedacht over de veranderingen die in het premiestelsel voor restauraties gebeuren, en de eigen aandelen die wijzigen, evenals de rol van provincies en gemeenten?

De heer Karel Dendooven: Daarover is niet gesproken in het forum. Wat de opmerking van de heer Vandaele betreft, wil ik duidelijk stellen dat er absoluut geen bezwaar is tegen het delegeren van bevoegdheden naar lokale overheden. Wij hebben alleen een aantal kanttekeningen gemaakt, met de bedoeling om te anticiperen op mogelijke problemen.

Met 278 leden, waaronder hele grote en hele kleine, is er inderdaad een grote diversiteit in het forum. Het gros zijn klassieke monumentenverenigingen die grote gebouwen zoals de abdij van Tongerlo beheren, maar er zijn er ook heemkundige kringen die meer algemeen actief zijn rond erfgoed. Er is bijvoorbeeld de Academie voor Streekgebonden Gastronomie, het Stoomcentrum Maldegem enzovoort. Voor het eerst in de geschiedenis van het forum is vorig jaar een intern conflict ontstaan in een heel complex dossier van de Antwerpse polder rond de compensatie. Bepaalde erfgoedverenigingen pleitten voor het behoud van de bestaande hoeves daar, anderzijds wilden Natuurpunt en een aantal andere natuurgerichte verenigingen niets liever dan daar de natuurcompensatie zien doorgaan. Wij hebben naar aanleiding daarvan voorgesteld de partijen samen te brengen. Iedereen was het daarmee eens, maar het is nog niet gebeurd. Wij werken dus veeleer op de achtergrond en zoeken naar oplossingen.

Wat de vraag betreft hoe de leden tegenover de kosten staan, onder meer voor archeologie, is er geen uitgesproken mening, maar men vindt het niet meer dan normaal dat het principe 'de vervuiler betaalt' geldt. De instantie die de opdracht geeft of de spade in de grond steekt of de projectontwikkelaar moet daar financieel toe bijdragen. Er is niet expliciet

nagedacht over wat er moet gebeuren als een vereniging zelf de schade veroorzaakt, maar het is duidelijk dat er een solidariteitsprincipe gehanteerd wordt en dus moeten ook zij bijspringen. De grootste verstoorde moet wel het meest bijdragen in het vooropgestelde fonds.

Het verschil tussen roerend en onroerend wordt inderdaad lokaal overbrugd. Lokale erfgoedverenigingen nemen zaken zoals openmonumentendag of erfgoeddag gezamenlijk op en maken het onderscheid niet. Op een erfgoeddag kan zo evengoed een bezoek aan een kapel met glasramen afgelegd worden als er op openmonumentendag een luik kan zijn rond archieven van een bepaald monument. Het onderscheid is dus op lokaal niveau volkomen irrelevant en wij beschouwen het als onze taak om er bij de overheid voor te pleiten dat onderscheid weg te werken.

Voor wat de certificering betreft, wilden we vooral aangeven dat er nood is aan een overzicht met goede restauratiearchitecten, degelijke restauratieaannemers en onderzoekers die dat kunnen. Verenigingen die een dossier willen opstarten, weten soms niet tot wie ze zich kunnen richten. Ik begrijp dat er verwarring zou kunnen ontstaan met een officiële certificering, maar de term is opgepikt uit het voorstel om dergelijke dienstverleners te certificeren.

De negatiefinventaris heeft absoluut niet tot doel de zaken ingewikkeld te maken. De stad Oostende bijvoorbeeld heeft in het kader van behoud door ontwikkeling geprobeerd de permanente druk vanuit de vastgoedsector enigszins op te heffen aan de hand van duidelijke criteria. Wij willen nog een stap verder gaan via een lijst van gebouwen waarover iedereen het eens is dat er mag verbouwd, gebouwd, afgebroken worden. In onze ogen staat dat los van beschermde monumenten en geïnventariseerd erfgoed. Daarom hoeft er nog geen kluwen van lijsten te ontstaan. Dat zou overigens alleen op lokaal niveau kunnen, het is geen taak voor de Vlaamse overheid.

2. Monumentenwacht Vlaanderen

De heer Luc Verpoest, voorzitter: In grote lijnen zijn wij het eens met de algemene bedelingen van het Forum voor Erfgoedverenigingen bij de conceptnota van minister Bourgeois, zij het niet in alle details. Het forum is overigens een partnervereniging van Monumentenwacht Vlaanderen.

Zo dadelijk zullen onze doelstellingen en het organisatieprofiel worden toegelicht, wat tegelijk moet toelaten de beide conceptnota's te toetsen en te beoordelen. Monumentenwacht heeft als koepelorganisatie voor de vijf provinciale monumentenwachtverenigingen een sterke provinciale inbedding en de discussie over de rol ervan, over preventieve conservatie en onderhoud wordt dan ook doorkruist door de discussie over de interne staatshervorming.

De directeur zal vervolgens ingaan op een aantal elementen uit de conceptnota van minister Bourgeois die rechtstreeks te maken hebben met de corebusiness van Monumentenwacht. We gaan ervan uit dat die nota het primaire uitgangspunt is voor de verdere ontwikkeling van een regelgeving inzake onroerend erfgoed.

Mevrouw Anouk Stulens, directeur: Monumentenwacht Vlaanderen is opgericht in 1991 en is provinciaal gestructureerd. Er zijn vijf provinciale verenigingen en een ondersteunende koepel-vzw. We worden voor nagenoeg 60 percent gesubsidieerd door de vijf provincies. De Vlaamse overheid heeft met gemiddeld 30 percent ook een grote inbreng. De eigen inkomsten behelzen lidgelden en inspectievergoedingen en bedragen ongeveer tien percent.

De werking van de zes vzw's is gebaseerd op vrijwillig lidmaatschap. We zijn een ledenvereniging met 3100 leden die instaan voor 5700 te inspecteren gehelen, afzonderlijke entiteiten waarvoor monumentenwachters afzonderlijk een verslag opmaken.

We werken voor alle types van eigenaars: kerkraden maken ongeveer 40 percent van de abonnees uit, en staan in voor ongeveer 26 percent van de te inspecteren gehelen. Elf percent van de abonnees zijn openbare besturen die 32 percent van de te inspecteren gehelen hebben. De grootste groep in beide zijn privépersonen. We werken ten dienste van eigenaars-beheerders en zijn een onafhankelijk adviesorgaan. De missie van Monumentenwacht Vlaanderen is het cultureel erfgoed in Vlaanderen te valoriseren, vooral via preventieve conservatie en onderhoud. Daarbij verwijzen we meteen naar het actief behoudsbeginsel dat in de conceptnota is opgenomen. Onze hoofdtaak is het bewust maken, ondersteunen en informeren van eigenaars-beheerders. We vertrekken vanuit het engagement van de eigenaars en dan is de link naar draagvlakverbreding snel gelegd. Dat idee is ook opgenomen in de conceptnota als doelstelling.

We zijn onafhankelijk en geven gericht professioneel advies, doen aan kennisopbouw en daarvoor doen we regelmatige en systematische toestandsbeoordelingen en monitoring. Er zijn verschillende categorieën van cultureel erfgoed, beschermd dan wel niet beschermd. Het gaat niet alleen om gebouwen. De inventaris is voor ons daarom van groot belang. Iets wat daarin is opgenomen, kan lid worden bij Monumentenwacht. Van de 5700 te inspecteren gehelen zijn er 3010 beschermd. De rest is niet beschermd maar beschermenswaard.

Voor de inspectie van de gebouwen staan er 36 bouwkundig monumentenwachters in het veld, geadviseerd door één adviseur bouwkunde. Er wordt gezorgd voor ijking en kwaliteitszorg en dat is een van de kerntaken van de koepelvereniging Monumentenwacht Vlaanderen.

We inspecteren evenzeer interieurs met inbegrip van de cultuurgoederen. Daarvoor zijn sinds 1997 tien monumentenwachters-interieur in dienst. Ze worden ondersteund door één adviseur. Sinds 2007 werken we ook voor het varend erfgoed. Er zijn momenteel een vijftigtal aangesloten historische schepen. Een team van twee mensen werkt daarvoor. Sinds 2009 wordt ook een dienstverlening uitgewerkt voor het archeologisch patrimonium.

De landschaps- en bomenwacht is een ander item uit de beleidsnota van minister Bourgeois. Daarbij staat nog een vraagteken, omdat we hiervoor nog een haalbaarheidsstudie moeten uitvoeren.

De dienstverlening van Monumentenwacht Vlaanderen bestaat naast inspecties en het opmaken van toestandsrapporten ook uit het doen van noodinterventies en kleine noodherstellingen. We geven gericht en gespecialiseerd advies en proberen zeer gericht door te verwijzen. Onze abonnees hebben veel vragen over onderhoud, onderhoudspremies en -planning, maar soms ook globaal over de erfgoedsector.

In het afgelopen jaar is een kostprijsanalyse ontwikkeld als instrument. Dat wordt vanaf dit jaar aangeboden aan de abonnees en behelst een meerjarenonderhoudsplanning over zes jaar met een kostenindicatie. Eén adviseur werkt in dat kader op Vlaams niveau.

Ik wil vooral onze participatieve aanpak onderstrepen. We werken met de lokale beheerder, wiens rol cruciaal is, en we vertrekken vanuit zijn engagement. Dat vergroot de betrokkenheid en dat blijkt ook uit het resultaat. De focus ligt op preventieve conservering. Onze mensen op het terrein zijn de faciliterende professionals en werken van onderuit door de eigenaar-beheerder de hand te reiken. Met in gedachten de 5700 gebouwen waarvoor we werken en het feit dat daar doorgaans meer dan één persoon achter staat, is ons draagvlak zeer ruim te noemen.

Onze werkwijze is zeer arbeidsintensief, maar ze garandeert wel een meer gemakkelijke implementatie van de bevindingen in de rapporten en ze is ook duurzamer.

Behoudsbeginsel

Het behoudsbeginsel is in de conceptnota ingeschreven als één van drie grondslagen. Dat is voor ons allicht een kans, omdat Monumentenwacht dat behoudsbeginsel faciliteert voor al wie is aangesloten. Als men dat actief behoudsbeginsel wil toepassen op eigenaars en houders van zaken ten persoonlijke rechte, dan kunnen financiële stimuli een belangrijke rol spelen. Over de link tussen de financiële stimuli en onze werking, de onderhoudspremie, bleek uit een bevraging bij onze leden van eind 2010 dat 53 percent het rapport van Monumentenwacht hanteert om een premie aan te vragen, bij de provincie of de Vlaamse overheid. Alleen de provincie Vlaams-Brabant kent dergelijke premie toe, voor het overige gaat het om de Vlaamse onderhoudspremie.

Het actief behoudsbeginsel wordt wel als grondslag opgenomen in de conceptnota, maar blijft nog vaag en dient verder geconcretiseerd te worden. De afschaffing van de onderhoudspremie voor openbare besturen en kerkraden is een echt knelpunt voor ons. Die premie werkt immers als een katalysator voor regelmatig onderhoud en laat toe om garanties in te bouwen inzake kwaliteit van uitvoering. We vrezen dat zonder de premie bepaalde onderhoudswerken niet meer zullen worden uitgevoerd of minder kwalitatief. Veel kerkraden beginnen nu al het lidmaatschap van Monumentenwacht in vraag te stellen omdat er geen financiële stimuli meer aan gekoppeld kunnen worden.

Besturen

De conceptnota legt het zwaartepunt bij de Vlaamse overheid en de gemeenten. Dat kan als een kans gezien worden omdat de erfgoedreflex en de verantwoordelijkheid op alle bestuursniveaus wordt opgenomen. Voor ons als provinciaal gestructureerde organisatie doet het echter vragen rijzen. Wat gebeurt er als de provincies verdwijnen of als hun taken worden afgebouwd? Wie neemt dan wat over? En wat met de provinciale inbedding van Monumentenwacht? En de financiën, want de provincies investeren meer dan 2 miljoen euro in onze organisatie. Wat met de intermediaire positie die de provincies innemen? Ze zijn gebiedsdekkend, kunnen bovenlokaal werken, maar blijven toch dicht bij de burger. Ze zijn laagdrempelig en kunnen gemakkelijker krachten bundelen dan gemeenten.

Dienstverleners

De vermelding van de dienstverleners is een ander element uit de conceptnota. Het verheugt ons uiteraard dat erfgoedverenigingen worden opgenomen. De taakstelling van Monumentenwacht biedt mogelijkheden in het kader van die rol. We kijken ook uit naar de mogelijke erkenning van de subsidiaire rol van Monumentenwacht en eventueel een decretale verankering.

Professionelen

Het certificeren van professionelen op basis van criteria lijkt ons zinvol. Uit onze enquête bij abonnees is gebleken dat 70 percent van de respondenten ramingen en planning vanuit onderhoudswerken apprecieert, dat 67 percent een gedetailleerde omschrijving van uit te voeren werken op prijs stelt en dat er ook nood is aan adressenbestanden van gespecialiseerde uitvoerders. Dat wijst voor ons op de behoefte aan kwalitatieve en betrouwbare partners voor de uitvoering van werken. We moeten onze abonnees nu doorverwijzen naar bestaande verenigingen, zoals BRK, voor uitvoering van conservatiewerken. Voor een restauratiearchitect is het al heel wat moeilijker om de juiste aannemer te vinden, zeker voor wat kleine onderhoudswerken betreft. Een certificering zou dan ook zinvol zijn. Dat gebeurt overigens ook in Nederland.

Beheer

Wat de opname van beheer in de conceptnota betreft, pleiten we nogmaals voor meer nadruk op het belang van regelmatig onderhoud en monitoring van waardevol cultureel erfgoed (al dan niet beschermd).

Dit wensen we in het bijzonder te benadrukken voor het ‘behoud in situ’-beleid met betrekking tot het archeologisch erfgoed. In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, blijft archeologisch erfgoed niet vanzelf ter plekke in een goede staat behouden. Een hele reeks van degradatieprocessen, die zowel van natuurlijke als menselijke aard kunnen zijn, vormen immers een bedreiging voor de goede in-situbewaring van dit erfgoed. Wanneer behoud in situ nagestreefd wordt, is bijgevolg een actief en aangepast beheer noodzakelijk zodat de archeologische waarden ter plekke op lange termijn behouden blijven als bron voor kennis en beleving. Wij denken daarbij aan nulmeting en monitoring, maar ook aan op maatgerichte ondersteuning van de eigenaar-beheerder. Op dit vlak zien we een belangrijke rol weggelegd voor onze nieuwe dienstverlening, ‘Monumentenwacht archeologie’, die momenteel uitgebouwd wordt.

Voor de beheersplanning kunnen bij integratie van bestaande instrumenten in een ruimer beheersplan waarbij het preventieve aspect essentieel is, inspectie, toestandrapporten van monumentenwacht en de kostprijscalculatie een onderdeel vormen. Dat is een kans voor Monumentenwacht om onze instrumenten aan te reiken als onderdeel van een beheersplan. Mogelijke bedreigingen zijn onduidelijkheid over duur en complexiteit van de opmaak van erfgoedbeheersplannen. De concretisering van de beheersplannen is voor ons wel noodzakelijk, in het licht van het aanwijzen van projectleiders en het samenstellen van de beheerscommissies, om onder meer de looptijd van de aanstelling te kennen.

Het is ook belangrijk dat er een wederzijdse terugkoppeling gebeurt met andere beleidsinstrumenten en beheersplannen. De integrale aanpak vinden we zinvol.

In het preventief archeologisch beheer is zoals al gezegd misschien een rol weggelegd voor Monumentenwacht archeologie. Qua bedreigingen is het vooral onduidelijk welke eisen worden gesteld aan terreinverkenning. Het is belangrijk dat een aantal parameters met betrekking tot de fysieke kwaliteit gemeten worden. Hoewel behoud in situ het uitgangspunt vormt van het Verdrag van Malta en van het vernieuwde archeologiebeleid zoals verwoord in de conceptnota, wordt het traject van behoud in situ in de nota niet uitgewerkt en is monitoring niet opgenomen als belangrijk beheersinstrument voor in-situbehoud.

Wat tot slot het archeologisch syntheseonderzoek betreft, zien we kansen in verder onderzoek naar de bewaringstoestand en degradatieprocessen. Met de toegenomen aandacht voor beheer en behoud in situ van het archeologisch erfgoed, is een verdere kennisopbouw ter zake zeker nodig. Dat geldt ook voor bijvoorbeeld onderzoek naar geschikte monitoringmethodes en technieken.

Voor wat premies voor werkzaamheden aan beschermd onroerend erfgoed betreft, blijven er nog zaken op te helderen zoals de afbakening van de werkzaamheden, definiëring van het begrip kwetsbaar erfgoed en voor het archeologisch erfgoed de vraag of dat onder de regeling voor het ZEN-erfgoed valt. Aangezien archeologisch erfgoed doorgaans geen economisch nut heeft, zullen premies immers een zeer belangrijke factor zijn voor het stimuleren van eigenaars-beheerders om een aangepast beheer te voeren. In dat licht staan we ook zeer positief tegenover de uitvoering van de maatregel ‘beheerovereenkomsten onroerend erfgoed’.

3. Vlaams Overleg Regionale Landschappen

3.1. Inleidende uiteenzetting

De heer Lambert Schoenmaekers: Onze presentatie bestaat uit twee delen. Enerzijds gaan we in op de vraag hoe wij als regionale landschappen bij het onroerend erfgoed terechtkomen. Anderzijds brengen we een zevental aanbevelingen naar voren ten aanzien van de conceptnota en het nieuwe decreet. We hebben ook in een map voorzien waarin onder meer een nota zit met wat ruimere commentaren bij de conceptnota.

De heer Dirk Cuvelier is coördinator van het RL West-Vlaamse Heuvels en mevrouw Katty Wouters is coördinatrice van het RL Noord-Hageland. Zelf werk ik voor het RL Kempen en Maasland. Wij komen dagelijks in aanraking met onroerend erfgoed. Dat was al zo voor 2000 maar is nog sterk toegenomen toen in 2000-2001 in het Landschappen-decreet nog een wagonnetje aan de trein van de regionale landschappen is gehangen. De algemene landschapszorg bood een mogelijkheid om ook de regionale landschappen mee in te schakelen.

Regionale landschappen, dagelijks in aanraking met onroerend erfgoed

Een regionaal landschap wordt gekenmerkt doordat het een samenwerkingsverband is tussen gemeenten, besturen en alle stakeholders in het buitengebied. Het is een interdisciplinair team dat zeer integrerend werkt, zij het niet voor alle beleidsdomeinen in het buitengebied. Een belangrijke troef is dat we in de onmiddellijke nabijheid van burgers en lokale besturen werken. Wij vertalen op die manier delen van het Vlaamse beleid naar het buitengebied waarop ze betrekking hebben. We zijn echter niet beleidsbepalend of regulerend en proberen dat zelfs te vermijden. Het is ons doel te faciliteren en aan te moedigen en ervoor te zorgen dat de burger betrokken raakt bij thema's als het onroerend erfgoed.

Het multiplicatoreffect van de regionale landschappen is groot. Dat werd becijferd en daaruit blijkt dat van één euro doorgaans meerdere euro's worden gemaakt. Het zijn ondernemingen in de non-profit en bovendien projectmachines die geld zoeken in tal van subsidiekanalen op Vlaams, nationaal, internationaal en Europees niveau.

We werken hard aan het draagvlak. Dat loopt gelijk met de vorige sprekers, alleen gaat het hier niet om monumenten maar om het landschapsverhaal. Wij spitsen ons in het kader van de conceptnota vooral toe op het luik landschappen. Dat belet niet dat we ons ook een mening vormden over de andere onderdelen.

De sterke link tussen de regionale landschappen en het onroerenderfgoedbeleid is vooral terug te vinden in het bestaan van de instrumenten landschapsanimator en landschapsteam. Dat is een populaire vertaling van één budget en geeft uitvoering aan een onderdeel van het decreet Landschapszorg, met name de algemene landschapszorg.

Het instrument van de regionale landschappen wordt ons in het buitenland wel eens benijd, zo blijkt uit onze contacten met Nederland. Het is een intermediair en faciliterend instrument.

De landschapsanimator is een landschapsdeskundige, waarvan er één per regionaal landschap is aangesteld. Intussen zijn er in Vlaanderen veertien regionale landschappen erkend en zijn er dus ook veertien landschapsanimatoren. Hun taak bestaat er voornamelijk in om integrerend te werken, de brede werking rond landschapszorg op te nemen en als verbindingspersoon op te treden met Ruimte en Erfgoed. We kunnen zeer flexibel opereren en worden door het publiek niet meteen geassocieerd met controle, inspectie en handhaving. Het gaat erom te faciliteren, aan te moedigen en dingen mogelijk maken op het terrein. Dat is zeer arbeidsintensief werk.

De landschapsanimator stuurt landschapsteams aan, dat zijn ploegen van arbeiders die allerhande taken op het terrein kunnen uitvoeren. Dat landschapsteam is het tweede luikje van het bedoelde budget. Het kan snelle interventies uitvoeren en oplossingsgericht werken. Er is een korte lijn, zowel in planning als in tijd, tussen vraag en aanbod. Er is zo een sterke band tussen burger en beleid. Dat levert vaak complimenten op van mensen (eigenaars, gebruikers) die met – vaak landschappelijk – erfgoed te maken krijgen. Ze zien iemand die hen de weg wijst en ondersteuning biedt.

Er is een duidelijke sturing van de werking door de administratie. Zo werken we met een afsprakennota en is er controle op wat we doen. Het directe tewerkstellingseffect in Vlaanderen in de bijzondere doelgroep van langdurig werklozen zit rond de 45 voltijdsequivalenten. Het potentieel is echter nog veel groter, want er wachten hopen werk.

Het zijn bijna allemaal mensen die weinig kansen hebben op de arbeidsmarkt en via de sociale-economiebedrijven tewerkgesteld worden in de landschapsteams. De sociale-economiebedrijven zijn eigenlijk onze onderaannemers voor bepaalde werken. Een aantal werken worden ook via aannemingsbedrijven uitgevoerd.

Het landschapsteam wordt ook zichtbaar gemaakt op het terrein via eigen logo en/of busje.

Realisaties van één jaar zijn onder meer wat er is aangeplant aan hagen, aan houtkanten en poelen. Ook bouwkundig klein historisch erfgoed wordt aangepakt. Dat zijn niet de megaprojecten maar wel de projecten die het landschap ‘besuikeren’ en in hun totaliteit wel bepalend zijn voor de belevingswaarde van een landschap. Het is precies op het terrein van de kleine landschapselementen en het klein historisch erfgoed dat het in veel Vlaamse landschappen verkeerd liep. Regionale Landschappen prospecteert op dit vlak naar kansen en zet sterk in op het herstel en de versterking van deze landschapsstructuren.

In 2009 waren de teams en animatoren actief in zowat 150 plattelandsgemeenten. Heel wat items passeren de revue en dagelijks heeft de animator met de teams te maken. De getoonde foto van de aanleg van bestrating in een beschermd landschap is een voorbeeld van het multiplicatoreffect. Het gaat om een initiatief van een animator waarbij heel wat Europees geld gegenereerd is om dit soort van werken mogelijk te maken.

Klein historisch erfgoed in een beschermd landschap blijft vaak liggen, omdat het tussen wal en schip valt: geen natuur, maar ook geen toerisme. Het ergert wel mensen omdat er verloedering optreedt. Een landschapsteam kan dat opvangen en als dat op grote schaal kan worden toegepast, is dat betekenisvol voor het beeld, voor de omgevingskwaliteit van het buitengebied.

Aanbevelingen bij de conceptnota

De conceptnota Onroerend Erfgoed omvat heel wat goede intenties maar blijft nog vaag. Wij maken ons wel zorgen over de concrete vertaling van al die intenties. Belangrijk voor ons is dat er een cultuuromslag gebeurt waarbij er een evolutie is van ‘last naar lust’. Het feit dat erfgoed onder de noemer ‘beschermd’ valt, wordt nog te veel als een bezwaar ervaren.

Wij hebben opgesomd wat er naar onze mening structureel dient te gebeuren in dat verband. De cultuurwijziging binnen de administratie is heel belangrijk. Opleiding is daarbij cruciaal. In de administratie zijn vaak zeer goede wetenschappers aanwezig, maar het coachen van mensen moet meer ingebracht worden. Er is veel te weinig oog voor ‘people management’. Veel mensen binnen de administratie worden nog te vaak geassocieerd met controle en inspectie.

Het instrumentarium moet toegespitst worden op positieve prikkels en betrokkenheid van de burger. Daarin is nog een lange weg te gaan.

Er moet ook worden ingezet op structurele media-aandacht als onderdeel van een offensief beleid.

Wat mogen we vooral niet doen? In eerste instantie moet een schitterend initiatief zoals de monumentenstrijd gekaderd worden in een offensief beleid. Wij ervaren dat de versnippering van de administratie in de voorbije jaren het beleid geen goed heeft gedaan. Weinig mensen vinden hun weg nog in de jungle van departementen, agentschappen en diensten.

Instrumenten moeten klantvriendelijk zijn en de Vlaamse overheid op een positieve manier bij de burger brengen. Ze moeten bovendien efficiënt zijn en als ze dat zijn, mogen ze vooral niet gekortwiek worden. Dat is wat we nu nochtans meemaken. We zijn tevreden dat de landschapsanimatoren en -teams nog bestaan, maar toch is er een disproporitionele bezuiniging doorgevoerd van 22,5 percent op dat zeer succesvolle instrument. Dat is niet in verhouding tot wat men voor alle beleidsdomeinen had vooropgesteld: de kaaschaaf werd wel erg fors in dit instrument gezet. Dergelijke instrumenten mogen niet verzwakt worden omdat ze op het terrein hun kracht bewijzen. De conceptnota zegt letterlijk hetzelfde, maar de praktijk deed ons toch even schrikken.

Een tweede aanbeveling behelst de algemene landschapszorg, in het licht van de Conventie van Firenze, die versterkt dient te worden binnen de bevoegdheid Onroerend Erfgoed. Algemene Landschapszorg is een vrij nieuw gegeven binnen dat kader. Een landschap omvat drie componenten: de esthetische waarde, de natuurwaarde en de cultuurhistorische waarde. De op de foto getoonde loofgang van ongeveer 200 jaar oud in een kasteelpark is natuur, maar net zo goed cultuurhistorie. De restauratie en het (achterstallig) onderhoud van zo'n loofgang is arbeidsintensief en heeft behalve die cultuurhistorische waarde ook een natuurwaarde en een esthetische waarde. Wij willen die aspecten niet uit elkaar halen. Een oud kerkhof als beschermd monument heeft dan weer vooral een cultuurhistorische waarde.

Niettemin bepalen ook de natuurwaarden voor een deel de inhoud van een landschap. Dat is ook van belang voor de beleevingswaarde van het landschap op zich. De drie elementen samen vormen de aantrekkingskracht van een landschap. Ze zijn de basis voor de belevingseconomie, waarmee we steeds meer de link leggen. Landschappen staan in die zin ten dienste van mensen en we moeten ze op een doordachte manier gebruiken. De belevingseconomie groeit. Wij vrezen met de recente evoluties en de nota dat het landschapsbeleid verengd zou worden tot de zorg voor cultuurhistorische waarden in de enge zin. De drie componenten moeten integraal gehanteerd worden.

Inzake de belevingseconomie merken we dat bijvoorbeeld de terugkeer van dassen en bevers in een aantal landschappen een aantrekkingsfactor is voor wandelaars. Die beleavingscomponent zit vaak vervat in een van de drie waarden. Het gaat niet op ze ondergeschikt aan elkaar te maken.

De algemene landschapszorg is overal in Vlaanderen nodig. De nota is daar echter beperkend. Men zegt wel dat het de bedoeling is Firenze te implementeren, maar dan blijkt dat het in wezen gaat over delen van Vlaanderen. De algemene landschapszorg moet opengetrokken worden en fors versterkt.

Een derde aanbeveling gaat over verankering in de ruimtelijke ordening. Die beweging is ingezet omstreeks 2000. Het lijkt ons een goede keuze dat beleid voort te zetten. De verdere vertaling van landschapswaarden via de bestaande methodiek van ankerplaatsen, ruimtelijke uitvoeringsplannen naar erfgoedlandschappen willen we echt overeind houden. Die methodiek is tevens decretaal verankerd. De landschapskwaliteit is een stuwende

kracht voor ruimtelijke planning. Het is een belangrijk item voor ruimtelijke kwaliteitszorg.

In de nota worden we verder dan weer geconfronteerd met een mogelijke optie om het concept van de ankerplaatsen te verlaten en te spreken van erfgoedrichtplannen. Wij schrikken daar van. Eens de aanduiding van de ankerplaatsen is gebeurd kunnen die worden vertaald in ruimtelijke bepalingen. De ankerplaatsen als dusdanig aanduiden heeft geen rechtsgevolgen voor de burger, maar wel voor de overheden. Voorlopig zijn er nauwelijks problemen met de adviserende overheden. Er is wel een bestaande fragmentarische weerstand door een aantal casussen die dreigen het Vlaamse beleid te bepalen. Vaak hebben die echter met perceptie te maken of met mythes en indianenverhalen over de ankerplaatsen. Een ankerplaats impliceert niet de bescherming van een landschap. Het lijkt ons gevaarlijk nu over te stappen op een ander concept, de erfgoedrichtplannen. Niemand lijkt te weten wat er precies de bedoeling van is en die is ook niet af te leiden uit de nota. Van de natuurrichtplannen weten we dat er op twaalf jaar tijd, amper vijf zijn opgesteld. Vanzelfsprekend rijzen dan vragen bij zo'n nieuw instrument, dat allicht vager zal zijn qua inhoud en meer vrijblijvend in zijn vertaling naar ruimtelijke ordening.

Onze titel – ‘Erfgoedrichtplannen, terug naar af?’ – kan op twee manieren worden begrepen.

Een eerste mogelijke conclusie is dat deze nieuwe planvorm misschien maar beter wordt afgewezen omdat het alweer om een nieuw plan en een nieuw instrument gaat en omdat de definitie zeer breed en multi-interpreteerbaar is. Bovendien gaat het om een omslachtige bijsturing die naar minder resultaat leidt en is er een groot risico op een lege doos. Het effect dreigt immers een uitholling te zijn van een bestaand meer effectief instrument: de ankerplaatsen methodiek. In tweede instantie is er de vraag of de werkelijke bedoeling van dit nieuwe plan niet is om de ankerplaatsen en de verankering van de erfgoedwaarden in de ruimtelijke ordening terug naar af te sturen. Daarmee geeft men toe aan een stukje gefragmenteerd en uitvergroot verzet in West-Vlaanderen.

Volgens de landschapsatlas zou zestien percent van het Vlaamse grondgebied als ankerplaats kunnen worden aangeduid. Het moet duidelijk zijn dat dit statuut in oppervlakte heel sterk overlapt met bijvoorbeeld het Vlaams Ecologisch Netwerk en andere statuten die men nogal eens als beperkend wenst af te schilderen.

Voor het begrip onroerend erfgoed is heel wat te zeggen, maar het vraagt om precisering en aanvulling, met name in de definitie van erfgoedwaarde. We vinden niets meer terug van de natuurkundige waarde van een landschap, wat ons doet vermoeden dat er inderdaad een verenging aan de gang is van het erfgoedbeleid naar strikt cultuurhistorische factoren. Heel wat van de adjectieven in de definitie van erfgoedwaarde – archeologisch, architecturaal, artistiek, cultureel – bevatten cultuurhistorische componenten.

Wij vragen ons ook af waarom men kiest voor termen die communicatief niet zo handig zijn en weinig toegankelijk zijn. Er is ons inziens een vertaalslag nodig om het decreet dicht bij de mensen te brengen.

Vereenvoudigen ja, verkokeren neen: daarmee komen we bij de intergemeentelijke onroerend erfgoeddiensten. Daarin zien wij een mogelijk parallelle structuur die overlappingen creëert. Dat is tot dusver vaak beperkt gebleven tot archeologie. De aandacht daarvoor is prima, en de nota besteedt er ook veel aandacht aan en maakt zelfs een inhaalbeweging. Men mag echter de andere componenten van het onroerenderfgoedbeleid niet vergeten of moet ze op zijn minst evenwaardig behandelen. De IOED's zijn deels discontinu met de eerder ingeslagen weg om te integreren, het gebiedsgericht samenbrengen van sectorinstrumenten onder één regie. Er zou als het ware één locomotief moeten zijn met wagonnetjes van de diverse ministers die via uitvoeringsinstrumenten zoals de regionale landschap-

pen takenpakketten meegeven en zo hun beleid kunnen inkleuren. De centrale regie biedt grote voordelen inzake efficiëntie.

Een nieuwe IOED, die alle elementen van de erfgoedsector (monosectoraal) zou opnemen, ook landschapszorg, en die faciliterend moet zijn en deels medebewindstaken moet opnemen, zou wel eens voor problemen kunnen zorgen en minder efficiënt blijken dan één regie. Het gevaar bestaat er minder samenwerking komt, maar meer overlapping en verkokering.

Een tweede opmerking in het luik ‘Vereenvoudigen ja, verkokeren neen’ gaat over de stelling in punt 1.3.1 van de conceptnota over het tegengaan van de proliferatie van middelen. Dat impliceert een sterk sectorale benadering en kan leiden tot een minder geïntegreerde werking. Een ‘quick scan’ leert ons dat de regionale landschappen van één euro gemiddeld 2,5 euro maken en inzetten op het terrein. Dat ligt voor sommige regionale landschappen nog veel hoger. De gerichte proliferatie van erfgoedmiddelen zou dus een goede zet kunnen zijn omdat zo een hefboom gecreëerd wordt die op verschillende terreinen kan werken. Met geld van onroerend erfgoed kunnen wij Europese middelen genereren, maar ook middelen van gemeenten, provincies en zelfs de privésector. Het stemt dan ook tot nadenken dat men dat niet meer zou willen zien gebeuren.

Bij het landschapsbeleid zijn, afgezien van het draagvlak, handhaving en budget twee andere belangrijke knelpunten. In alle deelgebieden van het onroerend erfgoed en niet het minst bij landschappen is er een falende handhaving. Dat is ook deels te wijten aan decretale tekortkomingen. Ik kan u voor de vuist weg vijf tot tien beschermde landschappen in Vlaanderen aanwijzen waar van de beschermde landschapswaarden van tien à twintig jaar geleden, nog bitter weinig overblijft, ondanks de bescherming. Zelfs als er de bereidheid is om op te treden en te handhaven, heeft men daar niet de gepaste instrumenten en mogelijkheden voor. Handhaving vraagt dan ook om bijzondere aandacht. Dat betekent niet dat de bescherming niet zinvol is geweest. Handhaving moet echter het sluitstuk van het beleid vormen. De conceptnota is wat dat betreft lovenswaardig met de preventieve handhaving en het stakingsbevel.

We hebben geprobeerd in kaart te brengen wat in de voorbije vier jaar de budgetten zijn geweest voor landschapszorg. In de getoonde grafiek worden de budgetten voor monumentenzorg vergeleken met wat er aan de klassieke instrumenten zoals de landschapspremie en dies meer wordt besteed en met wat via de regionale landschappen is besteed. De verhoudingen zitten goed scheef: de landschappen zijn een beetje het vergeten kind in het verhaal. In de map die we zullen ronddelen, zit ook een tabel die duidelijk maakt dat de budgetten van landschappen in die vier jaar maar voor gemiddeld 73 tot 75 percent benut zijn. Dat is dubbel pijnlijk, maar heeft te maken met de gebrekkige efficiëntie van de klassieke instrumenten. Dat geldt niet voor de algemene landschapszorg via de landschapsanimatoren en landschapsteams bij de regionale landschappen: daar wordt het budget in hoge mate benut.

Er werd ook eens over de grens gekeken, in Nederlands Limburg, naar het budget in 2009 van een instelling die vooral bezig is met landschapszorg in het raam van de instandhouding van kleine landschapselementen. Het Rijk neemt daarin zijn verantwoordelijkheid voor 40 percent. Het budget beloopt al dertig jaar lang meer dan vier miljoen euro per jaar. En dat voor slechts een facet van de landschapszorg en slechts één provincie. In vergelijking met het budget dat in Vlaanderen naar onroerend erfgoed gaat, is het verschil schrijnend. De effecten op het terrein zijn er dan ook naar, zowel landschappelijk als toeristisch. Dat is voor ons de echte pijn. Er zijn een aantal werkbare instrumenten, maar we hopen op een veel beter instrumentarium. Cruciaal is dat er voldoende middelen worden gekoppeld aan die instrumenten. Tot nog toe is dat beschamend weinig.

Onze algemene conclusie: uitkijken voor de beren op de weg tussen goede intenties en de concrete realisaties.

3.2. *Vragen van de leden en antwoorden van de sprekers*

De heer Bart Caron: Inzake de regierol van de IOED's pleit u ervoor alle instrumenten onder één regierol samen te brengen. Kunt u dat verduidelijken? Op welk niveau moet dat dan?

De heer Lambert Schoenmaekers: De regie moet sectoroverschrijdend zijn. Met de keuze om de regie voor erfgoedinstrumentarium in één intergemeentelijk samenwerkingsverband te brengen, krijgt men overlappingsen met wat de regionale landschappen op dit punt nu al doen. Er is dan minstens een goede afstemming nodig met wat de IOED's zouden doen op landschapsvlak. Het lijkt ons verstandiger om IOED's en een stuk van erfgoed onder de regie van één organisatie te brengen of één samenwerkingsverband in plaats van parallelle diensten te laten ontstaan. Een aparte parallelle structuur kan ik begrijpen vanuit de idee dat alles inzake onroerend erfgoed onder één dak zit, maar ons lijkt een integrerende werking mogelijk.

De heer Bart Caron: Vandaag bestaan twee instrumenten naast elkaar: de beschermde landschappen en het systeem van de ankerplaatsen tot en met de erfgoedlandschappen. Moeten beide in de toekomst overeind blijven?

De heer Lambert Schoenmaekers: Met het Erfgoedlandschappendecreet had men duidelijk de bedoeling de bescherming van landschappen te moderniseren en veiliger te maken. Door verankering in de ruimtelijke ordening wilde men veel euvels voorkomen. Dat lijkt ons een goede zet in het integrerend denken en werken. Als men de landschapswaarde van beschermde landschappen kan beveiligen via de ruimtelijke ordening, dan is het beschermingstraject straks mogelijk overbodig. Het ene instrument afschaffen voor het nieuwe zijn efficiëntie bewijst, gaat echter niet op.

Mevrouw Karin Brouwers: Hoe het concept van de IOED's geïmplementeerd gaat worden, is nog niet duidelijk in de conceptnota. Ik had echter de indruk dat het de bedoeling is dat ze, door met onroerend erfgoed, gebouwen en landschappen, maar ook archeologie bezig te zijn, integrerend zouden werken en dus de lokale versnippering tegengaan. De regionale landschappen zijn natuurlijk wel afgebakend en de IOED's zullen misschien over andere gemeenten gaan. Wie precies de regie zal moeten voeren, zal dan nog moeten blijken. Ik ben er echter niet tegen dat het lokale bestuur een stuk wordt meegenomen in het verhaal.

De heer Dirk Cuvelier: Wij zijn nu ook al heel lokaal bezig. Ons pleidooi is erop gericht efficiënt te werken en niet sector per sector in het lokale beleid te ageren. Afgezien van de IOED's en de regionale landschappen, is er ook nog cultuur met zijn convenants. In die raden van bestuur zitten altijd dezelfde mensen, de politici. De thema's overlappen bovendien. Het zou veel efficiënter zijn dat er in een streek één platform zou zijn dat van de Vlaamse overheid een integraal takenpakket meekrijgt. Het groenboek van de minister stelt dat Vlaanderen af wil van de ondemocratische schimmige tussenlagen, maar de Vlaamse overheid stimuleert hier zelf die tussenlagen.

De heer Lambert Schoenmaekers: In de conceptnota en in de recente beleidsnota's over bestuurlijke hervorming wordt over de regionale landschappen gesproken alsof dat een bestuurlijk niveau zou zijn. Dat is niet zo, we zijn een louter uitvoerende instantie.

De heer Bart Caron: Ik ben voorstander van een integratie met het roerend cultureel erfgoed en betreur dat we er niet in slagen die sectoren dichter bij elkaar te brengen. Ik vind het pleidooi voor de koppeling met het cultureel erfgoed en met ruimtelijke ordening terecht. De regionale landschappen zijn het meest uitdrukkelijke voorbeeld van de noodzakelijke verankering. Ik meen dat het ons doel moet zijn om te streven naar een intergemeentelijk of in elk geval bovenlokaal platform waar alle dimensies van het beleid samengebracht worden en waar elkeen wat water bij de wijn moet doen. Het gaat immers

om bevoegdheden en rolverdeling. U stelt dat u geen verordenende bevoegdheid wilt, maar wilt u handhaving of niet?

Mevrouw Karin Brouwers: Het lijkt me nu niet het geschikte ogenblik om de discussie te voeren, maar u raakt wel een teer punt aan. Dat wordt ook in de commissie voor Binnenlandse Zaken uitvoerig besproken in het kader van het groenboek Interne Staatshervorming. Ik ben er niet van overtuigd dat de regionale landschappen de regie moeten gaan voeren over wat er met de gebouwen in zo'n gebied moet gebeuren, of de archeologie.

De heer Lambert Schoenmaekers: Daar gaat het ons helemaal niet om, wel om de efficiëntie. Als er IOED's komen, dan zou er op zijn minst ook een goede taakverdeling moeten komen, waarin is opgenomen wat de regionale landschappen al doen. We merken op het terrein wel dat als handhaving, regulerend en adviserend werk samengebracht worden met faciliterend, aanmoedigend en stimulerend werk, er problemen ontstaan voor wie het moet uitvoeren en voor de effectiviteit. Dat willen we als aandachtspunt meegeven.

De heer Dirk Cuvelier: Regionale landschappen zijn een manier van samenwerken in een streek. Het model is sinds 1990 ontstaan en kreeg de kans om te groeien. We zijn van start gegaan louter vanuit het Natuurdecreet. Andere administraties en ministers concludeerden dat het model echt werkt en wilden op deze trein stappen. Het concept is van onderuit in de streek gegroeid en het werkt. Wij kunnen uiteindelijk alleen onze ervaringen meegeven.

4. Boerenbond

4.1. Inleidende uiteenzetting

Mevrouw Saartje Degelin, adviseur Ruimtelijke Ordening en Natuur: De Boerenbond lijkt een beetje een vreemde eend in de bijt van specialisten die hier al aan het woord zijn geweest. Ik ben ook zelf geen erfgoedsspecialist, maar volg voor de Boerenbond wel het beleid inzake ruimtelijke ordening en natuur en ga ook vooral daarop de aandacht richten.

Zowat een jaar geleden vroeg de Boerenbond om overleg op het kabinet-Bourgeois omdat de vergunningsdossiers bij ons bleven opstapelen. In veel dossiers bleek de reden voor een negatieve beoordeling het aspect landschap te zijn. Dat was nieuw op dat moment. De aandacht voor landschappen is de voorbije jaren, terecht, toegenomen. Tegelijk baart ons dat ook zorgen. De landbouw werkt in die open ruimte en vaak woont men er ook, omdat de regelgeving boeren verplicht een zekere afstand te bewaren tot woongebieden. Vooral de koppeling met het vergunningenbeleid baart ons zorgen.

Algemene bedenkingen

Algemeen was het ook voor ons bij lezing van de conceptnota niet altijd duidelijk wat er nu precies zal veranderen in de regelgeving, wat behouden zal blijven, wat de betekenis is van bepaalde nieuwe termen en de mogelijke impact ervan. Opvallend was ook dat niet alle hoofdstukken in dezelfde mate in detail waren uitgewerkt. Wat bijzonder minimaal uitgewerkt bleek, was het financieringsdeel. Iedereen beseft dat aan de implementatie van Europese regelgeving en de voorstellen in de conceptnota financiële consequenties vastzitten. Beide conceptnota's verwijzen naar een vernieuwd financieel instrumentarium, maar daarbij kan ik me niet zoveel voorstellen.

Deze algemene bedenkingen zijn wellicht ook eigen aan het concept van groenboeken en conceptnota's: dat zijn voorbereidende werkstukken die nog overleg vergen met de partners op het terrein. Zowel administratie als kabinet hebben overigens al stappen ondernomen om enige verduidelijking te brengen.

Inventarissen

De inventarissen, die de basis uitmaken van het erfgoedbeleid, vormen voor de Boerenbond te veel een grijze zone. Enerzijds worden ze als referentiepunt voor het beleid voorgesteld, maar anderzijds wordt daar in één adem bij vermeld dat ze geen rechtsgrond zijn voor het weigeren van vergunningen en geen impact hebben ten aanzien van individuele burgers. Er bestaat heel wat onduidelijkheid over de vraag of aan de inventarissen al dan niet juridische consequenties verbonden kunnen zijn. De Boerenbond vreest in die zin voor sluipende regelgeving.

Wij hebben u ook een nota bezorgd die in samenspraak met UNIZO is opgesteld en nog wat ruimer is dan deze presentatie. Wij vragen dat de grijze zone en het halfslachtig beschermd statuut tot een minimum beperkt worden. Inventarissen zijn nodig, nuttig en wenselijk voor een goed erfgoedbeleid. Zodra ze officieel vastgesteld worden en er rechtsgevolgen aan gekoppeld worden, moet er volgens ons een maatschappelijk-politieke toets aan voorafgaan, moet er inspraak zijn, is een beroepsprocedure onontbeerlijk en moeten eigenaars op de hoogte worden gesteld. Wat er is gebeurd rond de inventaris bouwkundig erfgoed is geen toonbeeld van goed bestuur. Ook een betere communicatie met betrekking tot het beoordelingskader voor de opmaak van de inventarissen is een must. Bovendien willen we graag zien dat er objectieve criteria gehanteerd worden.

Inventarissen hebben tot doel te fungeren als hulpmiddel van het beleid om prioriteiten te stellen en uit te maken wat van het onroerend erfgoed in Vlaanderen van dermate belang is dat het prioritair bescherming moet genieten. Als er binnen een zekere tijdspanne dan geen bescherming volgt, vragen we dat die goederen ook van de inventaris geschrapt kunnen worden.

Bescherming

Bij de bescherming lijkt het ons een goede zaak dat de conceptnota spreekt van een betere integratie en zelfs van één beschermingsinstrument. Toch bestaat er nogal wat onduidelijkheid over hoe dat in de praktijk zal gebeuren en welke gevolgen dat zal hebben voor oude dossiers. Er wordt ook een nieuwe term ingevoerd, de bufferzones. Ook het statuut daarvan en de mogelijke impact op het terrein zijn niet helemaal duidelijk. De intentie is wel goed.

De Boerenbond krijgt vooral te maken met de bescherming van actieve landbouwbedrijven. Dat leidt niet zelden tot problemen, want de natuurlijke evolutie en rendabele ontwikkeling in die bedrijven wordt er vaak door geremd. Ik heb al bij diverse instanties nagevraagd of gegevens worden bijgehouden van de evolutie van een activiteit vanaf het ogenblik dat een bepaald gebouw beschermd wordt. Dergelijke registratie bestaat blijkbaar niet.

Eenmaal een actieve boerderij beschermd wordt, komt er een bindend advies van de administratie Onroerend Erfgoed. De problemen duiken dan vaak op als de landbouwer in kwestie een nieuwe loods of stal wil bouwen om zijn bedrijf uit te bouwen. Als hij al een vergunning krijgt, worden hem doorgaans voorwaarden opgelegd voor aangepast materiaalgebruik: bijvoorbeeld geen gebruik van beton- of dakplaten, maar metselwerk en dakpannen, of de stal moet ingegraven worden, er zijn eerst maquettes nodig, er moet een landschapsintegratieplan opgesteld worden, enzovoort. Dat kunnen terechte bekommernissen zijn, maar ze brengen extra kosten mee voor de bedrijfsleider die alleen maar kan instemmen, aangezien het advies bindend is.

De Boerenbond vraagt ook dat er overleg wordt gepleegd met de eigenaar vooraleer er een beschermingsbesluit wordt uitgevaardigd. Dat moet onder meer gaan over de beheersdoelstellingen en er kunnen ook afspraken gemaakt worden over eventuele uitbreidingen in de

toekomst. De beste plaats voor uitbreiding, werkwijze, voorwaarden, enzovoort, kunnen dan in het beschermingsbesluit opgenomen worden. Zo is daarover toch al zekerheid. In de werkgroep Onroerend Erfgoed van de SARO is er een discussie in dat verband gevoerd. Ik begrijp ook de bezorgdheid vanuit Onroerend Erfgoed. De beschermingsbesluiten moeten dan wel voldoende flexibel zijn om op geregelde basis aangepast te worden.

Voorts is er duidelijkheid nodig over de bevoegdheidsverdeling van de diverse beleidsniveaus. Voor ons blijft het belangrijk dat er op Vlaams niveau een aantal criteria worden vastgelegd. Zowel gemeenten als provincies hebben een rol te spelen in het erfgoedbeleid, maar te overmatige versnippering moet worden vermeden.

De Boerenbond is absoluut voorstander van de nieuwe beschermingsprocedure, met de integratie in Ruimtelijke Ordening. De oude procedure blijft bestaan: valt men daar dan op terug als men vanuit Onroerend Erfgoed zijn slag niet thuishaalt via de nieuwe procedure? De integratie in Ruimtelijke Ordening lijkt vooral van belang bij grotere dossiers die met het aspect landschap te maken hebben. Het is dan belangrijk dat dit spoor wordt gevolgd dat leidt tot een beter overleg. In de huidige procedure voor het vastleggen van erfgoedlandschappen, van landschapsatlas naar voorlopig beschermde ankerplaatsen, over definitief beschermde ankerplaatsen om uiteindelijk uit te monden in de integratie in de ruimtelijke ordening via de opmaak van erfgoedrichtplannen, kregen wij veel te laat inspraak. De ankerplaatsen werden vastgelegd zonder inspraak. Op het ogenblik dat het RUP werd opgemaakt, is er via het openbaar onderzoek wel inspraak, maar de besluitvorming is dan al zo goed als rond.

Het is niet meteen duidelijk wat de manier van werken met erfgoedrichtplannen zal zijn in het nieuwe kader, maar we vragen tijdig in de procedure inspraak te krijgen. Bovendien willen we duidelijkheid met betrekking tot de erfgoedlandschappen over de stedenbouwkundige voorschriften en wat er al dan niet kan in opgenomen worden. Een typevoorschrift bestaat vooralsnog niet en dat leidt toch tot ongerustheid. Ik werd er voor het eerst mee geconfronteerd bij de VLACORO naar aanleiding van een dossier over het RUP van de Klei van de Kempen. Ik was zeer verbaasd toen ik de stedenbouwkundige voorschriften zag. Een uitgangspunt was dat het behoud van het vennengebied belangrijk was. Het stedenbouwkundig voorschrift stelde dat het daarvoor nodig was eutrofiëring, verzuring en erosie tegen te gaan, een goede waterhuishouding regelen, enzovoort. Het lijkt me niet de bedoeling sectorale regelgeving in de stedenbouwkundige voorschriften in te bedden. Er was ook geen enkele indicatie over hoe dat gecontroleerd of gehandhaafd zou worden. De VLACORO heeft over dat voorschrift overigens ook een negatief advies uitgebracht.

Adviezen en machtigingen

Adviezen en machtigingen zijn belangrijk voor de implementatie van de zorgplicht. De zorgplicht vindt voornamelijk zijn doorwerking in het vergunningenbeleid. Bindende adviezen worden gemotiveerd met het feit dat erfgoedwaarden niet compenseerbaar of herstelbaar zijn. De Boerenbond en UNIZO vragen desondanks de afschaffing ervan. De administratie Onroerend Erfgoed houdt immers bij haar adviezen geen rekening met economische of functionele landbouwcriteria, bijvoorbeeld financiële draagkracht, ventilatie-, milieu- en welzijnsnormen. Uiteraard kan niet verwacht worden dat de administratie Onroerend Erfgoed de functionele landbouwcriteria tot in de details kent. Daarom vragen wij een goed overleg tussen de administraties, met het oog op een compromis dat in het voordeel is van de landbouwer en van het onroerend erfgoed. Slechts zo kan een landbouwer alle normen respecteren.

De Boerenbond en UNIZO vragen ook een duidelijk beoordelingskader. De administratie Duurzame Landbouwontwikkeling geeft advies voor alle stedenbouwkundige vergunningen in agrarisch gebied. De administratie kreeg veel kritiek omdat de adviezen niet eenduidig waren. Zij heeft het initiatief genomen om de administraties van de diverse

bevoegdheidsniveaus rond de tafel te brengen om het beoordelingskader te bespreken. Ondertussen staat dat kader ook op de website. Dat betekent overigens absoluut niet dat er per dossier geen specifieke kenmerken kunnen spelen.

Om een en ander te illustreren, geef ik een voorbeeld van het dossier van een landbouwer die wegens milieu- en de welzijnsreglementering werd verplicht een nieuwe stal te plaatsen, omdat door de normen over dierenwelzijn en milieu de dieren meer ruimte moesten krijgen. De boer breidde zijn veestapel niet uit, maar de stal werd wel groter dan de vorige. Dat dossier is geblokkeerd omdat de administratie oordeelde dat de stal te groot is voor het landschap. Als het dossier niet wordt opgelost, kan de boer zijn bedrijf sluiten en hij wordt ook niet gecompenseerd. Heel wat dossiers verlopen wel vlot, maar er zijn er ook waarvoor een overlegde oplossing niet zo gemakkelijk is.

Archeologie

Het hoofdstuk over archeologie in de conceptnota is onevenwichtig opgesteld: sommige aspecten zijn tot in het detail uitgewerkt, andere helemaal niet. Het archeologisch solidariteitsfonds is onvoldoende onderbouwd en onderzocht. Het aantal sites en de kostprijs ervan zijn niet geschat. Het is ook onduidelijk welke privésectoren het solidariteitsfonds moeten spekken en hoe dat moet gebeuren.

De Boerenbond en UNIZO vragen geen onevenredig grote last voor toevallige eigenaars. Ze willen dat er rekening gehouden wordt met de financiële draagkracht van bedrijven. Ook de overheid moet haar financiële verantwoordelijkheid nemen.

Conclusie

De bedoelingen van het nieuwe Erfgoeddecreet om te komen tot een betere afstemming, integratie, vereenvoudiging van regelgeving zijn positief maar vaak onvoldoende uitgewerkt. De Boerenbond en UNIZO vragen aandacht voor een goed functionerend financieringssysteem, voor rechtszekerheid en voor draagvlakverbreding. Dat laatste is goed uitgewerkt in de beleidsnota van de minister, maar niet in de conceptnota. Zoals ook al door de vertegenwoordigers van het Vlaams Overleg Regionale Landschappen werd gesteld, moet de perceptie van bescherming evolueren van last naar lust.

4.2. *Vragen van de leden en antwoorden van de sprekers*

De heer Bart Caron: Ik ben ook tegen bindende adviezen, in de vorige regeerperiode lag ik mee aan de basis van de bijsturing daarvan in de monumentenzorg. Ik deel dus uw bekommernis ter zake.

UNIZO en de Boerenbond stellen voor om goederen in de inventaris die binnen een bepaalde periode niet beschermd worden, te schrappen van die lijst. Een mogelijk effect daarvan is dat de lijst van beschermde gebouwen inclusief de onderhouds- en restauratiekosten drastisch zal toenemen. Wil u dat? Misschien is het inderdaad beter een lichter statuut van gemeentelijke bescherming uit te werken.

Ik ben het er ook mee eens dat een inventaris geen rechtsgevolgen zou mogen hebben, zeker niet voor de vergunning. Vandaag is dat eigenlijk alleen het geval bij sloop of bij de plaatsing van zonnepanelen en dat is dan nog niet bindend. De inventaris is ook een wetenschappelijk instrument, liefst zonder rechtsgevolgen. Maar de koppeling met sloop blijft wel een interessante afwegingsvoorwaarde. Het is immers slechts een advies voor er een sloopvergunning toegekend wordt. In realiteit wordt 90 percent van die adviezen niet gevolgd. Als het voorstel van de Boerenbond gevolgd wordt, zal dat de zaak zeer bemoeilijken voor beschermenswaardige gebouwen die enkel het stadium van de inventaris bereiken.

De bescherming van een gebouw, bijvoorbeeld een hoeve, mag de economische leefbaarheid van het bedrijf inderdaad niet in het gedrang brengen. Het komt erop aan middelen te vinden om die dubbele doelstelling te bereiken. Voorschriften zijn nodig, anders blijft men lelijke gebouwen optrekken die het landschap grondig verstoren. Maar de voorschriften mogen geen invloed hebben op de economische leefbaarheid. Ik hoop in de Boerenbond een partner te vinden om het landschap te vrijwaren van gedrochten. Anders moet er misschien een lijst komen met af te breken gebouwen en dat kan toch niet de bedoeling zijn.

Mevrouw Tine Eerlingen: Het advies van de administratie Onroerend Erfgoed is niet bindend. De stedenbouwkundige ambtenaar kan het al dan niet overnemen. Het is belangrijk een duidelijk onderscheid te maken tussen de machtigingen voor beschermde gebouwen en de adviezen.

Mevrouw Karin Brouwers: De bindende adviezen in de ruimtelijke ordening zijn door minister Van Mechelen afgeschaft, voor het onroerend erfgoed bestaan de machtigingen nog. Dat zorgt inderdaad voor verwarring.

Een aanduiding als ankerplaats mag geen juridische gevolgen hebben op het terrein. Als een landschap erfgoedlandschap wordt, zijn er wel bindende gevolgen voor de eigenaars. Kan de spreker voorbeelden geven van gevallen waarin de overheid wel gevolgen verbonden heeft aan de aanduiding als ankerplaats? De betekenis van de ankerplaats wordt wel omschreven. Die beschrijving wordt soms wel gebruikt in vergunningsweigeringen, maar niet het feit op zich dat een bepaalde plaats een ankerplaats is. In specifieke gevallen waar het materiaal dermate duur is dat de overleving van een landbouwbedrijf in het gedrang komt, moeten er inderdaad oplossingen gezocht worden.

Landschapszorg en landbouw kunnen wel degelijk partners zijn en ze zijn dat in vele streken ook al. De landbouwers hebben door de eeuwen heen immers de landschappen gemaakt. Wie een erfgoedlandschap helpt beheren, moet daar een gepaste vergoeding voor krijgen, ook de landbouwers. Kan dat een wezenlijk deel van het landbouwersinkomen vormen?

De heer Bart Martens: De Boerenbond is tegen sectorale voorwaarden in de ruimtelijke uitvoeringsplannen. Nochtans is bij de Codex Ruimtelijke Ordening gesteld dat ruimtelijke uitvoeringsplannen, stedenbouwkundige voorschriften ruimer moeten gaan dan enkel de klassieke stedenbouwaspecten. De commissie ad hoc Versnelling Maatschappelijk Belangrijke Investeringsprojecten pleitte daarenboven voor een unieke vergunning stedenbouw/milieu. Is het dan niet logisch dat de verordenende plannen op basis waarvan vandaag de stedenbouwkundige vergunningen worden afgeleverd, ook milieuhygiënische voorwaarden kunnen bevatten? Dat kan de basis zijn voor een gebiedsgericht milieubeleid. Op andere domeinen wordt gepleit voor milieuzonering en dergelijke. De ruimtelijke uitvoeringsplannen kunnen daar dan een vertaling van zijn. Natuurlijk moeten de bepalingen dan eenduidig zijn en de rechtszekerheid niet aantasten. Een algemeen verzet tegen de opname van voorwaarden in een RUP, roept echter vragen op.

De gebouwen van vandaag zijn mogelijk het erfgoed van morgen. Hoe kan de overheid landschapsvervuiling verhinderen en ervoor zorgen dat nieuwe landbouwbedrijven ook op esthetisch vlak scoren? Willen de Boerenbond en UNIZO ook daarvoor inspanningen doen? En moet er ook niet nagedacht worden over bijkomende instrumenten om het landschap te herstellen? Er is al een heffing op leegstaande gebouwen die ook op de landbouwsector van toepassing is. De uitkoopregeling voor varkenshouders heeft voor heel wat leegstaande stallen gezorgd. Moet er voor leegstaande gebouwen die het landschap ontsieren, niet een soort slooppremie komen?

Mevrouw Saartje Degelin: Aan inventarissen zijn inderdaad geen bindende adviezen gekoppeld, ik had het over de machtigingen of toelatingen voor beschermde gebouwen. Hoe het ook genoemd wordt, het blijft een bindend advies voor de ontwikkelaar.

Inventarissen zijn nodig en hebben wetenschappelijke doeleinden, maar vooraleer er rechtsgevolgen aan gekoppeld worden moet er een procedure zijn die inspraak en maatschappelijke toetsing mogelijk maakt. Die voorwaarden worden momenteel niet altijd gerespecteerd.

Ik heb diverse dossiers waar in het advies van Onroerend Erfgoed verwezen wordt naar de ligging in een ankerplaats of in de omgeving ervan, in een relictzone. Of daar nu direct of indirect naar verwezen wordt, de gevolgen zijn hetzelfde en de basis is de inventaris. En vooral: de vergunning wordt geweigerd op een ogenblik dat er nog geen maatschappelijke inspraak geweest is.

De Boerenbond heeft zeker aandacht voor de agrarische architectuur. ILVO trekt een project waarin op zoek gegaan wordt naar een betere verzoening van economisch rendabele en beter geïntegreerde en mooiere gebouwen. De landbouwsector reikt ook prijzen uit voor landschapsintegratie van hoevegebouwen.

Landbouwers zijn inderdaad partners voor de landschapszorg. Er lopen al tal van initiatieven: de agrobeheersgroepen en agroannemerbedrijven. Maar dat kan niet zorgen voor een alternatief inkomen voor de landbouwers wier vergunning geweigerd wordt om landschapsbeschermingredenen.

Sectorale randvoorwaarden in ruimtelijke uitvoeringsplannen is een aspect dat voor discussie openstaat. Als sectorale randvoorwaarden zonder meer toegestaan worden, zonder richtlijnen, zonder kader, dan zal de vrijheid van de gemeenten en provincies te groot zijn. Pas als er klijtlijnen zijn, kan daar verder over nagedacht worden. Momenteel is de Boerenbond daar zeker geen voorstander van.

De Boerenbond is wel vragende partij voor een unieke vergunning. De Boerenbond heeft zelf ooit gesugereerd om na te denken over een slooppremie voor leegstaande hoeves.

III. HOORZITTING VAN 26 JANUARI 2011

1. Vlaamse Confederatie Bouw

1.1. *Inleidende uiteenzetting*

De heer Marc Dillen, directeur-generaal Vlaamse Confederatie Bouw: De confederatie moet niet meer voorgesteld worden, neem ik aan. Ik wijs alleen op de kleine verandering in het logo dat nu zegt sterk te zijn in energie, bouw en leefmilieu.

Monumenten en landschappen

Wat betreft monumenten en landschappen, vindt de VCB het enerzijds goed dat de restauratie van monumenten niet volledig onderworpen is aan alle spelregels, onder meer op het vlak van energiebesparing en isolatie. Anderzijds kan het in sommige gevallen nodig zijn dat een monument energiezuinig wordt gemaakt om het aan te passen aan de moderne exploitatiebehoeften. Het moet dus mogelijk blijven om energiezuinige restauraties te doen of aan te moedigen met fiscale stimuli.

In beschermde stads- en dorpsgezichten kan het zelfs moeilijk zijn om een stedenbouwkundige vergunning te krijgen om een niet-beschermd gebouw te slopen. Het is goed dat de conceptnota daar een oplossing voor in het vooruitzicht stelt, al moet uiteraard worden afgewacht hoe dat in decretale bepalingen zal worden omgezet.

De VCB vreest dat het omzetten van alle bindende adviezen in toelatingen, ingaat tegen de adviezen van de commissies-Berx en -Sauwens voor een soepelere regelgeving en integendeel zal leiden tot meer rigiditeit in de toekenning van stedenbouwkundige vergunningen. De VCB vraagt dus de toepassing van de toelating niet te laten gelden voor alle bindende adviezen.

Archeologie

Op het vlak van de archeologie verwacht de VCB van het geïntegreerde decreet een verbetering ten opzichte van de huidige toestand. Dat betekent dat de betaalbaarheid van het archeologisch onderzoek en de repercussies van bescherming op het uitvoeren van bouwwerken en de rechtszekerheid moeten verbeteren.

Een recent voorbeeld van de ontwikkeling van zestien wooneenheden op een archeologisch beschermde site bewijst dat de eisen van archeologisch vooronderzoek en onderzoek de kostprijs per woning of appartement met twee tot drie percent (ongeveer 5000 euro) lieten stijgen. Het ging dan nog om een relatief eenvoudig project, zonder vondsten die in depot moesten worden gegeven. De stad had zelf een archeoloog in dienst waardoor een en ander sneller en goedkoper kon verlopen. De archeologische procedure vergt heel wat tijd. In de eerste plaats is een verplicht archeologisch vooronderzoek vergunningsplichtig. Daarna volgt een archeologisch vooronderzoek wat inhoudt dat er diepe proefsleuven over het hele terrein getrokken worden. Als er in die sleuven iets waardevols gevonden wordt, wordt het vooronderzoek aanbesteed en na een jaar gegund. Daarna wordt het onderzoek gevoerd en komt er een interimverslag. Pas daarna worden de gronden vrijgegeven door het agentschap. In dit eenvoudige geval verliep er ruim anderhalf jaar tussen het proces van eisen en de vrijgave. Pas na twee jaar eindigde het vervolgonderzoek. Kortom, een archeologisch proces wordt grondig gevoerd, is duur en vergt tijd.

Basisprincipes voor een verbetering

Voor een verbetering van de huidige toestand hanteert de sector vier basisprincipes. De VCB vraagt de bijdrageplicht tot het solidariteitsfonds en het archeologisch (voor)onderzoek uit elkaar te halen. Een vooronderzoek is immers niet altijd nodig. Alle actoren die een stedenbouwkundige vergunning moeten aanvragen, voor gebouwen, wegen, parkings enzovoort dienen bij te dragen in het archeologisch fonds volgens de vergunde vierkante meter bruto vloeroppervlakte. De heffingsbasis moet zo ruim mogelijk zijn, er is dus geen ondergrens, om de meerkosten per project zo laag mogelijk te houden. Het mag niet zo zijn dat een project dat toevallig buiten een archeologische site valt, minder moet betalen. De vergunde vloeroppervlakte is een bruikbaar en objectief criterium voor de financiële draagkracht, dus een goede heffingsgrond. Enkel actoren die bijdragen tot het solidariteitsfonds kunnen genieten van dat fonds.

Een derde basisprincipe is dat de inventaris van zones waar onroerend erfgoed bestaat, door de overheid openbaar moet worden gemaakt, zodat op voorhand kan worden bepaald of een verplicht archeologisch (voor)onderzoek nodig is. Dat is vooralsnog niet het geval met de Centrale Archeologische Inventaris. Als dat niet mogelijk is, vraagt de VCB de inventarissen minstens open te stellen voor de professionele organisaties zodat ze de gegevens bij hun leden kunnen bekendmaken.

De VCB heeft wel wat ervaring met een bijdrageplicht, onder meer voor het Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor de Bouw en het Opzoekingscentrum voor de Wegenbouw. Dat laatste, kleinere, fonds moet zelf op zoek naar de heffingsplichtige projecten, wat enorme beheerskosten met zich mee brengt. Daarom stellen wij voor de informatie over heffingsplichtige projecten automatisch over te maken aan het fonds. Dat is een bijkomend argument om de vergunde vierkante meter als heffingsbasis te gebruiken. Een gemeente kan bij het afleveren van een stedenbouwkundige vergunning die informatie – wie heffingsplichtig is en hoe groot de heffingsbasis (de vergunde vloeroppervlakte) is –

aan het solidariteitsfonds bezorgen. Ook bij de leegstandheffing waren de beheerskosten, als gevolg van discussies over wat al dan niet heffingsplichtig is, soms hoger dan de geïnde bedragen.

Concrete werking

De concrete werking die de VCB voorstelt is dus de aanvraag van de stedenbouwkundige vergunning loskoppelen van het vooronderzoek. De aanvraag van de stedenbouwkundige vergunning is de basis voor de bepaling van de bijdrage. Naast de bijdrage van de vergunningsplichtigen stijft ook de overheid het fonds en wel a rato van 1 euro per euro van de vergunningsplichtigen. Archeologische vondsten zijn immers volgens de definitie van de conceptnota van algemeen belang. Voorts vraagt het fonds het vooronderzoek te beperken tot de risicogebieden.

Als het vooronderzoek resultaten oplevert en er dus een echt onderzoek volgt, moet het fonds op een substantiële manier een bijdrage leveren. Eigenlijk moet het fonds een soort verzekering zijn en dus de volledige archeologische kosten betalen. Als de kostprijs echter excessief wordt, moet de overheid tussenkomen bovenop de inkomsten van het fonds. Ook in Frankrijk wordt dat principe gehanteerd.

Vooronderzoek – aandachtspunten

Zoals al gezegd, moet het vooronderzoek worden beperkt tot de risicogebieden, dus gebieden waar de aanwezigheid van onroerend erfgoed bekend is. Dat is de reden waarom een geactualiseerde en toegankelijke inventaris nodig is. De initiatiefnemer moet zelf het tijdstip van het vooronderzoek kunnen kiezen, voor of na het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning, maar ten laatste voor de start van de werken. Het vooronderzoek mag niet langer vergunningsplichtig blijven. De resultaten van het eventuele vooronderzoek moeten voor de aannemers beschikbaar zijn in de bestekken. Zij kunnen dan correct plannen en staan niet voor verrassingen. De VCB heeft een voorstel van wettekst voor die bepaling.

Archeologisch onderzoek – aandachtspunten

Iedereen die een bijdrage levert aan het fonds, kan achteraf genieten van het fonds. Indien het om excessieve kosten gaat, dient de overheid deze te vergoeden. Het begrip excessieve kosten moet duidelijk gedefinieerd worden, want de kostprijs is veel ruimer dan de opgravingskosten, ook de vertraging en de depotkosten brengen hoge kosten met zich mee, en in sommige gevallen is er een definitieve minwaarde op het project. In de conceptnota staat dan wel dat de vondsten aan de overheid kunnen worden overgedragen waardoor de depotkosten beperkt blijven. In de praktijk lukt dat echter niet altijd omdat het bijvoorbeeld gaat over een ton zand dat nog moet worden uitgezeefd. Tot slot moet ook de eventuele minwaarde van het project vergoed worden. Die kan bepaald worden door het aantal vergunbare vierkante meter zonder archeologische beperkingen te vergelijken met het aantal gerealiseerde vierkante meter na archeologische beperkingen.

Archeologen als volwaardige partners

Archeologen moeten volwaardige partners zijn. Als ze een autonoom beslissingrecht krijgen en dus niet langer de toestemming van een derde nodig hebben, wordt het mogelijk de werken sneller te starten. Ze kunnen dan snel bepaalde zones van het terrein vrijgeven waar de werken al kunnen starten. Om de kosten te drukken en de uitvoering te versnellen, vraagt de VCB dat Vlaanderen niet onnodig streng is en Europees goedgekeurde archeologische technieken aanvaardt.

Betaalbaarheid voor de klant

Tal van recente kostenverhogende maatregelen brengen de betaalbaarheid van bouwprojecten in het gedrang: de strengere glasnormen, de veiligheidscoördinatie, de normen van het Bosdecreet en de ontbossingsheffing, de normen van het Grond- en Pandendecreet, de almaar strengere en toenemende reglementering inzake afvalstoffen, de gescheiden afwatering. Daarbij komen dan eventueel nog de twee tot drie percent extra kosten voor archeologisch onderzoek.

Conclusies

De conceptnota schuift nog geen concrete cijfers of bijdragepercentages naar voren. De VCB maakt momenteel simulaties en zal de ontwikkelingen van nabij volgen. Zoals gezegd pleit ze ervoor om de kostprijs minimaal te houden en de heffingsbasis voldoende ruim en eenvoudig te houden. De overheid moet mee betalen en zelf de excessieve kosten betalen. De beheerskosten moeten minimaal zijn. De VCB vraagt ook een gefaseerde invoering van de nieuwe regeling. Misschien moet ze in de eerste fase enkel gelden voor bekende be-warezones. Het fonds moet de tijd krijgen een startkapitaal te verzamelen, misschien moet de overheid daarvoor een extra inspanning doen. Anders kan het fonds niet werken als een echt verzekeringssysteem. Het is belangrijk om de nieuwe regeling steeds te vergelijken met de huidige situatie. De extra adviezen opgelegd in het besluit van 5 juni 2009, kunnen dan worden geschrapt en vervangen door de nieuwe regeling.

1.2. Vragen van de leden en antwoorden van de spreker

Mevrouw Valerie Taeldeman: De VCB wil af van de vergunning voor archeologisch vooronderzoek. Wil ze dan een melding in de plaats of een vrijstelling? Zal de ontwikkelaar dan bereid zijn zelf garant te staan voor de veiligheid, bijvoorbeeld bij het trekken van de sleuven?

De hoofdreden waarom inventarissen van de zones onroerend erfgoed nu niet openbaar gemaakt worden, is wellicht de schrik voor schattenjagers. Zijn die inventarissen in de omringende landen of in Wallonië openbaar?

Mevrouw Mercedes Van Volcem: Wie moet volgens de VCB de bijdrage voor het solidariteitsfonds innen? Als de lokale overheid daarvoor moet instaan, vrees ik voor een enorme administratieve last die allicht meer zal kosten dan opbrengen. Is het niet beter de inning niet te verbinden aan de stedenbouwkundige vergunning maar bijvoorbeeld aan de verkoopakte? Dan kan de notaris de bijdrage op dezelfde manier als de registratierechten innen.

De ontwikkelingsmogelijkheden worden beperkt als een gebouw geklasseerd wordt als onroerend erfgoed en de gemeente bepaalde beperkingen oplegt. De eigenaar krijgt daarvoor geen vergoeding vergelijkbaar met de planschade bij ingrepen in de ruimtelijke ordening. Heeft de VCB erover gedacht om bij het archeologisch onderzoek ook die beperkingen in kaart te brengen?

De heer Dirk Van Mechelen: De tijd van de schattenjagers is voorbij, de inventarissen kunnen zonder risico's openbaar gemaakt worden zoals dat trouwens ook in Wallonië al het geval is.

Het is een belangrijke doorbraak dat de VCB voor het eerst zelf een praktisch voorstel lanceert voor een solidariteitsbijdrage voor archeologisch onderzoek. Lees ik juist dat ze voorstelt ook elke particuliere aanvrager van een stedenbouwkundige vergunning te laten betalen? Er zijn heel wat stedenbouwkundige vergunningen. Stelt de VCB voor dat ook bij bijvoorbeeld renovatievergunningen een solidariteitsbijdrage betaald wordt? Dat gaat volgens mij toch te ver. Van de bouwheer-belastingbetaler wordt eigenlijk een dubbele ver-

goeding gevraagd: rechtstreeks via de bijdrage aan het fonds en nog eens onrechtstreeks via de overheidsbijdrage.

De VCB wil de vergunde vierkante meter bruto vloeroppervlakte als heffingsgrondslag nemen. Gaat het dan enkel over de oppervlakte van het gelijkvloers? Of van de bewoonde vloeroppervlakte? Wat met de benutte oppervlakte van zolderverdiepingen? En wat bij appartementen? Wil de VCB zelf het solidariteitsfonds in handen nemen?

De minister heeft op een schriftelijke vraag dienaangaande geantwoord dat de verplichte vergunning voor archeologisch onderzoek altijd binnen de veertien dagen wordt afgeleverd. Het is dus veeleer een formaliteit, daarom ben ik het eens met de vraag van de VCB tot afschaffing van de verplichte vergunning. Wat heeft het uitgraven en zeven van zand te maken met het depotbeheer? Bij mijn weten zijn aan dat depotbeheer trouwens geen kosten verbonden.

Ik heb de indruk dat het aantal vooronderzoeken sterk stijgt. Heeft de VCB daar gegevens over?

Mevrouw Patricia De Waele: De door de heer Dillen vermelde cijfers tonen aan dat regelgeving voor veel bijkomende kosten kan zorgen en veel tijd kan vergen. Een van de pijlers van het woonbeleid is het betaalbaar houden van woningen. Het komt er dus op aan goed de kostprijs van deze nieuwe regels scherp in de gaten te houden. Zoals bij elke nieuwe regelgeving is ook hier een reguleringssimpactanalyse nodig. Archeologie is onmiskenbaar belangrijk, maar de kosten moeten in verhouding staan tot de baten. De bouwpreizen stijgen trouwens al aanzienlijk door allerhande overheidsinterventies. Komen de overlevingskansen van kleinere bouwmaatschappijen of ontwikkelaars daardoor niet in het gedrang?

De VCB stelt voor de vergunde vloeroppervlakte als heffingsbasis te gebruiken. Geldt dat alleen voor een eerste vergunning of zal de bouwheer ook als hij later bijkomende vloeroppervlakte, bijvoorbeeld voor een veranda of een garage, aanvraagt, moeten betalen? De VCB geeft door de zin 'wie bijdraagt, kan van het fonds genieten' de indruk dat de bijdrage vrijwillig is. Is dat de bedoeling?

Het voorstel om archeologisch vooronderzoek te beperken tot bekende zones met onroerend erfgoed, zorgt ervoor dat er geen nieuwe zones meer ontdekt zullen worden. Hoe wil de VCB ervoor zorgen dat er ook nieuwe zones afgebakend kunnen worden?

De heer Bart Caron: Het is, zoals de heer Van Mechelen al stelde, inderdaad een doorbraak dat ook de VCB nu achter een solidariteitsfonds voor archeologie staat. Wat zijn de garanties dat een archeoloog onafhankelijk is, onder andere van de bouwsector? Ook ik wil weten hoe de bouwsector de inning van de bijdragen ziet verlopen. Zal de solidariteitsbijdrage ook geheven worden voor kleine renovatieprojecten die geen nieuwe vloeroppervlakte innemen?

De heer Wilfried Vandaele: Ook het systeem van het solidariteitsfonds roept heel wat vragen op. U spreekt van een bijdrage van de overheid van één euro voor één euro, maar in dat geval dragen in feite alle burgers bij. Moet iedereen die bouwt bijdragen, of alleen diegenen die de bodem verstoren? Het systeem van autonome archeologen vergt inderdaad een goede regeling.

Mevrouw Karin Brouwers: Uit voorlopige berekeningen van de administratie blijkt dat de nieuwe archeologieregeling op kruissnelheid ongeveer 60 miljoen euro per jaar zou kosten. Spoort dat met de berekeningen van de VCB? Hoeveel euro per vierkante meter bruto vloeroppervlakte is dat dan ongeveer? Welke economische waarde heeft dat voor de sector? En welke soort vergunningen vallen dan onder de heffing?

De heer Marc Dillen: Wat de hoogte van de heffing betreft, is de vergunde vierkante meter bruto vloeroppervlakte volgens ons een duidelijk criterium dat niet openstaat voor discussies. Het is niet zo dat er een onderscheid komt tussen bewoonde of onbewoonde vloeroppervlakte. Verdiepingen, zolders, kelders, garages, toegangswegen, parkings, alles telt mee. Door die ruime heffingsgrond zijn de meerkosten per vierkante meter klein. Wat niet vergunningsplichtig is, bijvoorbeeld kleine bouwwerken, is vrijgesteld van heffing. Ook renovatie binnen het bestaande volume, is niet aan de heffing onderhevig, maar wel als de vloeroppervlakte groter wordt dan de oorspronkelijk vergunde. Voor de bijkomende vloeroppervlakte betaalt de bouwheer een bijdrage. Dat is het voorstel van de VCB. Elke afwijking zal voor een administratief kluwen zorgen. Maar als de overheid toch daarvan afwijkt en bepaalde projecten uitsluit van heffingsproject, kunnen die niet meer genieten van de middelen van het fonds. De gemeentebesturen houden nu al het aantal vergunde vierkante meter bij. Het volstaat die resultaten door te sturen naar het solidariteitsfonds. Dat beheert de kosten en int de bijdragen. Een bijkomende stok achter de deur zou zijn dat de bouwwerken maar mogen aanvangen als de bijdrage betaald is.

De VCB doet dit voorstel, dat hier een doorbraak werd genoemd, omdat ze zoveel problemen ondervindt met de huidige regeling. Niet alleen beperkt dit voorstel de meerkosten voor de overheid, de burger en de bedrijven, bovendien werkt het solidariteitsfonds ook als een verzekering tegen archeologische meerkosten van onderzoek, vertraging en de eventuele minwaarde door vondsten. Het nieuwe systeem zal dus rechtszekerheid creëren voor projectontwikkelaars, maar ook voor aannemers. De bouwheer wordt immers verplicht de informatie tijdig door te geven via het bestek.

De veiligheid komt niet in gedrang door de vergunningsplicht van het vooronderzoek af te schaffen. De aannemers moeten immers nog steeds de veiligheidsregels op de werf respecteren. Een niet vergund werk moet even veilig worden uitgevoerd als een vergund werk. De sleuven zijn ongeveer anderhalve tot twee meter diep. Het gaat niet om een definitieve wijziging van het terrein, dus is een vergunning overbodig. De werken gebeuren trouwens onder toezicht van onafhankelijke archeologen. Kortom, er zijn voldoende garanties.

Archeologie is van algemeen belang, het is dus evident en verantwoord dat als de sector de helft voor zijn rekening neemt, de overheid voor de andere helft bijdraagt. Uiteindelijk betaalt de particulier toch, zij het dan in sommige gevallen het bedrijf, eventueel via de omweg van een projectontwikkelaar of van de overheid bijvoorbeeld voor de aanleg van een weg. Het heeft geen zin de ene te laten betalen en de andere niet. Het is onproductief een onderscheid te maken tussen burger, bedrijf, overheid. Al wie potentieel de ondergrond verstoort, is heffingsplichtig.

Het vooronderzoek beperken, verlaagt de kostprijs. Als er geen vooronderzoek is, blijft de regelgeving over de toevalsvondsten nog altijd gelden. De inventarissen van onroerend erfgoed in het buitenland zijn openbaar. In Vlaanderen krijgen nu alleen MER-deskundigen en archeologen toegang tot de Centrale Archeologische Inventaris. De VCB is van mening dat meer instanties de inventaris moeten kunnen raadplegen.

Het solidariteitsfonds kan eventueel privé beheerd worden, dat hangt af van de voorwaarden. Maar een private partner zal pas geïnteresseerd zijn als de heffingsbasis duidelijk is. Zo niet, riskeert hij geschillen met een hoog oplopende rekening tot gevolg. Als de gemeente de gegevens, dus de naam en het adres en de hoogte van de bijdrage, naar het fonds stuurt, is het mogelijk het fonds met een beperkt aantal mensen te beheren.

Een stedenbouwkundige vergunning is een goede heffingsbasis omdat dergelijke vergunning een directe impact heeft op een mogelijke verstoring van de ondergrond. De koppeling aan het aantal vierkante meter maakt dat de heffing in verhouding staat tot de grootte van het bouwproject. Een koppeling aan de transacties van vastgoed, want het

aantal vastgoedtransacties is tot vijf keer hoger dan het aantal stedenbouwkundige vergunningen.

Zowel de commissie-Berx als de commissie-Sauwens hebben in verband met de vereenvoudiging van de stedenbouwkundige vergunning geadviseerd voorzichtig om te gaan met bindende adviezen. Bij een bindend advies is het niet meer mogelijk het economische belang en het ruimtelijke belang van het monument af te wegen tegen het maatschappelijke belang van een nieuw project. De conceptnota stelt nu voor alle bindende adviezen om te zetten in toelatingen. De facto is dat de institutionalisering van de bindende adviezen. De conceptnota wil bovendien in het nieuwe decreet een betere afstemming met de Codex Ruimtelijke Ordening. Net op dit punt moet er een betere afstemming komen tussen monumentenzorg, archeologie en stedenbouwkundigevergunningsprocedures.

Het is positief dat er soms uitzonderingen gemaakt worden voor monumenten, bijvoorbeeld op het vlak van de energieprestatienormen. Maar om de monumenten te blijven beschermen, moeten ze functioneel blijven, dus exploiteerbaar. Heel wat monumenten zijn al verlaten omdat de energiekosten te hoog oplopen. De VCB stelt dan ook voor om een werkgroep op te richten die per geval beoordeelt hoe bescherming en functionaliteit kunnen worden verzoend.

De heer Dirk Van Mechelen: Het bindend advies bestaat bij mijn weten niet meer in de Codex Ruimtelijke Ordening. Voor beschermde monumenten is er een advies dat dezelfde waarde heeft als andere adviezen. Het komt aan de vergunningverlenende overheid toe om de afweging te maken. Voor niet-beschermde maar wel geïnventariseerde gebouwen moet er enkel bij een sloopvergunning een advies gevraagd worden, maar ook dat advies is niet bindend. Voorts zijn er machtigingen maar die hebben dan enkel betrekking op bindende gebouwen.

In de monumentenzorg is het inzicht gerijpt dat een goede herbestemming van een geklasseerd monument de beste bescherming biedt. Het klopt dat daarvoor souplesse nodig is. De administratie is vaak nog steeds veel rigider dan de wetgever bedoeld had.

De heer Wilfried Vandaele: Op de vraag over de autonomie van de archeologen is nog niet geantwoord. Voorts is het zo dat voor bijvoorbeeld de aanleg van een zwembad geen vergunningsplicht meer geldt, alleen een meldingsplicht. Dergelijke vorm van bodemverstoring zal dus niet worden belast, terwijl sommige mensen die geen bodemverstoring doen, toch zullen bijdragen aan het fonds.

De heer Bart Martens: Het besluit op vrijgestelde en meldingsplichtige werken maakt het er inderdaad niet gemakkelijker op. Gemeenten kunnen voor sommige uitbreidingen die normaal onder de meldingsplicht vallen, toch een vergunning opleggen. Mensen die in zo'n gemeente wonen, zullen daarvoor dan wel bijdragen tot het fonds. Het is goed dat er een voorstel is, maar bij de uitwerking zal een en ander nog grondig bekeken moeten worden.

De heer Marc Dillen: De VCB is voorstander van een onafhankelijk en deskundig werkende archeoloog en wil dat daarvoor een erkenning wordt ingevoerd. Als enige verantwoordelijke zal die archeoloog toezien op de correcte uitvoering van het decreet. Het is in ieder geval beter de verantwoordelijkheid bij één persoon te concentreren dan te verdelen over verschillende instanties. Wat tot slot de bindende adviezen betreft: de VCB heeft zich voor haar advies gebaseerd op de conceptnota die zegt dat alle bindende adviezen en machtigingen omgezet worden in toelatingen, wat een gevaarlijke bepaling is.

2. Beroepsvereniging van de Vastgoedsector

2.1. *Inleidende uiteenzetting*

De heer Olivier Carrette, afgevaardigd bestuurder van de Beroepsvereniging van de Vastgoedsector: In de bouw- en vastgoedsector zijn er drie beroepen, elk met eigen risico's. De BVS vertegenwoordigt de vastgoedontwikkelaars die appartementen en huizen, kantoren, winkels, logistieke gebouwen enzovoort ontwerpen, financieren en verkopen. Ze zijn eigenlijk bouwheer en handelen op eigen risico. De aannemers voeren de bouwwerken uit, de wegenis- en waterwerken inclus. Zij werken in opdracht van de bouwheer, dus niet op eigen risico. De derde groep, de vastgoedmakelaars, zijn de tussenpersonen bij de verkoop en de verhuur. Ook zij werken in opdracht van een bouwheer en niet op eigen risico.

Knelpunten

Wat de conceptnota's betreft, zijn er voor de vastgoedsector drie belangrijke knelpunten: de voorspelbaarheid en de kostenbeheersing, de timing en de procedure en de werkbaarheid van het decreet. Voor een ontwikkelaar is het van wezenlijk belang de kosten van een project min of meer juist te kunnen voorspellen. Daarom heeft hij sectorale archeologiekaarten nodig die op basis van objectieve en duidelijke criteria bepalen of een monument of een zone archeologisch erfgoed wordt. De BVS pleit voor toegang tot de CAI en de erfgoedrichtplannen voor alle initiatiefnemers, eventueel via Geo-Vlaanderen.

Momenteel is archeologisch vooronderzoek gebonden aan oppervlaktecriteria en algemeen verplicht. De BVS pleit voor een verplichte verkenning zonder oppervlaktecriteria in de officiële zones waar archeologisch erfgoed bestaat, dus aangeduid is op de sectorale archeologiekaarten. Het verplicht onderzoek moet beperkt zijn tot zones waar effectieve grondverstoring plaatsheeft, dus niet voor het gehele perceel maar enkel waar er gebouwen of wegen komen. Voor de andere zones pleit de BVS dan voor een eenvoudig attest met vrijstelling van voorafgaande verkenning en voorafgaand rapport.

De BVS vraagt voorts dwingende termijnen en duidelijke procedures. Elke fase van de procedure moet gebonden zijn aan een maximumtermijn en de cumulatieve termijnen moeten kort zijn. Het eigendomsrecht moet steeds gerespecteerd worden. Verkavelaars werken dikwijls met een contract onder opschortende voorwaarde van een stedenbouwkundige vergunning. Daarom zouden het archeologisch vooronderzoek en het archeologisch attest, ofwel vóór vergunningsaanvraag, ofwel vóór aanvang van de afbraakwerken of grondverstoringen, moeten kunnen worden aangevraagd. Kortom, de BVS pleit voor een loskoppeling van het archeologische attest en de vergunningsaanvraag. Tot slot zijn overgangsmaatregelen nodig, zodat de vastgoedontwikkelaars de tijd krijgen zich op een nieuwe regeling voor te bereiden.

Een laatste knelpunt is de werkbaarheid van het decreet en de rechtszekerheid. De BVS vreest dat het belang van archeologie vóór alle andere sectorale belangen wordt geplaatst en dat er dus een soort bijkomend archeologisch vetorecht zal komen bij de vergunningsaanvraag. Erkende en onafhankelijke deskundigen moeten werken aan marktconforme prijzen en zich houden aan een code van goede praktijk. Voorts pleit de BVS voor een marktconforme schadevergoeding, die alle directe en indirecte kosten – zoals tijd- en kapitaalverlies – dekt. Beperkingen op private eigendoms- en/of gebruiksrechten zouden slechts in uitzonderlijke gevallen mogelijk zijn.

Financiering onroerenderfgoedzorg

Het standpunt van de BVS over de financiering van het onroerend erfgoed loopt, logischerwijze, voor een groot deel gelijk met dat van de VCB. De BVS betreurt dat er geen financieel plan is, met een impactstudie van de huidige situatie met het aantal sites, de kostenstructuur en de omvang van de jaarlijkse solidariteitspremies. De oprichting, de orga-

nisatie en het beheer van het archeologisch solidariteitsfonds komen, gezien het algemene belang ervan, aan de overheid toe. De beroepsverenigingen moeten wel zitting hebben in het officieel orgaan als toezichthouders met stemrecht. De BVS pleit voor een algemene bijdrageverplichting, zowel voor de publieke, de semi-publieke als de private sector. De bijdrageverplichting staat best los van het archeologisch vooronderzoek, mag geen rekening houden met oppervlaktecriteria en moet gelden voor alle grondverstoorders. Als garantie voor een duurzame financiering, pleit de sector ervoor dat de overheid per euro van de private sector een euro bijlegt. De vastgoedsector is het eens met een bijdrage per bruto bovengronds vergunde vierkante meter vloeroppervlakte, zowel voor de grote ontwikkelaars als voor de particulieren. Gezien de al zeer hoge kosten voor ondergrondse infrastructuur, wordt die best vrijgesteld. Pas als het fonds voldoende startkapitaal heeft, kan de regeling in werking treden.

Praktijkgevallen

De variabele kosten en de tijdroof van archeologisch onderzoek blijkt uit een aantal concrete projecten. Het archeologisch vooronderzoek bij het dossier ‘Grote Nest’, een project voor bedrijventerreinen in de kanaalzone in Gent, vergde negentien maanden en kostte in totaal 300.000 euro of 10.000 euro extra per perceel voor de eindconsument. Bij een dossier in het binnenstedelijk gebied Leuven bedroeg het kostenplaatje van de verplichte archeologische opgravingen 370.000 euro. Doordat het om een groot project ging met 204 appartementen, bleef het kostprijsverhogende forfait per appartement beperkt tot 2000 euro. Die procedure vergde in dit geval dertien maanden.

Een kleiner dossier in Antwerpen, met veertig appartementen en commerciële ruimtes met drie ondergrondse parkeerlagen, toont aan dat er grote verschillen zijn. Het archeologische onderzoek kostte daar 266.000 euro en duurde zestien maanden. Dat zou een meerprijs van 6650 euro per appartement betekend hebben, maar dat werd gehalveerd omdat de stad Antwerpen 50 percent van de kosten betaald heeft. Een laatste voorbeeld is een verkaveling van 79 loten in buitenstedelijk gebied, in Belzele-Evergem. Het archeologische onderzoek kostte ook daar ongeveer 300.000 euro en duurde twaalf maanden. Per lot betaalde de koper daardoor 3815 euro extra. De details van al deze dossiers zijn terug te vinden in de rondgedeelde presentatie.

Conclusie

De BVS komt aldus tot het besluit dat er een grote rechtsonzekerheid heerst en dat de aanpak en de verplichtingen verschillen naargelang de stad of gemeente. In het algemeen betaalt de eindgebruiker momenteel een aanzienlijk bedrag voor archeologisch onderzoek: gemiddeld 10.000 euro voor een kavel industriegrond, 4000 euro voor een residentiële kavel en 4500 euro extra voor een appartement. De BVS pleit voor voorspelbaarheid en kostenbeheersing en voor een duidelijke en objectieve procedure die gebonden is aan een strakke timing. Bij discussies over betaalbaar wonen wordt de projectontwikkelaar steevast met de vinger gewezen. Nochtans vloeit ongeveer 50 percent van de kostprijs van een appartement of een woning voort uit fiscale en parastatale lasten. De BVS wil voorts een maximale spreiding van de bijdrageverplichting over alle grondverstoorders en voldoende overgangsmaatregelen. Tot slot moet het duurzame overleg tussen de vastgoedsector en de overheid behouden blijven.

2.1. *Vraag van een lid en antwoord van de spreker*

De heer Wilfried Vandaele: Als het verkrijgen van een stedenbouwkundige vergunning vervalt als opschortende voorwaarde om een verkoop te laten doorgaan, zal de opschortende voorwaarde bijvoorbeeld een gunstig archeologisch verslag worden. Een loskoppeling van het archeologisch attest en de stedenbouwkundige vergunning zal dan toch weinig zin hebben?

De heer Olivier Carrette: Met het oog op de rechtszekerheid is het beter om het vooronderzoek uit te voeren vlak voor de afbraak- of grondverstorende werken. Een bijkomende lijst van opschortende voorwaarden is ook niet gunstig voor onze sector. Daarom pleiten wij voor een keuzevrijheid.

3. Forum Vlaamse Archeologie

3.1. *Inleidende uiteenzetting*

De heer Bart Cherretté, voorzitter van het Forum Vlaamse Archeologie: Het forum is zes jaar geleden opgericht als onafhankelijke belangenbehartiger van de archeologiesector. Op dat moment liep, in tegenstelling tot nu, het maatschappelijke debat in Vlaanderen over de omzetting van het Verdrag van Malta in eigen regelgeving, fel achter op de buurlanden.

Uitgangspunten

Het FVA kan een aantal uitgangspunten van beide conceptnota's onderschrijven. Archeologie moet een evident onderdeel zijn van een bouw- of ontwikkelingstraject. Verder gaat de voorkeur uit naar behoud in situ als het kan, en naar ex situ indien niet. Wat de beschikbaarheid van kaarten ter vervanging van archeologisch onderzoek betreft, waarschuwen wij voor foutieve verwachtingen. Men moet zich altijd bewust zijn dat wat wij kennen, slechts het topje van de ijsberg is: als er niets op kaart staat, betekent dat niet automatisch dat er geen archeologisch erfgoed aanwezig is.

Nood aan efficiënt en duurzaam bestuurlijk landschap

Ons eerste aandachtspunt is de nood aan een duurzame, transparante en efficiënte structuur, een duurzaam bestuurlijk landschap. Het huis waar wij willen intrekken, moet in eerste instantie stevige fundamenteën hebben. Niet alleen de huidige wetgeving inzake onroerend erfgoed is organisch tot stand gekomen, maar ook de structuren, instellingen en taakverdeling in de Vlaamse archeologie. Structuren die zekerheid bieden voor een langetermijnwerking bieden stabiliteit om duurzame initiatieven te ontplooien zoals draagvlakverbreding, communicatie over de resultaten, beheer en onderzoek, of afstemming met andere beleidsdomeinen. Verder moeten de diverse werkingen logisch op elkaar afgestemd zijn zodat zij elkaar aanvullen. Effectief bestuur vereist tot slot ook voldoende middelen

Inzake dit aandachtspunt valt in de conceptnota van minister Bourgeois te lezen dat bij de afslanking van drie naar twee bestuursniveaus een belangrijke rol wordt toebedeeld aan het lokale niveau en dat het provinciale niveau grotendeels wordt ontheven van verantwoordelijkheden inzake onroerend erfgoed. Positief daarin vinden wij dat het lokale niveau wordt gestimuleerd en geresponsabiliseerd. Het is goed voor de maatschappelijke steun dat het erfgoed dichterbij de burger wordt gebracht.

Daar staat echter tegenover dat het wellicht moeilijk of niet haalbaar zal zijn om uitsluitend via het lokale niveau een werking over heel Vlaanderen uit te bouwen, te meer daar erfgoedzorg geen kerntaak zal zijn, maar eerder een vrije keuze blijft. Wij zijn bang dat er zo belangrijke hiaten zullen komen en dat de draagvlakverbreding moeilijker wordt door de verdwijning van het provinciale niveau. Wij zien bijvoorbeeld de zeer actieve provinciale archeologische musea niet meteen op gemeentelijk niveau functioneren.

Verder is de taakverdeling tussen Vlaanderen en een onroerenderfgoedgemeente niet voldoende duidelijk gepreciseerd. Het lijkt erop dat de gemeenten grotendeels zelf beleidskeuzes zullen maken, maar in welke mate zullen, met het oog op enige uniformiteit, resultaatsverbintenissen worden opgesteld? Dat is in de nota onvoldoende uitgewerkt. Er zijn ook vragen over de praktische haalbaarheid. Wordt er voldoende geld en personeel

gegarandeerd? Zal er in kleinere gemeenten voldoende inhoudelijke kennis zijn om een duurzame werking op lange termijn te kunnen uitbouwen?

Het klopt dat beide conceptnota's intergemeentelijke samenwerkingsverbanden mogelijk maken, de zogenaamde IOED's, maar dan moet men wel de expertise in huis hebben voor die drie domeinen. Wetende dat het bij de intergemeentelijke diensten nu gemiddeld om vijf gemeenten gaat, is duidelijk dat het om heel wat structuren zal gaan voor heel Vlaanderen. Moet er niet aan schaalvergroting worden gedacht? Men kan zich de vraag stellen of het opportuun is om een beleidsgerichte werking toe te vertrouwen aan een intergemeentelijk niveau, dat vaak een projectvereniging is. Projectverenigingen kunnen immers altijd opgeheven worden. Hoe garandeert men dan de langetermijnwerking en de duurzaamheid?

Gelet op de gangbare subsidiariteit, roept de verdwijning van het provinciale niveau op het vlak van erfgoed de concrete vraag op naar de afstemming met ruimtelijke ordening. Die afstemming is essentieel voor het nastreven van het behoud in situ, waarover dadelijk meer. Wij concluderen voor dit punt dat lokale werkingen zeker hun verdienste hebben bewezen, maar dat een reductie van drie naar twee niveaus tegelijk vragen oproept die in de conceptnota onvoldoende beantwoord worden. Voor een duurzaam beleid is het belangrijk zijn om de lokale structuren voldoende decretale verankering te bieden.

Behoud in situ

Ons tweede aandachtspunt, het behoud in situ, is ook een van de centrale begrippen in het Verdrag van Valetta. De achterliggende redenen daarvan zijn dat archeologisch erfgoed eindig is, dat mag worden verwacht dat toekomstige generaties archeologen over betere technieken zullen beschikken, en dat een opgegraven archief niet hetzelfde is als het erfgoed dat in situ bewaard is. Een opgraving kan immers slechts eenmaal uitgevoerd worden en behoud ex situ brengt altijd informatieverlies met zich mee. Maatregelen die tot behoud in situ kunnen leiden, genieten dan ook altijd de voorkeur.

De twee conceptnota's bieden op dit punt een aantal instrumenten aan zoals erfgoedrichtplannen en beheersplannen. Erfgoedlandschappen kunnen een interessant instrument zijn, maar de vraag is of ze in de praktijk uitvoerbaar zijn, gelet op de subsidiariteit in de ruimtelijke ordening.

Integratie en afstemming met ruimtelijke ordening

Derde aandachtspunt is dan ook de integratie en afstemming met ruimtelijke ordening, die zoals al gezegd onontbeerlijk is voor het behoud in situ. Op dit punt is er nog veel praktisch werk aan de winkel. Concrete afstemming impliceert bovendien dat er een koppeling dient te zijn op alle niveaus waar het proces van ruimtelijke ordening wordt gevoerd.

Met de conceptnota van minister Bourgeois dreigen belangrijke lacunes te ontstaan op het vlak van de afstemming met ruimtelijke ordening, inzonderheid voor de planningsfase, die cruciaal is voor het behoud in situ, maar ook voor de vastgoed- en de bouwsector. Niet alleen provinciale afstemming vervalt immers, maar mogelijk ook de gemeentelijke, aangezien de provinciale overheid ook de goedkeurende overheid is voor de gemeentelijke structuur- en uitvoeringsplannen. In de conceptnota wordt wel de ambitie geformuleerd om lokale overheden te stimuleren om een rol inzake erfgoedzorg op te nemen, maar tal van gemeenten zullen dat niet of niet onmiddellijk kunnen of willen doen. Voor ons blijft voor dit essentiële onderdeel van het Verdrag van Malta de koppeling met ruimtelijke ordening op elk niveau nodig en in het bijzonder op het provinciale.

Kwaliteitskader

Ons vierde aandachtspunt is het kwaliteitskader dat nodig is om het archeologisch onderzoek te begeleiden. De archeologische erfgoedzorg heeft te kampen met het specifieke probleem dat het product dat de klant (de initiatiefnemer of de bouwheer) in eerste instantie wil, een snelle vrijgave van de gronden is tegen een aanvaardbare kostprijs, en niet het archeologische onderzoek op zich. De inhoudelijke kwaliteit van dat archeologische onderzoek is een factor die zelden meespeelt of minstens zelden door de klant kan gecontroleerd worden.

Daarbij komt dat het proces van opgraving onomkeerbaar is. Wat opgegraven is, is definitief weg. De klassieke relatie tussen klant, product en kwaliteit gaat niet op voor archeologisch erfgoed. Het is dan ook aan de overheid om kwaliteitseisen te stellen aan het archeologisch onderzoek, gezien het maatschappelijk belang.

Belangrijk in dit kader is dat kwaliteit betrekking heeft op het totale traject en niet verengd wordt tot de fase van opgraving. De creatie van een reeks praktische instrumenten zoals accreditatie, een code van goede praktijk of het opstellen van projectgebonden eisen, is nodig maar onvoldoende. Daarnaast en vooral moet ook een breder kader gerealiseerd worden, waartoe onder meer opleiding, en inhoudelijke ondersteuning door de overheid en onderzoeksinstellingen behoren.

De conceptnota's onderkennen de noodzaak van kwaliteitseisen, maar wij vragen toch meer expliciete aandacht voor het begeleidende kader en de flankerende infrastructuur. In dat verband pleiten wij er ook voor dat het decreet de in het werkveld aanwezige kennis (bij universiteiten, musea, archeologische diensten) een plaats geeft in de kennisopbouw bij de nieuwe uitvoerders in de erfgoedzorg.

Depotwerking

De informatieopslag betreft niet alleen de archeologische vondsten maar ook het opgravingsarchief. Zij zijn de enige getuigen die resten van een archeologische site, eenmaal die opgegraven is. Dat betekent dat naast strenge kwaliteitseisen en een goed kader voor opgravingen, ook een kwaliteitsvolle depotwerking nodig is. Momenteel schiet Vlaanderen op dat vlak schromelijk te kort. Het schrijnende gebrek aan geschikte depots is een zeer prangend probleem, naast het gebrek aan coördinatie en de totale versnippering van het opgegraven bodemarchief. Dit staat in schril contrast met de financiële inspanning die de maatschappij door middel van opgravingen levert.

Zeer positief is daarom dat de conceptnota van minister Bourgeois aandacht schenkt aan het depot. Zo zijn de onteigening van vondsten bij slechte bewaring en het voorkooprecht interessante instrumenten. Er blijft wel onduidelijkheid met betrekking tot de praktische organisatie: komt die aan de overheid toe of zijn er ook private initiatieven mogelijk? Wie neemt de coördinatie waar? Welke verhouding bestaat er met de provinciale depots in het kader van het Cultureelerfgoeddecreet? Het forum ziet depotwerking nadrukkelijk als een overheidsaangelegenheid. Maatschappelijk erfgoed aan private archieven toevertrouwen, brengt wellicht problemen mee.

Syntheseonderzoek

De finaliteit van archeologie is een toename van de kennis over ons verleden. Die toename van kennis vormt het sluitstuk van alle voorafgaande inspanningen tijdens het parcours van de archeologische erfgoedzorg. De inspanningen van alle actoren moeten uitmonden in een daadwerkelijke toename van kennis en inzichten. Individuele opgravingen en de basisrapporten die er uit voortvloeien, zijn niet meer dan de bakstenen om een huis te bouwen. Syntheseonderzoek, onderzoek naar bepaalde problemen of thema's op basis van de diverse onderzoeken, is onontbeerlijk.

Er is aandacht in de conceptnota's voor syntheseonderzoek, maar zeer summier en zonder praktische uitwerking. De vraag rijst ook naar de garantie van voldoende financiële middelen.

Maatschappelijk draagvlak

Het zevende en laatste aandachtspunt is de terugkoppeling naar de maatschappij. Archeologie onderzoekt het verleden van de maatschappij en dat vergt een investering van de maatschappij. De teruggave van de opgedane kennis aan die maatschappij is dan ook niet meer dan logisch, daar is de hele sector van overtuigd. Helaas staat die return momenteel, alle verhoudingen in acht genomen, op een laag pitje. Het krijgt alleen gestalte waar een lokale archeologische dienst actief is. Wij pleiten daarom voor de inzet van structurele middelen zodat de gemaakte investering beter rendeert. Wij laten in het midden wie daarvoor verantwoordelijk moet zijn.

3.2. Vragen van de leden en antwoorden van de sprekers

Mevrouw Patricia De Waele: Terecht werd erop gewezen dat archeologisch onderzoek een groot maatschappelijk belang heeft. Uit de vorige uiteenzettingen bleek echter dat er vaak een groot effect is op de timing en daarmee op de kostprijs. Intergemeentelijke samenwerking zou de kostprijs verlagen, maar dat blijkt alvast niet uit het voorbeeld van de BVS over het project 'Grote Nest' in Evergem-Belzele. Dat project valt onder de intergemeentelijke Kale-Leie Archeologische Dienst en dat blijkt niet tot een kostprijsverlaging te leiden. Hoe kan intergemeentelijke samenwerking volgens u een stimulans zijn voor het verlagen van de kostprijs?

U pleit voor het behoud van het provinciale niveau, maar zou de afschaffing daarvan niet juist voor extra middelen kunnen zorgen voor investeringen in archeologische opgravingen?

Het moet voor sommige bouwheren wellicht frustrerend zijn om vast te stellen dat de bijkomende investering van tijd en geld voor het archeologisch onderzoek vaak maar weinig resultaat oplevert. Even frustrerend zijn trouwens de gevallen waarin toch iets gevonden wordt en men zich vervolgens beperkt tot loutere inventarisatie. In dergelijke gevallen zou de kostprijs naar mijn oordeel grotendeels opgevangen moeten worden door de overheid. Wat is uw reactie?

De heer Bart Cherretté: Men kan intergemeentelijke samenwerking kostprijsverlagend maken door te werken aan een goede afstemming van bouwproject en archeologisch proces. De meeste archeologische diensten maken daar ook effectief hun kerntaak van. Dankzij die aanpak wint men tijd in vergelijking met de gewone procedure, waarin de ambtenaar van het agentschap pas op het einde een advies geeft. Men kan de intergemeentelijke archeologische diensten echter niet goedkoper maken dan ze vandaag al zijn: de meeste hebben slechts één personeelslid.

Ons pleidooi voor behoud van het provinciale niveau is ingegeven door de noodzakelijke afstemming van de processen van ruimtelijke ordening en erfgoedzorg. Zolang de ruimtelijke ordening in Vlaanderen op drie niveaus georganiseerd is, blijft een afstemming op die drie niveaus noodzakelijk.

Wat het resultaat van een opgraving betreft, weet men uiteraard nooit op voorhand wat men gaat vinden. Archeologisch onderzoek is een traag proces en Vlaanderen is in vergelijking met de omliggende landen eigenlijk nog maar aan het begin van een lange weg. In Nederland en Frankrijk heeft men vastgesteld dat men na tien tot vijftien jaar onderzoek wel degelijk tot fundamenteel nieuwe inzichten kwam. Projectontwikkelaars moeten begrijpen dat het gaat om een investering op lange termijn.

Het FVA vraagt dat het niet zou blijven bij inventarisering maar dat ook wordt ingezet op synthetiserend onderzoek. Op die manier kan de archeologie ook iets teruggeven aan de maatschappij. De omzetting van een bodemarchief in een digitaal archief is niet het eindpunt.

De heer Bart Vanmontfort, ondervoorzitter FVA: Om de projectontwikkeling minimaal te belasten beperkt de archeologische verplichting voor de bouwheer zich momenteel tot het ‘behoud ex situ’, het inventariseren. Maar het mag inderdaad niet bij een basisrapport blijven waarin alleen maar geregistreerd wordt. Synthetiserend onderzoek en verdere studie en publicatie zijn nodig, maar blijven thans beperkt in de Vlaamse archeologie. De invulling ervan zou natuurlijk wel de lasten en de kosten van het hele proces verhogen.

Mevrouw Patricia De Waele: De vraag is dan natuurlijk wie dat zal betalen. Voor mij moet niet de bouwheer maar de maatschappij die last dragen.

De heer Bart Cherretté: Syntheseonderzoek gebeurt op basis van twintig, dertig of zelfs vijftig eerdere opgravingen. Het is niet doenbaar om de kosten daarvan toe te wijzen aan die individuele bouwheren, tenzij men daar een bepaald percentage van het fonds voor reserveert. Het FVA zegt alleen dat dit soort onderzoek nodig is, welke vorm en financiering het moet krijgen, is een andere kwestie. De conceptnota's gewagen wel van het verstrekken door de Vlaamse overheid van de nodige fondsen voor dit soort onderzoek, maar maken dat niet concreet of geven geen garanties. Men zou kunnen denken aan een koppeling met een solidariteitsfonds.

4. Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie

4.1. Inleidende uiteenzetting

De heer Adriaan Linters, erevoorzitter Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie: De VVIA was bij haar oprichting in 1978 de tweede landelijke organisatie van haar soort in Europa, na de Britse Association for Industrial Archaeology. Zij is een platform voor individuele belangstellenden en organisaties, dat enkel met vrijwilligers werkt, en nooit personeel in dienst had of gesubsidieerd werd. De VVIA beheert geen sites en legt geen collecties aan, want dat is de taak van lokale of gespecialiseerde organisaties. We hebben wel behoorlijk veel contacten met buitenlandse collega's.

Industrieel erfgoed: kenmerken en problematiek

De aanpak van de VVIA is holistisch en dus zowel gericht op de omgeving als het gebouw, zijn inboedel en de knowhow. We staan daardoor met één voet in de sector roerend erfgoed en met een andere in die van onroerend erfgoed. Voor ons zijn de meest interessante sites die waar de installaties nog aanwezig zijn, maar dat heeft consequenties voor de herbestemming. Het meest bedreigd is echter de knowhow, zoals in de vlasregio waar minder dan tien mensen zijn overgebleven die manueel vlas kunnen zwingelen.

In heel Europa berust industriële archeologie grotendeels op vrijwilligers en verenigingen. De beweging is ietwat sterker in Noord-Europa en de Angelsaksische wereld dan in de zuidelijke landen. In Groot-Brittannië bijvoorbeeld zijn meer dan 400 verenigingen actief, zonder de spoorwegen, molens en waterwegen mee te rekenen. Die 400 verenigingen beheeren samen een veelvoud van het aantal sites dat de National Trust beheert.

Industriële archeologie is een vrij recente discipline. Zij ontstond in Groot-Brittannië in de reconversiejaren 60 en 70, maar Vlaanderen nam in 1975 als eerste de term op in een monumentendecreet. Dat had evenwel weinig gevolgen en verschillende landen staken ons op dat vlak inmiddels voorbij. De kennis over dit domein is nog onvoldoende uitgebouwd, er gebeurt vrijwel geen onderzoek. De vrijwilligers kunnen daardoor niet terugvallen op de resultaten daarvan.

Het lokale niveau is nog steeds vrij onbekend met het specifieke karakter van dit erfgoed en dat geldt ook voor overheidsdiensten die er toevallig mee in contact komen, zoals de OVAM. Er is sinds 1975 heel wat geïnventariseerd en toch hebben wij vandaag nog altijd geen echt zicht op wat er in Vlaanderen aan industrieel erfgoed aanwezig is. Als men niet weet wat men heeft, kan men ook moeilijk een beleid voeren.

Dit erfgoed is ook sterk internationaal bepaald. Men vindt hier toestellen die uit alle landen van Europa komen. Textielfabrieken werden opgetrokken volgens dezelfde schema's als in Frankrijk of Groot-Brittannië. De schitterendste Vlaamse stoommachines vallen te bekijken in Cornella de Llobregat nabij Barcelona. Daar zijn ze geconserveerd, hier vaak in vervallen toestand.

Industrieel erfgoed is grootschalig. De vloeroppervlakte van de mijngebouwen in Beringen bijvoorbeeld bedraagt 150.000 m², de elektrische centrale van Langerbrugge is zowat even groot als de historische kern van Gent. Daar komt bij dat op de meeste terreinen een of andere vorm van vervuiling aanwezig is. Specifiek is er het probleem van het behoud van recent erfgoed zoals de BR1 in Mol, de oudste civiele kernreactor in Europa.

Herbestemming is vrijwel de enige mogelijkheid om dergelijke grootschalige initiatieven te behouden. Hoewel die tendens al vrij oud is en de eerste publicaties van 1975 dateren, ging hij tot voor kort Vlaanderen vrijwel voorbij bij gebrek aan stimulansen en omdat de overheid niet het voorbeeld gaf. In Frankrijk bijvoorbeeld hebben toonprojecten van de overheid gespecialiseerde firma's opgeleverd, die nu in heel Europa actief zijn.

Repercussies van en op de regelgeving

Iedereen bij de VVIA vindt het belang dat gehecht wordt aan de rol en de inbreng van de civiele maatschappij een kerngedachte van beide nota's. Cruciaal is de zin "om de betrokkenheid van de gehele samenleving te verzekeren, blijft het eveneens essentieel dat iedereen erfgoed voor bescherming kan voordragen" in de conceptnota van minister Bourgeois. De VVIA denkt dat het traject dat opgestart werd, op termijn een efficiënt en adequaat erfgoedbeleid zal ontwikkelen, ook al heeft het werkveld nog vragen bij de definitie van bepaalde termen.

De VVIA is voorstander van een beknopte, heldere en overzichtelijke regelgeving, anders dan vandaag het geval is. Wel wordt in de conceptnota's de problematiek enigszins scheefgetrokken door het grote belang dat aan de archeologie wordt gehecht, terwijl er toch ook andere vormen van erfgoed zijn waarvan de problematiek evenzeer zou moeten worden aangesneden.

Wij juichen ook de coördinatie met andere regelgeving toe, in het bijzonder die van de milieusector. De cokesfabriek in Zeebrugge werd door de OVAM gesloopt, terwijl een soortgelijke maar minder interessante fabriek een toeristische attractie werd in het Duitse Emscher Park. Het decreet op de leegstand van bedrijfsruimte leidt nog steeds tot systematische sloop van mogelijk belangrijke of interessante industriële panden. Tot slot is ook een integratie van de regelgeving voor roerend en onroerend erfgoed wenselijk.

De VVIA verkiest bottom-up boven top-down. De verenigingen met hun deskundigheid kunnen immers een sterke partner zijn. Groot-Brittannië toont dat langs daar de maatschappelijke betrokkenheid werkt. Verenigingen doen meer dan de overheid ondersteunen zoals de nota-Bourgeois stelt. Ze kunnen aan de basis liggen van een nieuwe dynamiek, zijn experimenteel laboratoria voor nieuwe ideeën, en vormen de structuren waarin de sociale en culturele identiteit van de burgers binnen een bepaalde omgeving zich kunnen uiten.

Ondanks deze bottom-upfilosofie, boezemt de delegatie van bevoegdheden naar de lagere bestuursniveaus ons wel schrik in. Buitenlandse collega's waarschuwen dat gemeenten of

provincies daar voldoende gewapend zijn om met deze materie om te gaan. Dit kan alleen werken als men voor voorlichting, opleiding en begeleiding zorgt. In Groot-Brittannië stelt men vast dat lokaal erfgoedbeleid niet werkt zonder correcties door een actieve civiele maatschappij. Steekproeven van de VVIA leren dat meer dan een derde van wat sinds in de jaren 70 en 80 werd geïnventariseerd, ondertussen verdwenen is of totaal onherkenbaar verbouwd, en dat meestal met een vergunning. Onderzoek leert dat de meeste technische diensten van gemeenten geen benul hebben van de mogelijkheden en kansen van herbestemming. Gemeenten en provincies kunnen echter wel een belangrijke rol spelen bij promotie en ontsluiting.

Er bestaat een dichotomie tussen de aanpak bij roerend en onroerend erfgoed. De definitie van erfgoed verschilt telkens. Wat is de verhouding tussen de erfgoeddepots in beide regelingen? Hoe verhouden de erfgoedcellen zich tot gebiedsgericht beleid voor onroerend erfgoed? Zonder opheldering komt men in totale begripsverwarring terecht.

Voor de beschermde sites met inboedel is een snelle uitbouw van het beheer dé prioriteit. Ze laten vervallen, wat met veel van die sites het geval is, is slechte public relations. De Catalaanse overheid koos vrij recent een representatieve reeks uit van sites waarvan zij het beheer en de ontsluiting zelf gaat uitbouwen. Contacten met Erfgoed Vlaanderen leren dat men daar vandaag niet gewapend is om met industrieel erfgoed om te gaan.

De subsidiëring moet vooral gaan naar organisaties die zich inzetten voor concreet behoud of concrete acties. Structurele subsidies zijn niet meteen noodzakelijk, maar er moet wel een einde komen aan de discriminatie ten nadele van de sector onroerend erfgoed. Duidelijkheid is wenselijk want sommige organisaties maken een keuze voor de sector roerend erfgoed, louter omdat daar meer geld voorhanden is.

Verder moeten een aantal fiscale problemen worden opgelost. Een aantal organisaties die een site beheren, komen in moeilijkheden onder meer vanwege de onroerende voorheffing. In landen als Nederland bestaat de mogelijkheid om geld te lenen tegen een laag rentetarief, zodat de vereniging geen garanties hoeft te bieden met een hoofdelijke aansprakelijkheid van haar voorzitter.

Wat het zonebeleid betreft, is de VVIA voorstander van het behoud van het begrip stads- en dorpsgezichten. Jammer genoeg heeft men hier, in tegenstelling tot andere landen, tot nu toe de kansen laten liggen die de invoering van dat principe in 1975 bood.

Op het vlak van de herbestemming moet de overheid meer initiatief nemen. In Nederland bestaat een Nationaal Programma Herbestemming met een eigen website. Zopas verscheen in de Nederlandse Staatscourant een besluit met stimuleringsmaatregelen voor de herbestemming van monumenten, zoals bijdragen voor het onderzoek naar de herbestemmingsmogelijkheden of voor een snelle conservering in afwachting daarvan. Voor die regeling wordt dit jaar een bedrag van 2,4 miljoen euro uitgetrokken.

Onderzoek en inventarisatie van industrieel erfgoed is in Vlaanderen huilen met de pet op. Het weinige onderzoek dat hier gebeurt aan universiteiten en hogescholen wordt niet verzameld, want het VIOE is op dit vlak onderbemand. Twee specifieke VIOE-studies over het hoperfgoed en de maalderijen stelden deze onvolledigheid duidelijk in het licht. Onderzoek en inventarisatie moeten gecoördineerd worden met beschermings- en handhavingsbeleid.

Om terminologische verwarring te vermijden moet het verschil tussen de termen ‘inventaris’ (kennisinventaris, wetenschappelijke inventaris) en ‘vastgestelde inventaris’ duidelijk gesteld worden.

Wat erfgoeddepots voor industriële archeologie betreft, is het zo dat vandaag heel wat toestellen en installaties vrij vlot kunnen worden verworven en kunnen later dienen om open plekken in beschermde gebouwen te vullen. Zo heeft de wettelijk beschermde jeneverstokerij van Hasselt maar grote relevantie gekregen nadat men een stoommachine en een stookinstallatie naar daar had overgebracht. Gezien de concurrentie met musea is voor roerend erfgoed natuurlijk afstemming nodig met de sector.

De VVIA roept de Vlaamse overheid op om de kennisverspreiding bij decreet te regelen. English Heritage en de Nederlandse Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geven daar het voorbeeld. Tot slot is de VVIA van oordeel dat veel meer aandacht moet gaan naar interpretatie, ontsluiting en presentatie van het industriële erfgoed, dat nog te weinig bekend is. In Catalonië bestaat het netwerk Xarxa de Turisme Industrial de Catalunya, waarin organisaties, lokale initiatieven en gemeenten samenwerken aan promotie.

4.2. *Vragen van de leden en antwoord van de spreker*

Mevrouw Karin Brouwers: Ik ga akkoord dat de overheid het voorbeeld moet geven. Het gebeurt bijvoorbeeld al in Zottegem, waar het administratieve centrum gevestigd is in een oude fabriek, en in Leuven, waar de FOD Financiën in de Philipstoren huist. Ik ben wel teleurgesteld door het gebrek aan vertrouwen dat de VVIA blijkbaar heeft in de gemeenten. Er zijn ook gevallen van gemeenten die dingen mogelijk maakten zoals Wijgmaal, met de Remysite of Leuven, met de Vaartkom.

De heer Wilfried Vandaele: Dat men in Vlaanderen een twintigtal goede voorbeelden kan geven, neemt niet weg dat de meeste gemeenten dit niet aankunnen en dat er zeer veel gesloopt is en wordt.

De heer Bart Martens: Hoe staat de VVIA tegenover een functiewijziging van oude industriële gebouwen zoals de mijngebouwen van Winterslag, nu C-mine?

De heer Adriaan Linters: De opmerking over het vertrouwen in de gemeenten komt voort uit de ervaringen van verschillende verenigingen. Ook al zijn er inderdaad verschillen tussen de omvang van gemeenten en op het vlak van het gevoerde beleid, toch overheerst het gevoel dat een decentralisering gevaarlijk kan zijn als die onvoldoende onderbouwd wordt. Het buitenland bevestigt dat.

Van de industriële monumenten kan misschien vijf tot tien percent in zijn oorspronkelijke vorm bewaard worden, zoals de site-Van Coillie in Lichtervelde. De meerderheid zal echter een nieuwe functie moeten krijgen. Maar als het rendement per vierkante meter bepalend wordt, zullen de zaken die relevant zijn voor het gebouw, verdwijnen. Daartegenover plaatst de Nederlands organisatie BOEi dat er ook iets is als cultureel rendement, waarmee zij een evenwicht zoekt. Een geslaagd voorbeeld is een tot gemeentelijk centrum omgevormde brouwerij in Koekelare, waar de meest relevante onderdelen in situ bewaard bleven. In de ruimtes waar de toestellen weg zijn, hangen nu foto's en teksten.

Bart MARTENS,
voorzitter

Karin BROUWERS,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

BOEi	(Nederlandse) Nationale Maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel Erfgoed
BR1	Belgische Reactor 1
BRK	Beroepsvereniging van Conservators-Restaurateurs van Kunstvoorwerpen
BVS	Beroepsvereniging van de Vastgoedsector
CAI	centrale archeologische inventaris
FOD	Federale Overheidsdienst
FVA	Forum Vlaamse Archeologie
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
IOED	Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst
KCML	Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen
KLAD	Kale-Leie Archeologische Dienst
MER	Milieueffectrapportage
ngo	niet-gouvernementele organisatie
OVAM	Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij
RL	Regionaal Landschap
RUP	ruimtelijk uitvoeringsplan
SARO	Strategische Adviesraad Ruimtelijke Ordening – Onroerend Erfgoed
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNIZO	Unie van Zelfstandige Ondernemers
VCB	Vlaamse Confederatie Bouw
VCRO	Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening
VIOE	Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed
VLACORO	Vlaamse Commissie voor Ruimtelijke Ordening
VVIA	Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie
VVP	Vereniging van Vlaamse Provincies
VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
ZEN-monumenten/erfgoed	monumenten/erfgoed zonder economisch nut